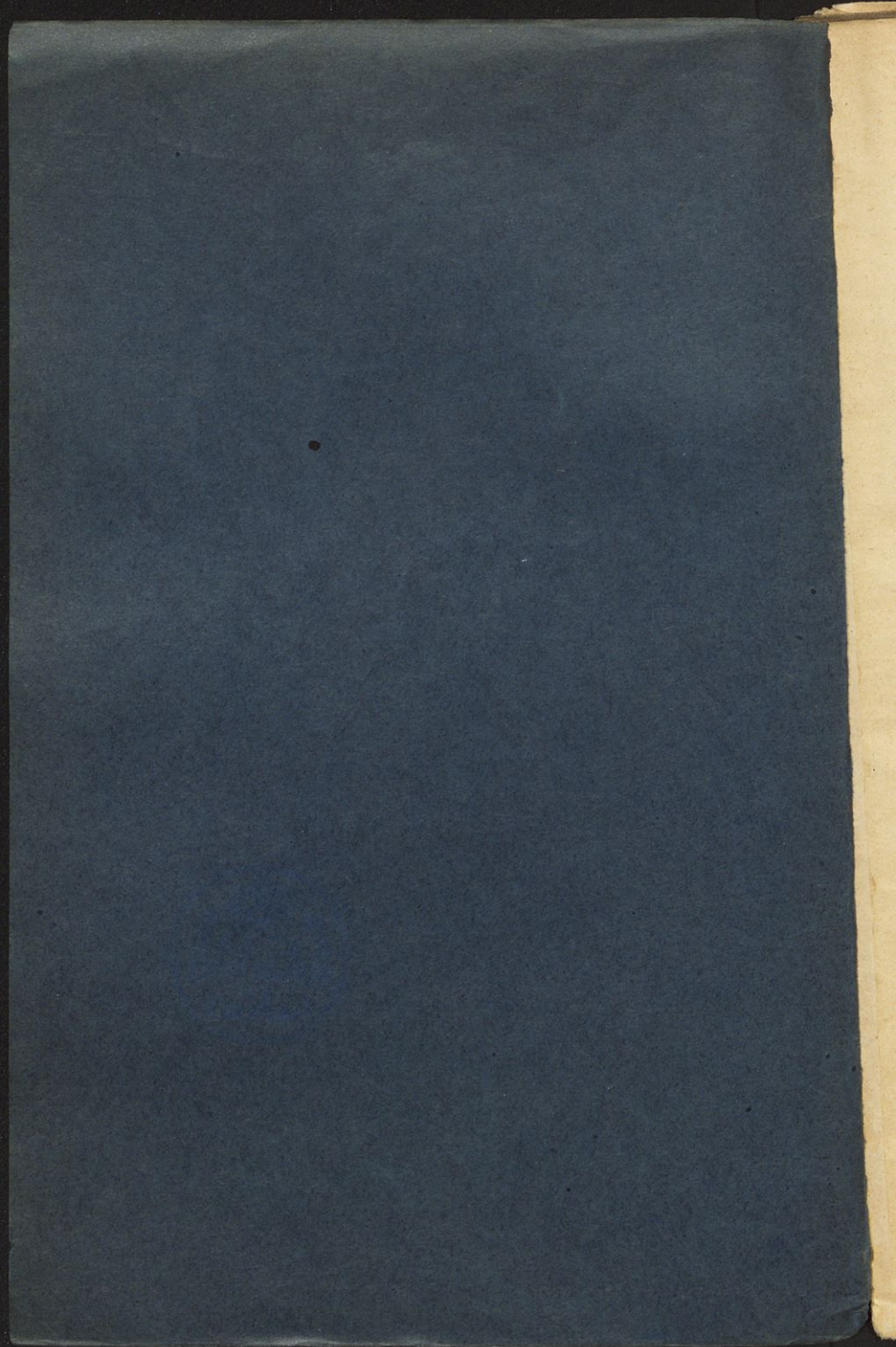


36974, VII. D. g

[Faint handwritten text, possibly "Am. 1"]



Latinske vadbe

za peti in šesti gimnazijski razred,

na podlagi

latinske slovnice prof. Val. Kermavnerja

sestavil

Frančišek Brežnik,

c. kr. gimnazijski profesor v Ljubljani.

Dovoljene po ukazu visokega c. kr. ministrstva za bogočastje in pouk z dne
30. junija 1903, št. 18.338.

Cena vezani knjigi 1 K 80 h.



030032271

Ljubljana 1903.

Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Vsebina.

I. del.

Oddelék A

za peti razred.

	Stran		Stran
1. Enej pride v Italijo	1	15. Pismo	16
2. Enej in Turn	2	16. Vladanje Tarkvinija Superba	17
3. Ustanovitev Rima	2	17. Korijolan	21
4. Herkul in Kak	4	18. Človeški duh	23
5. Rimljani ugrabijo Sabinke	5	19. Prvi dogodki druge punske vojne	24
6. Orest in Pilad	7	20. Hanibal v Gorenji Italiji	26
7. Kralj Numa Pompilij	7	21. Scipijon ohrabljuje svoje vo- jake pred bitko ob Ticinu	26
8. Tul Hostilij, tretji rimski kralj	8	22. Hanibal ohrabljuje svoje vo- jake pred bitko ob Ticinu	27
9. Kako je narastel Rim za kralja Anka Marcija	10	23. Vestnost in velikodušnost rimskega starejšinstva	28
10. Kako je dosegel Tarkvinij Prisk v Rimu kraljevske čast?	11	24. Tit Livij	28
11. Tarkvinija Priska zasluže za Rim	12	25. Publij Ovidij Nazon	30
12. Servij Tulij	14	26. Pismo	34
13. Ugodna lega Rima	14	27. Mlada leta in značaj Hanibalov	35
14. Aristid	16	28. Bitka pri Kanah	38

Oddelék B

za šesti razred.

	Stran		Stran
1. Kako so skrbeli Rimljani za svobodo	41	6. Kornelija in njena sinova	46
2. Horacij Koklit brani tiberski most	42	7. Kraljeviči se prepirajo za numidski prestol	47
3. Brata Filena	43	8. Bogastvo in mogočnost po- kvarita nravnost	50
4. Lega in prebivalci starodavne Afrike	44	9. Rimljani napovejo Jugurti vojno	51
5. Numidski narod	45		

2. Enej in Turn.

Da bi imel stalno in gotovo bivališče, sezidal je Enej¹ mesto, katero je imenoval po svoji soprogi Lavinij. Ker je ta nova trojanska država naraščala, niso bili sosedni narodi že od početka nič kaj² veseli ustanovitve³ novega mesta. Rutulski kralj Turn, s katerim je bil Latin zaročil⁴ Lavinijo pred Enejevim prihodom, je bil nevoljen, da se je dala tujcu prednost. Zato je pričel z Latinom in Trojanci vojno, iz katere ni nobena vojska vesela odšla. Kajti Rutulci so bili premagani, Aboriginci in Trojanci pa so izgubili svojega poveljnika Latina. V obupnosti⁵ so pribežali Turn in Rutulci k Mecenciju, etruškemu kralju, ki je vladal v bogatem mestu Ceru, da bi on svojo armado združil⁶ z Rutulci proti tujcem. Zoper tako strašno⁷ vojsko si je skušal Enej srca Aborigincev pridobiti. Zato je dal obema narodoma, Aborigincem in Trojancem, isto pravo in isto ime ter ju imenoval Latince. Zaupajoč zvestobi obeh narodov, (ki) sta se od dne do dne tesneje⁸ zraščala, je postavil Enej svoje čete v bojni red in se udaril s Turnom. Tudi ta boj je bil za Eneja srečen⁹ in zaduji njegov čin na zemlji¹⁰. Truplo umrlega Eneja so pokopali nad reko Numikom, ki se izliva v Tirensko morje, in ga imenovali domačega Jupitra.

3. Ustanovitev Rima.

I. Začetka¹ rimskega mesta ne pripovedujejo vsi stari zgodovinpisci na enak način. Najbolj znana² pravljica je ta-le: Blizu onega kraja, kjer je stal pozneje Rim, je bil sezidal Askanij, Enejev in Lavinijin sin, mesto, ki se je imenovalo Alba Longa, ker se je razprostiralo³ po rebu Albanskega hriba. Štirinajsti kralj tega mesta je bil Proka, ki je rodil⁴ dva sina, Numitorja in Amulija. Starejšemu je izročil⁵ oče na smrtni postelji kraljevsko oblast. Toda več kakor očetova volja je zamogla sila. Vladohlepni Amulij je premagal brata (in) se polastil prestola. Da bi mu pa tudi od bratovih otrok ne pretila nobena nevarnost⁶, dal je bratovega sina umoriti, hčer pa je izbral za Vestalko. Vkljub⁷ temu je porodila Reja Silvija dvojčka, ki sta se imenovala Romul in Rem. To zvedevši je dal Amulij Rejo Silvijo v ječo zapreti⁸, dečke pa v mimo tekočo Tiberio vreči.

Pripoveduje se, da je košara⁹, v katerej sta bila dečka izpostavljena, nekaj časa plavala¹⁰ po stoječih plitvinah¹¹, katere je bila črez svoje bregove stopivša reka napravila. Ko je bila voda odtekla¹², se je košara ustavila¹³ na suhem.

II. Ker so bile tedaj v tem okraju velike pustine¹, živele so ondi tudi zveri. Na² jok³ dečkov je pritekla⁴ žejna volkulja s sosednih⁵ hribov in dojila⁶ dečka tako pohlevno, da jo je našel pastir⁷ kraljeve črede, (ko) je z jezikom lizala⁸ dečka. Pastir Favstul, ki je izpostavljena dečka bil domov prinesel, izročil ju je svoji ženi Larenciji v vzgojevanje. Ko sta bila odrasla, pomagala sta Favstulu marljivo⁹ pri domačih poslih in na paši¹⁰. Po storjenem delu pa sta hodila¹¹ kot lovca po hostah, kar jima je krepilo telo in duh. Zato sta večkrat z drugimi pastirji napadla roparje s plenom obložene. Roparji razsrjeni zaradi izgubljenega plena napadli so jih iz zasede. Romul, zelo pogumen in močan¹² mladenič, se je ubranil z lastno močjo, Rema pa so ujeli in ga kralju Amuliju izročili z obtožbo¹³, da napada Numitorjeva polja in se od ondod vrača s plenom. In zato je izročil Amulij Rema Numitorju, da ga kaznuje. V tej sili je razkril Favstul Romulu, da je kraljevega rodu in da sta bila on in Rem na povelje kralja Amulija izpostavljena. To zvedevši zbere Romul četo¹⁴ pastirjev ter napade kralja Amulija in ga ubije. Ko je pa Numitor videl, da mu prihajata mladeniča po dovršenem uboju čestitat, je sklical ljudstvo ter v zboru objavil¹⁵ bratovo hudodelstvo zoper sebe, rod¹⁶ nečakov in uboj nasilnika. Ko sta potem Romul in Rem deda kot kralja pozdravila, potrdila¹⁷ je vsa množica kralju ime in oblast.

III. (Ker) sta torej Romul in Rem mesto Albo Numitorju prepustila, se je v njih želja vzbudila¹ novo mesto sezidati na onem kraju, kjer sta bila izpostavljena in vzgojena. In res sta postavila mesto, katero je bilo v celi starodavnosti največje, najvzornejše², najbogatejše vrlih³ vzgledov, kjer so uboštvo in skromnost⁴ tako visoko čislali, da sta lakomnost in gizdavost se še le pozno vgnezdili⁵. Toda podedovano⁶ zlo, vladohlepnost, je nastalo tudi tukaj iz precej malenkostnega vzroka⁷. Ker ni mogla njuna starost določiti⁸, kateri izmed njiju bi mestu ime dal, kateri ga vladal, sta sklenila bogove za svet vprašati. Zato si je izbral kot opazovališče⁹ Romul Palatinski, Rem pa Aventinski hrib za avgurovanje. Najprej se je prikazalo¹⁰ Remu šest jastrebov, kmalu potem pa Romulu dvanajst; pa vendar je trdil Romul, dasiravno je bil Rem prej videl avgurij, da so

bogovi naklonili z dvojnimi številom ptic njemu vladarstvo. Zaradi tega razsrjen preskočil je Rem novo obzidje, da bi brata zasmehoval. Potem sta se začela prepirati¹¹ (in) prišlo¹² je do poboja. Z mečem (v roki) prebodel je Romul brata rekoč: Taka kazen zadeni¹³ v prihodnje vsakega, kdorkoli preskoči moje obzidje. Tako je postal¹⁴ Romul sam vladar ustanovljenega mesta, ki je bilo imenovano Rim po ustanovitelju.

4. Herkul in Kak.

I. Ne nameravam pripovedovati prazgodovine¹ teh krajev pred ustanovitvijo Rima, ki je okrašena s pesniškimi pravljicami. Pa pravljica o Herkulu in Kaku je tako mična², da je ne smem zamolčati. Ko se je Herkul potujoč³ po svetu v Grecijo vračal preko Italije, je prignal uplenjena goveda Gerijonova v one kraje, kjer je pozneje bil sezidan Rim. Ob vznožju Palatinskega hriba, tam, kjer je bil poslej Velabrum, bila je trata⁴, kjer je pustil živino, da se je pasla, pa je tudi sam od potovanja utrujen se vlegel in zaspal. Medtem pa je Kak, silovit velikan⁵, ki je na Aventinskem hribu v neki nedostopni⁶ votlini bival, nekaj goved, (ki) so bila najlepša⁷, za repe v votlino nazaj⁸ potegnil. Herkul rano zjutraj⁹ se prebudivši¹⁰ prešteje¹¹ svojo čredo, da bi jo potem naprej gnal. Ko je zapazil, da mu del črede nedostaja, je sledil stopinje goved (in) prišel išoč¹² do bližnje votline. Ker pa je videl, da so vse ven obrnjene¹³, ni vedel, kaj bi počel¹⁴ ter je svojo čredo naprej gnal. Ko so potem nekatera goveda po¹⁵ zaostalih mukala, so jim zaprta iz votline odmakavala¹⁶. Na to se je Herkul vrnil hoteč se maščevati¹⁷ nad predrznim tatom.

II. Ko je Kak zapazil, da gre Herkul k votlini, da bi ga s kijem¹ napadel, je zatvoril vhod s pečino, katero bi bilo komaj dvajset konj z mesta potegnili². Herkul pa se je vanj uprl s pleči, na katerih je nekdanj nebeški oblok³ slonel⁴, ter lahko odrinil⁵ pečino. Ko se je skušal Kak s svojim orožjem dalje braniti, je udaril Herkul s kijem po njem in ga ubil. Skozi odprti vhod⁶ so prišla⁷ goveda in drugi vpljeni zakladi na dan, truplo ubitega grozoviteža⁸ pa je Herkul ven zavlekel ter vso votlino do tal razdejal. V zahvalo⁹, da je rešil to pokrajino takšne nadloge¹⁰, so postavili Herkulu žrtvenik, ki se je imenoval pozneje Veliki. Peloponeški begun Evander, ki je tedaj vladal tem pokrajinam, je daroval

prvi na tem žrtveniku najlepše¹¹ govedo iz Herkulove črede, pri katerem poslu¹² mu je pomagala znamenita rodbina Poticijev. Ti so bili potem predstojniki¹³ tega svetišča skozi mnoga stoletja, dokler ni ves njihov rod izmrl. Potem pa so izročili ta častni posel¹⁴ državnim sužnjem.

5. Rimljani ugrabijo Sabinke.

I. Medtem, ko se je mesto širilo na ta način, da so si prisvajali¹ bližnja zemljišča z utrdбами, je manjkalo² podložnikov³. Da bi torej prebivalstvo⁴ pomnožil, okliče⁵ Romul po stari šegi ustanoviteljev mest kraj, ki je bil na Kapitolinskem hribu med dvema logoma, za azil, kamor so bežali iz sosednih držav vsakorvrstni⁶ ljudje, svobodno rojeni in sužnji, (ki) so hrepeneli⁷ po državnih preobratih. Ker se je zbralo v kratkem dovolj moških, se je rimska država tako ojačila, da je bila vsaki sosedni državi v vojski kos. Pa ker je zelo nedostajalo žensk, niso imeli Rimljani niti doma upanja na zarod niti niso mogli žen si pridobiti⁸ pri sosedih, ker niso imeli ž njimi ženitbene pravice⁹. Zato pošlje Romul poslanca k sosednim narodom, ki naj bi izprosili ženitbeno dovoljenje novemu ljudstvu. A sosedji tega poslanstva nikjer prijazno ne vzprejmejo, ker se bojê za se in za potomce nevarnosti, (ki) je naraščala v sredi med njimi; većinoma jih odslovê¹⁰ z vprašanjem, zakaj ne otvori¹¹ Romul tudi azila ženskam. To pa je Romula tako speklo¹², da začne premišljevat, bi li ne bilo mogoče to sè silo doseči, kar so sosedji odrekli. Zatorej priredi nalašč¹³ igre na čast¹⁴ Neptunu konjuškemu, katere je imenoval «Consualia». (Ko) je bilo vse pripravljeno, da slavnost¹⁵ sosedom napovedati.

II. Ko pride za slavnost (določeni) čas, zbere se v Rimu mnogo ljudstva¹ iz sosednih držav, (ker) so bili radovedni² novo mesto videti; vzlasti prihiti cela tolpa³ Sabincev z ženami in otroki. Rimljani jih gostoljubno sprejmejo (in) jim pokažejo hiše, lego mesta in obzidje. Tujei kar strmê⁴, da je rimska država v tako kratkem času narastla. Potem ko si vse natančno ogledajo, se vsedejo, da bi pričakovane igre gledali. Ker so bile vsled velikanske priprave⁵ veličastne, so bili vsi v nje zamaknjeni⁶. Nato pa planejo⁷, (ko) se je bilo znamenje dalo, rimski mladeniči med gledalce, ugrabijo deklice⁸ (in) jih odnesejo domov. Žalostni pobegnejo roditelji deklic tožeč, da se je prekršilo⁹ gostoljubje¹⁰.

III. Rimljani so opravičevali¹ ta čin in v kratkem ugrabljenke tako potolažili, da so bile sè svojo usodo zadovoljne. A njihovi roditelji so pošiljali poslance k sabinskemu kralju Titu Taciju in ščuvali² sosedne občine na boj zoper Rimljane. Ako bi bili vsi narodi, ki so bili na ta način razžaljeni, skupno vojno začeli, bili bi menda Rimljane premagali. Pa ravno v tem (kritičnem) položaju se je pokazalo, kako pospešujejo blaginjo mlade³ države bogovi, katerim so Rimljani početek mesta pripisovali. Ker se je zdelo, da Sabinci prepočasi⁴ ravnaajo, so sklenili trije narodi vojno začeti. Pa še ti niso ob jednom rimskega ozemlja napadli, ampak vsak posebej je pridrl nad Rimljane. Romul je nemudoma zoper posamezne vodil svoje čete ter sovražnike uničil. Ko si je bil osvojil tudi njihova mesta, se je vrnil v Rim veseleč⁵ se dvojne zmage.

IV. Največja nevarnost je pretila Rimljanom od Sabincev, ker niso ničesar v¹ jezi ali strasti storili in ker so s previdnostjo družili² zvijačo. Ko so bili pod vodstvom Tita Tacija brez zadržka do Rima prilomastili, najdejo grad napolnjen z oboroženci. Slučajno je šla hči Spurija Tarpeja, ki je bil poveljnik rimskemu gradu, iz³ obzidja ven po vodo za žrtvovanje⁴. To obstopijo sovražniki in jo z denarjem podkupijo, da jim odpre vrata gradu. Ko so se polastili Sabinci gradu po zvijači, zasede rimska vojska ves prostor⁵ med Palatinskim in Kapitolinskim hribom. Drugi dan pridejo tudi Sabinci iz grada v dolino, da bi Rimljane potolkli in v beg zapodili. Ko sta si bojni vrsti srdito nasproti stali, ko so trobente donele in že puščice od obeh strani⁶ letele, planejo Sabinke, zaradi⁷ katerih je nastal boj, z razpletenimi lasi in raztrgano obleko med obe bojni vrsti proseče tu⁸ može, naj jih ne osirotê⁹, tam očete, naj jih ne obodovê

V. To je vojskovodje in množico tako ganilo, da so omolknili¹ in je nastal takoj mir. Potem so sklenili pogodbo s tem pogojem, da postane iz obeh držav jedna, da vladata oba kralja skupno² in da se vsa vlada³ premesti⁴ v Rim. Vsled tega se je preselilo v Rim mnogo roditeljev in sorodnikov ugrabljenk, ki so zasedli Kvirinalski hrib. Odslej so se imenovali vsi Rimljani Kviriti po sabinskem mestu Kurah. Prebivalstvo⁵ podvojenega⁶ mesta pa se je delilo na tri dele⁷ in imenovali so se Ramnenses po Romulu, Titienses po Titu Taciju in Luceres, katerih ime in početek nista znana. Toda skupna vlada ni trajala dolgo. Tita Tacija so v Laviniju pri nekem pretepu⁸ ubili. Ker je Romul menil, da se mu ni krivica zgodila, ni pričel vojne, ampak je zvezo med Rimom in Lavinijem ponovil.

6. Orest in Pilad.

Po Agamemnonovi smrti je odpravila¹ Elektra svojega brata Oresta v Focido k svojemu stricu, kralju Strofiju. Ta ga je vzgojil s svojim sinom Piladom, ki je bil odslej njegov najzvestejši prijatelj. Ko je Orest dorasel, je šel s Piladom v Micene, da se osveti² za očeta. Ko stopita mladeniča v kraljevo palačo, ubije Orest svojo mater. Zaradi tega grozovitega³ umora⁴ popadejo⁵ Oresta Erinije⁶ maščevalke⁷ ter ga preganjajo, koderkoli hodi. Prišedši v Delfe potoži⁸ bogu Apolonu svojo nezgodo⁹. Ta mu svetuje, naj gre v Tavrido¹⁰, scitsko deželo¹¹, in naj prinese domov podobo sestre njegove Artemide. Prebivalci te dežele, Tavri, čestili so Apolonovo sestro Artemido kot boginjo v svetišču, ki je stalo¹² na velikanskih¹³ stebrih. Vanje se je hodilo po štirikrat desetih stopnicah¹⁴. V sredi svetišča je stal žrtvenik, na katerem je svečenica devica po stari¹⁵ šegi žrtvovala tujce¹⁶. Ko je vladal ob Mejotiški¹⁷ obali¹⁸ Toant¹⁹, je odnesla baje Artemida Ifigenijo iz Avlide, kjer jo je hotel Agamemnon bogovom darovati, v oblakih²⁰ in jo posadila²¹ v ta kraj²². Ifigenija je bila potem predstojnica²³ tega svetišča mnogo let ter morala nehote tujce žrtvovati. Ko stopita Orest in Pilad na scitska tla²⁴, zagrabijo ju barbarji, zvežejo²⁵ jima roke na hrbtu ter ju odvedejo takoj k žrtveniku s krvjo oblitom²⁶, da se darujeta. Ko ju Ifigenija vpraša, odkod sta prišla, sliši, da je eden njiju Orest, njen brat, drugi Pilad, njegov prijatelj. Na to se mu sestra razodone²⁷. Osvojivši²⁸ si boginjino podobo hočeta uteči, toda zaradi nasprotnih vetrov jima ni moči odpluti²⁹. Zdajci prihiti kralj tavridski Toant z oboroženci, da ju privede nazaj. Kar se prikaže³⁰ boginja Atena in veli kralju, naj pusti svečenico in mladeniča s podobo domov. Rešen groznih³¹ Erinij zasede³² Orest prestol očetov ter se oženi s Hermijono, hčerjo Menelajevo, ki mu je za doto prinesla³³ spartsko kraljestvo.

7. Kralj Numa Pompilij.

I. Po Romulovi smrti je imel Rim za štirideset let zagotovljen¹ mir. Ker se v novem ljudstvu ni nihče tako odlikoval², da bi bil vreden kraljevske časti³, se je vladalo med tem brez kralja⁴, (ker) je starejšinstvo vladne posle opravljalo⁵, dokler ni začelo ljudstvo godrnjati, da ima sto samodržcev⁶ namestu jednega. Vsled tega so senatorji ljudstvu dovolili, naj si kralja izvoli. V tistem času je

živel v sabinskih Kurah mož, ki je bil več⁷ vsemu božjemu in človeškemu pravu. Ker se niso upali Rimljani nikomur prednosti dati pred tem možem, so sklenili sè vsemi glasovi izročiti kraljevsko oblast Numi Pompiliju. Za kralja izvoljen se je trudil Numa Pompilij Rim, (ki) je bil z oboroženo silo ustanovljen, na novo utemeljiti z zakoni in mravnostjo. Da bi se Rimljani tega navadili, je blažil surovi narod odvajajoč ga (od) orožja, češ ker ljudje v vojni podivjajo. Zato je postavil Janovo svetišče kot znamenilo miru in vojne, ki naj bi Rimljanom odprto naznanjalo, da je država v orožju, zaprto (pa), da so vsi sosedni narodi pomirjeni. A bogovi so rimskemu narodu naklonili⁸, da je bilo to svetišče po Numini smrti samo dvakrat zaprto, namreč po dokončani prvi punski vojni in po boju pri Akciju.

II. Pred vsem je hotel Rimljane v strahu božjem vzgojiti¹ misleč, da ta najbolj vpliva² na neizkušeno in neolikano množico. Zato je vpeljal po nasvetu boginje Egerije one žrtve, ki so bile bogovom najprijetnije, in postavil³ vsakemu bogu posebnega (suus) svečenika. Jupitru, bogu nebes in zemlje, je postavil našigalca kot vednega svečenika, bojnemu bogu Martu jednega in Kvirinu jednega. Rimskemu ljudstvu dobro znano⁴ je bilo tudi svečeništvo Veste, boginje domačega ognjišča. Tej boginji je izbral device in jim določil preživitek⁵ iz⁶ državne blagajnice. Ravno tako⁷ je ustanovil Martu Boritelju (Gradivus) dvanajst Salijcev, ki so nosili vsako leto meseca marcija pesmi prepevajoč (in) trikoračno pleso⁸ po mestu ščite, imenovane ancilia. Vsem pa je na čelo postavil najvišjega svečenika in mu izročil zapisnik⁹ vseh obredov. Pontifikovim določbam podvrgel je tudi vse javne in zasebne obrede¹⁰, da se ne bi služba¹¹ božja zanemarjala. Naposled naj bi učil isti najvišji svečenik Rimljane primerno mrtvece pokopavati¹² in duše rajnih (manes) pomirjati¹³. In tako je navdal srca¹⁴ vseh s tako pobožnostjo, da so bili preverjeni, da skrbi¹⁵ božja previdnost¹⁶ za človeštvo¹⁷. Kraj, kjer se je baje po noči z boginjo Egerijo shajal¹⁸, posvetil¹⁹ je Modricam²⁰. Posebej²¹ je določil praznik²² za Zvestobo, katerej je sezidal kapelico²³ na Kapitoliju, da bi Rimljani dano besedo²⁴ vselej držali²⁵. Poleg tega je posvetil²⁶ še mnogo drugih obredov²⁷ in krajev za žrtvovanje. Najbolj pa se mu šteje v pohvalo, da ni bil ves čas svojega vladanja²⁸ nič manjši zaščitnik miru kakor države. Vladal je Numa Pompilij triinštirideset let in pospešil rast države z mirom ravno tako kakor Romul z vojno. Njegova pravičnost, pobožnost in olikanost so bile prijetne bogovom in ljudem.

8. Tul Hostilij, tretji rimski kralj.

I. Miroljubnega Numo je nasledoval Tul Hostilij iz rimskega rodu, ki se je imenoval Ramnes, zelo bojevit¹ kralj, ki je v drznosti² in pogumnosti presegal celo Romula. Slučajno je nastala vojna med Albo Longo in Rimom, tako rekoč med roditelji in otroki, ker so albanski in rimski kmetje med seboj polja plenili in ker so Albljanci odbili zadoščenje³. Ko sta si vojski že pripravljeni stali nasproti, da bi se z orožjem bojevali, so stopili vojskovodje obdani z nekaterimi plemiči⁴ v sredo na pogovor. Metij Fufecij, katerega so bili Albljanci vojski na čelo postavili, je nasvetoval, da naj se določi brez velikega klanja⁵ in brez obilnega prelivanja krvi⁶, kateri izmed obeh narodov naj drugemu zapoveduje. To je Tulu prav ugajalo⁷. Po naključju so bili tedaj v obeh vojskah trojčki, skoraj jednake starosti in jednako močni; njihovi materi sta bili sestri. Večina zgodopiscev trdi, da so se imenovali Rimljani Horaciji, Albljanci (pa) Kurijaciji. Tem se je naročilo, da naj vsak za svojo domovino stvar odločijo z mečem. Ti primejo brez obotavljanja⁸ za orožje. Pred bojem se je med Rimljani in Albljanci pogodba sklenila s tem pogojem, da naj drugemu zapoveduje tisti narod, čegar državljani zmagajo v tem boju, blagohotno⁹. (Potem ko) se je bilo znamenje na boj dalo, stopijo trojčki v sredo med obe bojni vrsti in se napadejo. Grozen strah preleti¹⁰ gledalce, ko je orožje zažvenketalo¹¹ in so se svetli meči zablesketali¹². V začetku boja se zgrudita¹³ dva Rimljana mrtva (na tla), tretjega nepoškodovanega (pa) obstopijo trije ranjeni Albljanci. Ker je Rimljan uvidel, da vsem trem skupaj nikakor ni kos, se spusti v beg misleč, da bodo za njim šli toliko, kolikor bi vsakemu ranjeno truplo dopuščalo. Ko zapazi enega blizu sebe, pobije ga z mečem, ker mu brata nista mogla pomagati. Na isti način potolče tudi drugega Kurijacija. Nato reče Rimljan vriskaje¹⁴: »Dva sem žrtvoval¹⁵ rajnima bratoma, tretjega bom žrtvoval vzroku tega boja,» ter mu zabode¹⁶ meč v grlo. Tako je priboril z zvijačo in pogumnostjo rimskemu narodu zmago in gospodstvo.

II. Ko je stopil izmed domov se vračajočih Rimljanov Horacij, noseč pred sabo trojno bojno opravo, prvi v mesto, ga sreča pri Kapenskih vratih njegova sestra, ki je bila z enim Kurijacijem zaročena, kateremu je bila z lastno roko bojni plašč¹ napravila. Bržko zapazi ta plašč na bratovih ramah, jame z razpletenimi lasmi na ves glas plakati in morilca preklinjati². Razljučenega in na zmago

ponosnega mladeniča je sestrin jok tako spekel³, da jo je s pogtgnjenim mečem prebodel ter objednem ozmerjal s temi-le besedami: «Taka kazen naj zadene vsako Rimljanko, ki bo plakala⁴ za sovražnikom.» Ker se je zdel ta čin starejšinstvu in ljudstvu grozen, je bil Horacij poklican na sodbo pred kralja. Kot milostiv tolmač zakona je prizanesel kralj hrabremu mladeniču, ki je rimskemu ljudstvu zmago priboril. Potem je njegova pravda prišla pred ljudski zbor. Pri obravnavi je izjavil⁵ njegov oče Publij Horacij, da je bila njegova hči po pravici usmrčena; ako ne bi bilo tako, bil bi po očetovski pravici sina kaznoval. Nato pa je ljudstvo ponižno⁶ prosil, da naj ne vzamejo⁷ njemu, ki je v jednom dnevu izgubil dva sina in jedno hčer, vseh otrok. Ker ljudstvo ni moglo prenašati niti očetovih solz niti mladeničevega enakodušja v vsaki nevarnosti, so ga oprostili ne s pravnega stališča, ampak občuduje njegovo hrabrost.

III. Vsled vednih vojn s sosednimi Sabinci, Latinci in Etruščani je pešala¹ vera². Vrh tega se ni kralj sam nič brigal³ za službo božjo⁴ ter ni bil pobožnemu Numi prav nič podoben. Ker se pa navadno ljudje ravnaajo⁵ po kralju kot vzornem vzgledu, so zane-marjali Rimljani za kralja Tula Hostilija bogočastje. Že so strašne prikazni⁶ naznanjale⁷ jezo božjo. Kralju in starejšinstvu se je namreč izporočilo, da je na Albanskem hribu med dežjem kamenje padalo. Kmalu potem je nastala⁸ v Rimu kuga. Pa vse to ni izpreobrnilo⁹ drznega in bojevitega kralja, dokler ni sam nevarno¹⁰ zbolel¹¹. Sedaj pa se je njegova drznost¹² tako ponižala, da je začel bogove miru in odpuščenja prositi. Prebirajoč¹³ Numove obredne knjige¹⁴ je našel neke čudne¹⁵ molitvice¹⁶ (na čast) Jupitru Eliciju, kateremu je bil Numa žrtvenik na Aventinskem hribu posvetil. Ker pa ni Tul Hostilij prav začel in dovršil tega svetega opravila¹⁷, ga je ubila strela vsled Jupitrove jeze (in) on je zgorel s svojo hišo, potem ko je bil vladal dvaintrideset let.

9. Kako je narastel Rim za kralja Anka Marcija.

Tula Hostilija je sledil Ank Marcij, ki je bil, kakor zgodopisci soglasno poročajo¹, sin Numine hčere. Ljudstvo ga je za kralja izbralo zaradi njegovih vrlih lastnostij². Ankova narava³ se je držala⁴ sredne poti, sorodna i Numini i Romulovi (naravi). Glede na blagosrčnost⁵, pobožnost in miroljubje je bil podoben staremu

očetu. Zatorej je zmatral za najvažnejšo⁶ (nalogo) zanemarjeno bogočastje zopet vpeljati⁷. Zapovedal je najvišjemu svečeniku, naj napiše⁸ na belo tablo (in) na velikem trgu izpostavi vse Numine naredbe glede svetih obredov⁹, da bi tudi prosto ljudstvo vedelo, s katerimi žrtvami, v katerih dnevih in pri katerih svetiščih naj se služba božja opravlja. Vsled tega so upali i državljani i sosedni narodi, da se bode kralj vdal po svojem starem očetu. A kralj sam je menil, da so časi bolj prikladni (za) Tula nego (za) Numo. Ko so torej Latinci rimsko ozemlje napadli, je vzel Ank Marcij latinska mesta Politorij, Telene, Fikano in Medulijo ter preselil¹⁰ prebivalce v Rim, kjer so jim bila bivališča dana na Aventinskem hribu in pri svetišču Murcijinem. Po šegi prejšnjih kraljev je tudi on novo množico med državljane vzprejel. Ti so se zvali plebejci in so bili oni del rimskega prebivalstva, ki se je od starih državljanov ali patricijev ostro ločil¹¹. S to pridobitvijo¹² se je rimsko ozemlje razširilo ob južnem¹³ bregu Tiberinem do morske obali. Pri Tiberinem izlivu sezidal je Ank mesto Ostijo. Tudi grič Janikul ob desnem bregu Tibere, Rimu nasproti¹⁴, je utrdil in z mestom zvezal z lesenim mostom. Isti je dal v skalo Kapitolinskega griča vsekati celico¹⁵, da bi služila¹⁶ kot ječa. Gledala¹⁷ je na veliki trg, da bi predrzni del prebivalstva odvracala¹⁸ od hudobij. Tudi svetišče Jupitra Feretrija, katerega je bil zmagoviti Romul posvetil kot shrambo¹⁹ (za) priborjene bojne oprave²⁰, je razširil²¹. Naposled je vzel Vejenčanom Mezijski gozd in tako podaljšal²² rimsko gospodstvo ob desnem bregu Tiberinem do morja. Zares čudovito je narastlo za kralja Anka Marcija, ki je vladal samo štiriindvajset let, ne le mesto ampak tudi ozemlje rimsko.

10. Kako je dosegel Tarkvinij Prisk v Rimu kraljevsko čast?

Za kralja Anka Marcija se je preselil¹ neki Lukumon, sin iz Korinta pregnanega Demarata, s svojo soprogo Tanakvilo iz etrurskega mesta Tarkvinijev v Rim, kamor ga je gnala² častilakomnost. Ko sta bila blizu Janikula prišla, je priletel³ polagoma⁴ orel (ter) snel Lukomonu klobuk z glave. Potem vzleti z glasnim krikom kvišku⁵, ga na vozu sedečemu popotniku zopet na glavo posadi⁶ ter v višini izgine. Vsled tega je Tanakvila, ki je znala razlagati⁷ božja znamenja, svojega moža objela (ter) dejala, naj

pričakuje v Rimu visoke časti. Lukumon se je imenoval v Rimu Lucij Tarkvinij Prisk. V kratkem si je pridobil pri kralju in pri ljudstvu z radodarnostjo⁸, hrabrostjo in previdnostjo tolik vpliv⁹ in toliko veljavo, da je bil naposled celo za varuha¹⁰ kraljevim sinovom postavljen¹¹. Toda po Ankovi smrti se je poganjal, dasi so bili kraljevi sinovi že skoraj polnoletni¹², sam za kraljevsko čast ter imel ta-le govor pred ljudstvom: «Jaz ne zahtevam nič novega, ker ne hrepenim prvi kot tujec po kraljevski časti v Rimu, ampak tretji; saj je Tacij postal kralj ne le iz tujca, ampak celo iz sovražnika; Numa, ki še Rima poznal ni, je bil na kraljevi prestol poklican; jaz pa sem preživel večji del svojega življenja sè soprogo v Rimu kakor v stari domovini, izpolnjeval državljanske dolžnosti in se v miru in vojni učil rimskega prava in rimskih obredov pod nikakor ne zaničljivim vodstvom kralja Anka samega.» S tem govorom si je ljudstvo tako pridobil, da je bil z veliko večino¹³ za kralja izbran. A častilakomnost¹⁴, (ki jo) je kazal pri pogajanju za kraljevsko čast, ga je spremljala tudi kot vladarja; zato se ni nič manj brigal¹⁵ za utrjevanje svojega prestola¹⁶ kakor za blaginjo¹⁷ države.

11. Tarkvinija Priska zasluge za Rim.

I. Kralj Tarkvinij Prisk je bil zelo delaven¹ in podvzeten². Ker je bilo na korist³ občni blaginji, da se prevzetni Sabinci pokore⁴ rimskemu ljudstvu, je začel najprej vojno zoper mesto Apijole ter ga s silo vzel. Ker pa ni prišlo z Latinci do odločilnega boja⁵, je nadaljeval⁶ vojno zoper posamezna mesta in zoper tiste, ki so bili k Latincem odpadli⁷. Ko je naposled bil vse žile napel⁸, je ukrotil ves latinski rod. Pa tudi Sabinci, ki so bili zoper Rimljane vstali, so prosili potolčeni in skoro uničeni miru. Kolacija in vsa okolica kolacijska je bila Sabincem vzeta. Sabinsko vojno dokončavši vrnil se je kralj v Rim zmago slaveč. Še z večjim duševnim naporom⁹ je pričel¹⁰ Tarkvinij potem mirovna dela. Pred vsem je skrbel za razširitev, olepšavo¹¹ in utrdbo mesta. Na Kapitolskem griču je jel zidati Jupitrovo svetišče, katero je bil v vojski sè Sabinci obljubil; vendar je dodelal svetišče še-le njegov sin Tarkvinij Ošabni. Da izsuši¹² nizko ležeče¹³ kraje mesta okoli fora in druge doline okoli¹⁴ gričev, ker vode niso lahko izpeljavali iz ravnin, je napravil oblokane stoke¹⁵ v Tiberu, ki so se do današnjega dne ohranili in

ki nam pričajo¹⁶, kako velika sredstva¹⁷ so imeli Rimljani že tedaj. Na izsušenem foru, kjer sta bila od nekdanj trg¹⁸ in semnjišče¹⁹ latinskih in sabinskih prebivalcev ob gričih okoli stoječih, namreč ob Palatinskem, Kapitolinskem in Kvirinalskem, so bila postavljena stebrišča in prodajalnice²⁰, razdeljena pa tudi zasebnikom²¹ stavbišča²². V dolini med Palatinskim in Aventinskim gričem je bil postavljen circus maximus, da bi se ondi vršile igre. V tem tekašču napravil je Tarkvinij iz velikanskega plena, katerega je bil iz porušenega mesta Apijol domov pripeljal, igre dragocenejše²³ in krasnejše²⁴ kakor prejšnji kralji. Igre so sestajale iz konjske dirke²⁵ in rokobora²⁶. Ker so te igre Rimljanom posebno ugajale²⁷, so se vršile odslej vsako leto in so se imenovalle rimske ali velike. Toda med rimskimi in grškimi igrami je bil velikanski razloček. V Rimu namreč niso na igrišču nastopili²⁸ svobodnorodniki, ampak najeti²⁹ sužnji, ki niso bili višje čislani kakor glumci in gladijatorji. Naposled je obdal mesto z velikim ozidjem, katero je še-le njegov naslednik Servij Tul dovršil. Ta zid je oklepal sedmere griče rimskega mesta: Kapitolinski, Palatinski, Kvirinalski, Viminalski, Eskvilinski, Celijski in Aventinski, na desnem bregu Tiberinem pa Janikul ter utrdil mesto tudi od ravni.

II. Tudi državno ustavo¹ je nekoliko izpremenil. Da bi imel v kuriji zanesljivo² stranko, jih je vzprejel sto v senat. To so bili menda tako imenovani Luceres, ki so bili do sedaj še zatirani³. S tem pa je pomnožil število starejšinstva na⁴ tri sto. Ker je izprevidel, da rimski vojski nedostaja posebno konjenišva, je sklenil k trem Romulovim centurijam pridejati druge tri iz plebejcev, ki so se bili zelo pomnožili. Plebejci so bili do Tarkvinija Priska neka zmes⁵ in brez pravic. Zato jih je nameraval vzprejeti⁶ kot pravi ud⁷ v občino in jim dati v državnem življenju določeno stališče⁸. Temu se je ustavil At Navij, glasovit vedež tistega časa, zatrjujoč, da se ne smejo centurije, katere je bil Romul sestavil, zvedevši voljo božjo iz ptičjega leta, nič izpremeniti, ako ne bi pritrdile ptice. Hoteč vedeževu vedo zasmehovati⁹ vprašal je kralj, ki ni imel nobene vere v orakule in vedežvanje, če se more to zgoditi, na kar zdaj misli. Zvedevši voljo božjo je At Navij na to izjavil, da se to gotovo zgodi. Kralj pa je odgovoril smeje se: «Vzemi škarje in prereži brus.» Ptičegledec je baje takoj brez pomisleka prerezal brus v strah in začudenje navzočih¹⁰.

12. Servij Tulij.

Ko so bili Rimljani mesto Kornikul vzeli, so odvedli mnogo ujetnikov v Rim, med temi tudi Okrizijo, ki je bila soproga vladarja v tem mestu. Odslej je živela Okrizija v hiši kralja Tarkvinija Priska. Kraljica Tanakvila spoznavši¹ ženske izredne plemenitost jo je obvarovala sužnosti. V kratkem je nastalo med obema ženama veliko prijateljstvo², zavoljo katerega se kraljica ni nikakor sramovala³. Okrizija, katere sprog je bil pri obleganju⁴ Kornikula ubit, imela je sina, ki so ga imenovali Rimljani Servija Tulija zaradi tega, ker je njegov rojstni kraj v roke sovražnikov prišel in ker se je vsled tega njegova mati za sužnjo smatrala. Ta deček je bil pri kralju tako priljubljen⁵ in čislán, da ga je ta kakor⁶ svojega otroka⁷ imel. (Ko) je deček nekda v atriju kraljeve palače spal, mu je začela v pričo mnogih glava goreti, tako da je bila ta čudna prikazen videti kakor kaka plamteča krona⁸. Zdajci prinese eden izmed strežajev vode, da bi plamen pogasil, a kraljica ni pustila⁹ dečka prej zdramiti¹⁰, dokler se ne bi sam vzbudil; kajti ona je bila spoznala voljo bogov, ki so po tem ognjenem svitu¹¹ naznanjali, da bode Servijevo glavo dičila¹² nekda kraljeva krona¹³. Saj se to lahko zgodi, kar bogovi hočejo¹⁴. Nato je rekla možu: «Dajva to nado (materija) velikanske slave¹⁵ z vso marljivostjo vzgojiti.» Ker se je bistrost¹⁶ duha¹⁷ v dečku že tedaj kazala¹⁸, je bil izobražen v vseh umetnostih, s katerimi se pripravljajo¹⁹ mladeniči²⁰ za visok poklic²¹. In tako je on postal mladenič zares kraljeve narave²². Misleč, da bode Servij nekda velika zaščita²³ kraljevi hiši, je kralj Tarkvinij zaročil ž njim svojo hčer, ker ni bilo nikakor mogoče, kateremu izmed rimskih mladeničev prednosti dati pred njim. Ko je pa Tarkvinij vsled zavratnega napada Ankovih sinov poginil, je postal Servij kralj.

13. Ugodna lega Rima.

I. Čudovito primeren¹ kraj, pravi Ciceron v knjigah o državi, izbral je Romul (za) mesto, katero je ustanovil. On ga namreč ni primaknil² k morju, pa tudi ob izlivu³ Tiberinem ga ni postavil, kamor je črez mnogo let pozneje kralj Ank odvedel⁴ naselbino. Kajti on je z izbornó previdnostjo slutil⁵, da primorska lega⁶ ni ugodna onim mestom, ki se ustanavljajo z nado dolgega obstanka⁷.

Primorska mesta namreč niso izpostavljena⁸ samo mnogim, ampak tudi skritim⁹ nevarnostim. Kajti suha zemlja naznanja¹⁰ prihod sovražnikov z različnimi znamenji¹¹, pa tudi z nekakim ropotom¹² in hrupom¹³; tudi se ne more po suhem nobeden sovražnik pritiho-tapiti¹⁴, da ne bi mogli (ljudje) vedeti le njegovega prihoda, ampak tudi, kdo in odkod je. Pomorski sovražnik pa more prej priti, kakor bi kdo mogel o njegovem prihodu¹⁵ sumiti¹⁶; in kedar je prišel, ne kaže¹⁷ očitno, kdo je, odkod prihaja ali kaj hoče; sploh še spoznati ni mogoče, je li prijatelj¹⁸ ali sovražnik.

II. Primorska mesta pa imajo¹ tudi precej znatno² izpremenljivost³ in izprijenost⁴ npravnosti. Kajti prihajajo v dotiko⁵ s tujimi⁶ jeziki in nazori⁷; ne uvaža⁸ se samo tuje⁹ blago, ampak tudi tuje šege, da ne more nobena domača navada nepokvarjena¹⁰ ostati. Saj pač prebivalci¹¹ teh mest ne ostajajo¹² v svojih bivališčih, ampak z upanjem na kupčijo¹³ in vožnjo po morju zapuščajo svoja polja in orožje in se podajajo¹⁴ precej daleč od domovine; in še celo tedaj, kedar s telesom doma ostanejo, letajo¹⁵ v duhu vendar v daljne kraje. In brez dvoma sta ta nestalnost¹⁶ in to klatarjenje¹⁷ prebivalcev Kartagino in Korint porušili. Vrh tega se po morju privažajo mnoga mestom pogubna dražila¹⁸ k razuzdanosti. A vendar imajo¹⁹ te napake primorskih mest to veliko prijetnost²⁰, da se lahko pripelješ²¹ v mesto, v katerem stanuješ, tudi po morju in da se dajo pošiljati pridelki²² domačega polja v dežele, v katerekoli hočejo.

III. Romul je izbral (za) mesto kraj, (ki) je imel¹ mnogo izvirkov in bil v okuženi² pokrajini zdrav, ker dajejo³ griči dolinam senco. Postavil je mesto na bregu neusahljive⁴ in v morje se na široko⁵ izlivajoče reke, da bi moglo po⁶ morju dobivati, česar bi mu nedostajalo, in oddajati, česar bi imelo obilo. Zato je mogel vzprejeti⁷ koristi in se ogniti napakam primorskih mest, tako da se Rimljani niso odtujili⁸ poljedelstvu, pa so vendar dobili⁹ veselje do trgovine in pridobivanja denarja. Za varnost¹⁰ novega mesta je bil poleg prirodne utrdbe¹¹ kraja po Romulovi in drugih kraljev previdnosti postavljen zid, (ki) je bil od vseh strani omejen¹² po strmih gričih. Edini pristop k mestu pa, ki je bil med Eskvilinskim in Kvirinalskim gričem, je bil zaprt¹³ po globokem prekopu¹⁴ s spredaj stoječim¹⁵ velikanskim nasipom.

14. Aristid.

Za perzijske vojne je živel v Atenah Aristid, Temistoklejev vrstnik¹, mimo² katerega ni bil nikdo v celi Greciji bolj nesebičen³, nikdo bolj pravičen. Odlikoval se je s tako poštenostjo in zatajevanjem⁴ samega sebe, da so njega edinega od pamtiveka⁵ imenovali «Pravičnega». Vendar je Temistoklej, ki se je ž njim boril za prvaštvo, z zgovornostjo pri ljudstvu dosegel⁶, da so kaznovali Atenci Aristida z desetletnim prognanstvom. Pa Aristid ni dostal⁷ kazni celih deset let; kajti Atenci so ga v šestem letu potem, ko je bil iz domovine izgnan, vsled ljudskega sklepa⁸ nazaj poklicali. Že leta 490. pred Kr. r. je bil med desetimi vojskovodjami, katere so Atenčani vojski na čelo postavili, ter se je odlikoval v bitki pri Maratonu z bistrumnostjo⁹ in hrabrostjo. Pomorske bitke pri Salamini se je udeležil že prej, ko je bil kazni oproščen. Leta 479. pred Kr. r. pa je bil atenski vojskovodja v bitki pri Platejah, v kateri je bil perzijski poveljnik Mardonij v beg zagnan in barbarska vojska pobita. In drugega imenitnega čina njegovega vojaškega ni, a mnogo je činov njegove pravičnosti, poštenosti¹⁰ in nesebičnosti, vzlasti ta, da sta njegova poštenost in ljubeznivost¹¹ povzročili¹², da so zavezniki vrhovno poveljništvo na morju¹³ Lacedemoncem vzeli in Atencem dali. Kajti do tega časa so bili Lacedemonci poveljniki po morju in na suhem. Sedaj pa se je zgodilo vsled Pavzanijeve ošabnosti¹⁴ in Aristidove pravičnosti, da so skoraj vse grške države z Atenci zvezo sklenile¹⁵ in si te izbrale za poveljnike proti barbarjem. Po njegovi določbi¹⁶ se je vplačalo v zavezno¹⁷ blagajnico¹⁸ na otok Del toliko denarja, kolikor je bilo treba za oboroževanje vojakov in izdelovanje¹⁹ ladij, ko bi poskušali Perzijani zopet vojno začeti²⁰. Umrli je leta 468. pred Kr. r. Dasi je več let opravljal²¹ najvišje službe, je vendar tako nesebično in pošteno gospodaril²² z državnim imetjem, da je v največi revščini umrl²³. Še za pogreb²⁴ ni zapustil dosti denarja. Iz hvaležnosti²⁵ so ga Atenci na državne stroške pokopali in mu v luki spomenik postavili. Če merimo velike može po kreposti, ne po sreči, smemo Aristida po vsej pravici prištevati²⁶ velikim možem.

15. Pismo.

Leta 58. pred Kr. r. je pisal M. Tulij Ciceron iz Soluna¹ v Macedoniji, kamor je bil odpotoval v prognanstvo, svojemu najzvestejšemu prijatelju Titu Pomponiju Atiku tole: Ciceron pozdravlja² Atika V

Brundiziju sem Ti bil odhajajoč pisal, zakaj se nisem bil v Ēpír podal³, češ da je blizu Ahaja, (ki) je polna mojih najdrznejših sovražnikov. Nadalje⁴ se mi je, ko sem bival v Dirahiju, dvoje poročilo⁵ doneslo, eno, da pride moj brat Kvint na ladji iz Efeza v Atene, drugo, da pride peš skozi Macedonijo. Zato sem mu v Atene naproti poslal glas, da naj pride od ondod v Solun. Sam pa sem potoval⁶ naprej ter prišel 22. maja v Solun. Ker o bratovem potovanju nisem nič drugega vedel⁷, kakor⁸ da je iz Efeza odpotoval, sem bil v veliki skrbi⁹. (Ko) sem pa v Pelo prišel, se mi je predstavil¹⁰ oproščenec Faeton, o katerem sem mislil, da je z mojim bratom Kvintom v Efezu govoril; toda njega je vihar v Macedonijo nazaj zanesel¹¹ (in) Kvinta ni videl. Ko sem pozneje zvedel, da je brat 15. maja iz Azije v Atene prišel, sem rajši hotel, da hiti v Rim nego da pride k meni nesrečnežu, da ne bi njega odsotnega zadela¹² kaka nesreča¹³, ko bi moji sovražniki in nevošljivci ne bili zadovoljni z mojo nadlogo¹⁴. Jaz ostanem v Solunu in bodem Tebe, ako si odpotoval, kakor pišeš, iz Rima prvega junija, v nekatereh dneh¹⁵ tukaj videl. Bodi zdrav. V Solunu, 13. junija¹⁶.

16. Vladanje Tarkvinija Superba.

I. Lucij Tarkvinij, ki je po sili si prestol prisvojil¹, se je pokazal že izprva krutega in trdosrčnega² samosilnika, kar mu je dalo priimek Ošabni. Ker je začel vladati brez dovoljenja³ ljudstva in brez potrditve⁴ starejšinstva, ni imel do prestola druge pravice⁵ kakor⁶ silo. Vsled tega se je obdal s telesno stražo⁷ in dal pobiti najimenitniše starejšine, ki so mu bili sumljivi⁸ ali sovražni, pa tudi one, od katerih ni nič drugega pričakoval kakor plen, je dal ali umoriti ali prognati ali jim imetje vzeti⁹. In tako je bil senat, skrčen¹⁰ po proganjanju in morjenju, brez vpliva in pomena. Da bi državljane tem bolj strahoval¹¹, je izvrševal obsodbe¹² na smrt sam brez svetovavstva; kajti on je prvi izmed kraljev odpravil¹³ od prejšnjih podedovano šego v vseh stvareh starejšinstvo za svet povpraševati. Vladal je državo le po tajnih¹⁴ posvetih. Brez¹⁵ ljudstva in starejšinstva je napravljaj sam po sebi vojno, mir, pogodbe in zveze, s komur je hotel, in jih tudi odpravljaj¹⁶. Ker se pri takem postopanju ni mogel zanašati¹⁷ na vdanost¹⁸ državljanov, si je skušal zlasti latinski rod pridobiti, da bi tudi s tujo pomočjo¹⁹ bolj varen

bil med Rimljani. Zato ni sklepal z latinskimi plemenitniki samo prijateljskih²⁰ zvez²¹, ampak tudi rodbinske. Tako n. pr. je dal Tuskulčanu Oktaviju Mamiliju, ki je imel največji vpliv pri Latinčih, hčer za ženo, s katero ženitbo si je pridobil mnogo njegovih prijateljev.

II. Kar se mu pa ni posrečilo iz lepa¹, to je skušal doseči z zvijačo. Tako je napovedal nekdaž zborovanje latinskih plemenitnikov, češ da se hoče ž njimi posvetovati o skupnih zadevah. Nalašč pride Tarkvinij sam malo pred solničnim zahodom² dotičnega dne. Vsled tega je Turn Herdonij iz Aricije odsotnega kralja hudo³ napadel⁴, da se na ta način ves latinski rod zasmehuje⁵, ker ni prišel on, ki je shod napovedal; da hrepeni⁶ Tarkvinij po nadvladi nad Latinci. Zato naj bi se podal na svoj dom vsak, ki ljubi svojo domovino in njeno neodvisnost⁷. Ko je Tarkvinij proti večeru prišel, je odložil posvetovanje na drugi dan. Kralj, ki Turnovega napada⁸ ni mogel prenašati, začel je streči⁹ mu po življenju. Pa ker ga ni mogel samovlastno¹⁰ zatreti, je sklenil z zvijačo mu krivdo nakopati¹¹ in nedolžnega uničiti. S pomočjo¹² nekaterih Aricijanov namreč je podkupil Turnovega sužnja in dá na tihem spraviti v njegovo prenočišče¹³ veliko množico mečev. Drugi dan pokliče Tarkvinij pred solčnim vzhodom latinske prvake in toži Turna, da streže njemu in latinskim plemenitnikom po življenju. Ko so bili potem iz vseh kotov prenočišča prineseni¹⁴ skriti meči, je bila stvar dokazana¹⁵ in Turn usmrčen pri izvirku¹⁶ Ferentine. Ker je Tarkvinij s tem postopanjem z istim strahom navdal Latince kakor doma Rimljane, je bila zveza obnovljena, po¹⁷ katerej so se latinska mesta podala¹⁸ pod rimsko oblast in njihove čete spojile¹⁹ z rimsko vojsko. Potemtakem je postal Rim glavno mesto vsega Lacija in imel v posesti vso morsko obalo od Ostije do Taracine.

III. Potem se je vzdignil¹ Tarkvinij z vojsko nad Volščane, katerim je sè silo vzel veliko in bogato mesto Sueso Pomecijo. Ker je za razprodani plen izkupil² štirideset talentov srebra, je sklenil razširiti³ Jupitrovo svetišče na Kapitoliju in porabiti ves pripljenjeni⁴ denar za zidanje tega svetišča. Kmalu potem je napadel sosedno mesto Gabije. Ker ga pa sè silo ni mogel vzeti in je bil od ozidja celo odpojen, je poskusil s prekanjenostjo⁵ in zvijačo. Vrnil se je brez uspeha v Rim (ter) se ondi na videz⁶ pečal⁷ z mestnimi stavbami⁸. Po dogovoru⁹ pa je zbežal njegov najmlajši sin Sekst h Gabijcem ter tožil o očetovi krutosti rekoč, da¹⁰ ne more več

prenašati očetove ošabnosti, da je utekel med puščicami in meči in da ni za njega nikjer drugodi varnosti kakor pri sovražnikih Lucija Tarkvinija. Gabijci so ga blagohotno vzprejeli upajoč, da bodo z njegovo pomočjo¹¹ vojsko zanesli od gabijskih vrat pod rimsko ozidje. Ker je kazal v vseh rečeh veliko razumnost, so ga jemali¹² Gabijci k posvetovanju o državnih zadevah in naposled je bil za vojskovodjo izbran zoper Rim. Med tem pa so nastale med Rimljani in Gabijci majhne praske¹³, v katerih so Gabijci¹⁴ večinoma zmagali¹⁵, tako da ni bil Sekst nič manj mogočen v Gabijih kakor njegov oče v Rimu. Tedaj pošlje skrivaj poslanca v Rim prašat očeta, kaj naj bi storil, ker je v Gabijih skoraj vsemogočen¹⁶. Tarkvinij si ni upal dati niti ustmenega¹⁷ niti pismenega odgovora poslancu, ker se mu ni zdel zanesljiv¹⁸. Kakor premišljujoč¹⁹ je šel na vrt, (med tem pa) je sledil²⁰ poslanec. Ondi se izprehajaje odbije²¹ kralj najvišje makove glavice s palico. Kakor da ne bi bil nič opravil²², se je vrnil poslanec k Sekstu v Gabije ter sporočil, kar je videl. A premeteni Sekst je razumel, kaj hoče oče. Kmalu potem je dal pomoriti vse veljavne²³ može in izdal brez boja rimskemu kralju gabijsko državo, (ki) je bila zdaj brez²⁴ sveta in pomoči.

IV. (Ko) je bil Tarkvinij tudi z Ekvi mir sklenil in z Etruščani zvezo obnovil, je obrnil¹ svojo pozornost na mestne stavbe². Pred vsem je hotel dovršiti Jupitrovo svetišče, katero je bil njegov oče začel zidati, da bi zapustil na Kapitoliju spomenik svoje vlade in ob enem izpolnil očetovo obljubo³. Za zidanje tega svetišča je porabil poleg državnega denarja svoj delež pomecijskega plena⁴. Za to (delo) je poklical mojstre⁵ iz Etrurije, pa se tudi⁶ posluževal pomoči⁷ nižjega ljudstva⁸. Plebejci so bili od te tlake⁹ sicer hudo zadeti¹⁰, pa vendar se niso pritoževali¹¹, ker so delali¹² svetišče najvišjega boga. Ko je pa začel kralj velik odtok pod zemljo napravljati¹³, v katerega naj bi se vsa nesnaga¹⁴ mestna stekla¹⁵, jeli so godrnjati¹⁶, da se prižanjajo¹⁷ k pretežavnemu delu¹⁸. Zato je odposlal Tarkvinij nekatere plebejce kot naselnike v Signijo in Circeje, ki naj bi postali zaščita¹⁹ Rimu na suhem in na morju. V²⁰ začetku zidanja Jupitrovega svetišča sta se prigodili dve čudni prikazni²¹. Ko so se nekatere kapelice²² na Kapitoliju razblagoslavliale²³, da bi se pridobil večji prostor²⁴ za Jupitrovo svetišče, niso pripustile²⁵ ptice, da bi se razblagoslovilo Terminovo svetišče²⁶. Ta prikazen²⁷ se je tako razlagala²⁸, da bodo meje rimske države močne in stalne²⁹.

Nadalje se je prikazala, ko so temelj za svetišče kopali³⁰, človeška glava z nepoškodovanim obličjem³¹. Vedeži, ki so bili poklicani v posvetovanje o tej stvari iz Etrurije, so prorokovali³², da postane Rim glava sveta³³. Pa najbolj je prestrašila kralja neka tretja prikazen. Iz lesenega stebra kraljeve palače je skočila³⁴ kača, ki je povzročila³⁵ strah in beg. Zato pošlje³⁶ Tarkvinij svoja sinova Tita in Arunta v Delfe, najimenitniše preročišče na Grškem, prašat Apolona za svet.

V. Kraljeviča je spremljal¹ na tem potovanju sestrič L. Junij Brut, ki se je nalašč delal neumnega, da bi le ušel krutosti kralja Tarkvinija. Zaradi tega je dobil priimek Brut. Kraljeviča prineseta bogu Apolonu bogata darila, Brut pa mu daruje drenovo² palico. Bratranca³ se mu posmehujeta⁴, kajti nista vedela, da je palica votla⁵ in z zlatom napolnjena. Ko opravita mladeniča očetova naročila, povprašata preročišče, kateri izmed njiju bode v Rimu Tarkvinija nasledoval⁶ na kraljevem prestolu. Iz globočine⁷ (one) votline⁸, nad katero je Apolonova svečenica sedela, se jima odgovori, da bo imel tisti v Rimu najvišjo oblast, ki bo prvi poljubil⁹ svojo mater. Brata skleneta, da bodeta srečkala¹⁰, kateri od njiju da vrnivši se domov prvi poljubi mater. Brut pa je odgovor bolje razumel. Zdelo se mu je namreč, da preročišče ni mislilo¹¹ prave matere, ampak zemljo, ki je skupna mati vseh ljudi. Ko stopijo vsi trije iz svetišča, pade Brut, kakor da bi se bil izpodtaknil¹², in poljubi skrivaj zemljo. Kmalu potem, ko so se poslanci iz Grecije vrnili bili, napade kralj Tarkvinij zelo bogato rutulsko mesto Ardejo, ker se je hotel deloma sam obogatiti¹³, deloma s plenom potolažiti¹⁴ demokrate¹⁵, ki so njegovi vladi nasprotovali¹⁶. Ker pa ni bilo mogoče vzeti mesta s prvim naskokom, začne sovražnike stiskati z obleganjem in utrdbam. Ko so nekda v taboru obedovali kraljevi sinovi in drugi imenitni Rimljani, med katerimi je bil tudi Tarkvinij Kolatin, stric kraljevičev, razvije¹⁷ se govor¹⁸ tudi o ženah; vsak izredno hvali svojo. Zlasti hvali Tarkvinij Kolatin krepost in marljivost svoje žene. Da bi bilo konec besedi, sklenejo¹⁹ nenadoma žene obiskati. Vsak zasede²⁰ svojega konja ter hiti²¹ v Rim in potem na stričev dom v Kolacijo, prepričat se na svoje oči, kaj da počenjajo žene. Dočim so se kratkočasile kraljeve snehe²² v Rimu pri bujnem obedu²³ z vrstnicami²⁴, najdejo Lukrecijo sedečo v pozni²⁵ noči z²⁶ deklami pri preji²⁷. Pohvalo (kreposti) je torej zaslužila²⁸ brez dvoma Lukrecija.

VI. Pa ravno to je povzročilo¹ zadnje sramotno dejanje² Tarkvinijcev. Nekoliko dni potem gre kraljev sin Sekst, taisti, ki je bil Gabije izdal, skrivaj v Kolacijo in pripravi³ v grdo sramoto čisto⁴ in spoštovano⁵ ženo Kolatinovo, Lukrecijo. Vsled tega hudodelstva⁶ pošlje⁷ Lukrecija v Rim po očeta in v tabor po moža. Takoj prideta oba in z njima tudi Junij Brut. Nesrečna žena se je bila oblekla⁸ v črno oblačilo, pripoveduje vse natanko, kar se je zgodilo, in roti⁹ očeta in soproga, naj se maščujeta¹⁰ za grdo hudodelstvo. Potem pa si v srce porine¹¹ nož, katerega je imela skritega pod obleko, in se zgrudi¹² mrtva na tla. Brut potegne s krvjo oblit¹³ nož iz rane in priseže, da bode pregnal z vso mogočo¹⁴ silo Tarkvinija z njegovo hudobno¹⁵ ženo in z vsem zarodom¹⁶ in da ne bo dal zanaprej nobenemu drugemu kraljevati v Rimu. Hoteča maščevati se izbereta si oče in soprog Bruta za voditelja, da bi se odpravila¹⁷ v Rimu kraljeva oblast. Potem zanesejo Lukrecijino truplo iz doma na trg in od ondod v Rim. Ta grozni dogodek¹⁸ je ravno tako vznemiril ljudstvo v Rimu kakor v Kolaciji. Zato je vrelo¹⁹ od vseh delov mesta na trg, kamor je je poklical Brutov glasnik²⁰. Pred ljudstvom je imel Brut govor o ošabnosti in krutosti kralja Tarkvinija, o mnogih hudobijah njegovih in njegovih sinov. Naposled je tožil o revščini²¹ in tlaki²² nižjega ljudstva ter omenil, da so postali Rimljani, premaganci vseh narodov okoli Rima, rokodelci²³ in kamnoseki²⁴ iz vojakov²⁵. S temi besedami²⁶ je pripravil²⁷ množico (do tega), da je vzela²⁸ kralju najvišjo oblast in razglasila²⁹ Lucija Tarkvinija za prognanca sè soprogo in otroki vred. Ko se je vsled tega vrhovna oblast v Rimu izročila bila Lukreciju, poda se Brut z oboroženci v Ardejo v tabor, da bi naščuval³⁰ vojsko zoper kralja. Tudi vojščaki pred Ardejo se vzdignejo³¹ zoper prevzetnega kralja Tarkvinija, ki je prek Tibere bežal v Etrurško Cere v prognanstvo. Rimljani pa so volili potem v centurijskih komicijah vsako leto po dva konzula. Junij Brut in Tarkvinij Kolatin sta postala prva rimska konzula in tako se je izpolnilo prorokovanje Apolonove svečenice, da bo tisti vladal v Rimu, ki prvi poljubi svojo mater.

17. Korijolan.

I. Leta 491. pred Kr. r., (ko) sta bila Mark Minucij in Avel Sempronij konzula, je zadela¹ rimsko prebivalstvo velika draginja², (ker) vsled³ izselitve plebejcev polja niso bila obdelana⁴. Lakota bi

bila večji del sužnjev in plebejcev pomorila, ako ne bi bili konzuli za prihodnost skrbeli⁵. Ti pošljejo ne le k Etruščanom in Volščanom, ampak tudi v Sicilijo (ljudi), ki naj bi žita nakupili⁶. Ko se je pripeljalo iz Sicilije obilo⁷ žita, se je posvetovalo⁸ v senatu, po čem naj bi se plebejcem dajalo. Mnogi so menili, da je prišel čas plebejce zatirati⁹ in pravice, katere so plebejci patricijem iz rok izvili¹⁰ z izselitvijo in silo, nazaj dobiti¹¹. Vzlasti je Marcij Korijolan, (hud) sovražnik tribunske oblasti, zahteval, da naj staro¹² pravico patricijem vrnejo, če hočejo žito po prejšnji ceni¹³. Starejšinstvo se je posvetovalo noč in dan, ali naj bi se plebejcem odvzela tribunska oblast ali pa žitna cena znižala. Ker se je Korijolan plebejcem posmehoval, da naj le grejo zopet na Sveto goro in druge hribe, je popadla¹⁴ v kuriji navzočne ljudske tribune jeza, češ da je vstal Korijolan kot rabelj¹⁵ zoper uboge plebejce, da se z lakoto pritiskajo kakor sovražniki, da se jim od ust trga¹⁶ žito iz inozemstva¹⁷, katero je usoda nenadoma dala kot edini živež¹⁸. Zato ga takoj pokličejo¹⁹ na opravičbo. Korijolan, ki je tribunske grožnje izprva zaničevaje²⁰ poslušal, je trdil, da nimajo tribuni pravice kaznovanja in da so tribuni samo (za) plebejce, ne pa (za) patricije. Na določeni dan pridejo vsi patriciji k tribunom, naj plebejci, če nočejo nedolžnega oprostiti, krivemu prizanesejo²¹. Pa razkačeni plebejci so v svoji jezi tako vztrajali, da so obsodili odsotnega Korijolana, ki se je k Volščanom v prognanstvo podal preteč domovini in že sedaj sovražnega mišljenja²².

II. Šel je k Volščanom, največjim rimskim sovražnikom, ter jih pregovoril, da so mu dali veliko vojsko, katero je sam peljal proti svoji domovini. Med potjo je vzel mnogo latinskih mest in se kmalu utaboril pred samim Rimom, kjer je neusmiljeno dal pustošiti plebejska polja, patricijska pa je obvaroval nepoškodovana¹. Gotovo bi bila med patriciji in plebejci vsled tega nastala nesloga, ako ne bi bil med seboj združeval razburjenih duhov² strah vunanjim sovražnikom najvažnejša vez³ sloge. Vendar si Rimljani ne upajo udariti na toliko število sovražnikov, ampak pošljejo nekoliko odličnih starejšin, da gredo ponižno prosit miru. Ko se ti vrnejo, ne da bi kaj opravili, gredo svečeniki praznično oblečeni⁴ v sovražni tabor, da bi potolažili⁵ razsrjenega svojega rojaka; pa tudi ti ravno toliko ganejo⁶ Korijolanovo srce kakor poslanci. Zdaj se napotijo iz Rima Korijolanova mati Veturija, njegova žena Volumnija in mnogo drugih gospa, ki so bile vse v črno oblečene⁷ ter s solznimi

očmi prosijo in rotijo trdosrčnega⁸ poveljnika, naj prizanese svojemu rojstnemu mestu⁹. Besede materine in jok ga vendar omečijo¹⁰. Ginjen¹¹ vzdigne¹² žalostno mater, jo objame ter reče: Mati, domovino si rešila, toda sina pogubila. Potem je svojce odposlal, sam pa je peljal vojsko proč od Rima ter povrnil Rimljanom vsa latinska mesta. Nekateri¹³ pripovedujejo, da je poginil na ta, drugi zopet da na drugi način¹⁴. Po najstarejšem latinskem zgodopiscu Fabiju pa je živel še kot starček v prognanstvu. Rimski možje pa niso zavidali soprogam njihove slave. V spomin rešitve mesta pozidali in posvetili so ženski sreči svetišče, ki je stalo štiri milje od mesta ob Latinski cesti, kjer se je vršil pogovor med Korijolanom in njegovo materjo.

18. Človeški duh¹.

Jedne človeške težnje se ravna² po dušni, druge po telesni naravi, ker je človek sestavljen iz duha in telesa; v obče pa je vodja in ravnatelj človeškega življenja duh. Ta je večen, vodi in vlada³ vse in sam ni vladan, ker čuti, da se giblje z lastno ne tujo močjo. Če se dviguje⁴ po potu kreposti k slavi, je dosti krepek, zmožen in sloveč, tudi sreča mu ne odreče⁵, ker dobrih lastnostij, kakor poštenosti, marljivosti in pravičnosti ne moreš nikomur niti dati, pa tudi ne vzeti. Zatorej toži človeštvo po krivici o svoji naravi, češ da je nezmožna in da jo bolj vlada⁶ naključje kratkega življenja kakor (lastna) sposobnost. Kajti če bi se ljudje tako brigali⁷ (za) dobro in pošteno, kakor se trudijo⁸ za nepotrebne, ničevne in celo nevarne reči, ne bili bi vladani, ampak bi sami vladali naključja⁹ in tako napredovali v vrlosti¹⁰, da bi postali namestu smrtnikov nesmrtni po slavi, zlasti ker je toliko in tako različnih duševnih opravil¹¹, s katerimi se pridobi največja slava. Naposled so duševna dela nesmrtna kakor duša sama. Če se pa duh, omamljen od napačnega poželenja, vda¹² nemarnosti in telesnim nasladnostim, izgine, (ko) je kratko užival¹³ pogubnō življenje¹⁴, bogastvo, lepi obraz, telesna moč, čas in nadarjenost. Kajti konec telesnih posestij¹⁵ je taisti kakor začetek: vse, (kar) se je rodilo, pogine, in (kar) je vzrastlo, se postara. Zato ne pusti, o mladenič, svojega duha, najboljše in najveličastnejše, kar je v človeški naravi, odreveneti¹⁶ po neolikarnosti in brezbriznosti, ampak vežbaj ga kar najbolj v vseh lepih umetnostih, da postanejo tudi tvoja dela nesmrtna.

19. Prvi dogodki druge punske vojne.

I. Ko je bil Hanibal vzel leta 219. pred Kr. r. mesto Sagunt, so poslali razžaljeni Rimljani Kvinta Fabija Maksima in nekoliko drugih odličnih mož v Kartagino, da bi se ondi pritožili o Hanibalu ter zahtevali, da naj ga jim izroče. Ker so se Kartažani upirali¹ takošnim terjatvam² ter zagovarjali svojega poveljnika, je nabral³ Fabij oba konca svoje toge v dve gubi (in) rekel: «Tu vam prinašam⁴ vojno in mir; vzemite si, kar hočete⁵!». Na to⁶ so se Kartažani pogumno odzvali⁷, da naj dâ, kar hoče. Ko je Fabij gubo potresel⁸ rekoč, da dâ vojno, so vzprejeli vojno. Rimski poslanci so se potem podali⁹ v Hispanijo in Galijo, da bi tamošnja ljudstva za zvezo z Rimljani pridobili¹⁰ ali od Puncev odvrnili. Toda Hispance in Galce je bil preje pridobil¹¹ Hanibal z zlatom za se. Ko so se rimski poslanci z vojno iz Kartagine vrnili, se je pripravljalo v Rimu na vojno že z vso silo, ker je bil vsakdo prepričan, da je boj s Kartažani neizogiben¹². Ker so pa Rimljani mislili, da ne pridejo Kartažani v Italijo se bojevat, so jih hoteli v njihovi deželi napasti. Izmed konzulov za leto 218. se je zaukazalo Tiberiju Semproniju, da naj se poda s 160 peteroveslačami¹³, dvema legijama in 16.000 zaveznimi pešci ter 1800 konjeniki v Sicilijo in odtod v Afriko. Drugi konzul Lucij Kornelij Scipijon, kateremu je bila pripadla provincija Hispanija, je dobil¹⁴ manj čet, (ker) so Rimljani menili, da se na tej bojni strani sovražnik ne bode udaril, najmanj pa na morju. Zato se mu je tudi število ladij zmanjšalo. Odpeljal¹⁵ se je samo s 60imi peteroveslačami. V obče¹⁶ pa je bilo za to leto določenih šest legij, to je okolo 70.000 mož. To ni bilo nikakor¹⁷ velikansko število v primeri¹⁸ z neizmerno močjo, katero so imeli Rimljani v tej dobi. Kajti Rim je mogel vsega skupaj¹⁹ 700.000 pešcev in 70.000 konjenikov v boj poslati, in sicer rimskih državljanov samo 250.000 pešcev in 23.000 konjenikov; Latinci so zamogli zbrati²⁰ 80.000 mož, Samničani 70.000 pešcev. Seveda²¹ Rimljani zdaj še niso poznali velikosti in nevarnosti boja in zlasti še niso znali prav ceniti²² Hanibalove poveljniške zmožnosti.

II. Razrušivši Sagunt se je podal¹ Hanibal v Novo Kartagino v zimovnik ter dovolil vojakom hispanskega rodu dopust², da bi obiskali svoje domove in kar je tam vsakemu dragega, in se v začetku pomladi zopet vrnili telesno in duševno okrepčani³. Ko so se že bližali⁴ prvi pomladanski dnevi leta 218. pred Kr. r., so prihajali

vojaki od vseh krajev. Potem je skrbel⁵ za obrambo⁶ Hispanije in Afrike (s tem, da) je poslal 15.000 Hispancev v Afriko in ravno toliko Afričanov izročil svojemu bratu Hasdrubalu, da ž njimi varuje Hispanijo; z ostalimi pa — bilo jih je 90.000 pešcev, 12.000 konjenikov in 37 slonov — je šel čez reko Ebron, ki je takrat bila vzhodna⁷ meja⁸ kartažanske Hispanije. Zmagovito⁹ se je pomikal¹⁰ naprej in si v kratkem osvojil vso deželo noter do pirenejskih gorā. Ko je Hanibal videl, da so nekateri vojaki malodušno¹¹ pogledovali¹² na visoke gorske vrhove, jih je pustil¹³ domov nad 7000 mož, ki niso hoteli dobrovoljno¹⁴ ž njim iti. A ker jih je 20.000 poginilo v boju, 10.000 pa jih moralo¹⁵ braniti ravno kar premagane kraje, je peljal Hanibal le še 50.000 pešcev in 10.000 konjenikov čez Pireneje v Galijo. V tej deželi se ni nič mudil, marveč si je z darovi in zvijačo pridobil galske poglavarje¹⁶, da so mirno¹⁷ pustili¹⁸ vojsko skozi svoje ozemlje. In tako je prišel ta hrabri vojskovodja koncem julija do reke Rodana. Ob Rodanu je stanovalo jako močno¹⁹ galsko pleme, ki je nameravalo Kartažanom prehod čez reko preprečiti²⁰ ter se je utaborilo na levem bregu, kjer je oboroženo čakalo sovražnikov. Toda Hanibal je deloma sè silo, deloma z zvijačo prepeljal svojo vojsko čez reko ter se na njenem levem bregu utaboril, da so se vojaki odpočili²¹ od težavnega²² pota.

III. Med tem, ko so se sloni prevažali, je poslal Hanibal 500 numidskih konjenikov ob Rodanu navzdol¹, da bi zvedeli², kje so se Rimljani utaborili, koliko jih je in kaj počenjajo. Ti so srečali³ 300 rimskih jahačev, katere je bil Publij Kornelij Scipijon iz Masilije v južni Galiji tudi na ogled proti severu poslal pod vodstvom Masiljanov. Nastal⁴ je boj, ki je bil v primeri s številom bojnikov precev krvav⁵. Poraz je bil skoraj na obeh straneh jednak; nazadnje so se vendar Rimljanom umaknili Numidi, katerih je več ko 200 padlo. Pa tudi zmagoviti Rimljani so več ko polovico konjenišтва izgubili. Zaradi ugodnega izida te praske so postali rimski vojaki bolj pogumni⁶ misleč, da ima ta zmaga nekaj pomen⁷ za vso vojno. Ker ni Hanibal nameraval udariti⁸ se z Rimljani prej kakor v Italiji, je odpotoval ob levem bregu Rodanovem proti severu, da bi se oddaljil⁹ od morja. Scipijon je takoj hitel¹⁰ z vso vojsko proti Kartažanom, ali prišedši na tisto mesto, kjer je Hanibal šel čez Rodan, je zvedel, da so mu ušli¹¹ nasprotniki že pred tremi dnevi. Torej se je zopet vrnil v Masilijo, odkoder je poslal svojega brata Kneja Kornelija Scipijona z vojsko proti Hasdrubalu, ki naj bi ne branil

samo starih zaveznikov in pridobil¹² novih, ampak tudi pregнал Hasdrubala iz Hispanije. Sam pa je šel v Italijo hoteč se ustaviti¹³ Hanibalu, ko bi z Alp v dolino se pomikal¹⁴, in Italijo braniti.

20. Hanibal v Gorenji Italiji.

Hanibal je prišel v petem mesecu iz Nove Kartagine v Italijo, prekoračivši Alpe v petnajstih dneh — ali s kolikimi žrtvami¹¹! — S 60.000 moži je bil zapustil Hispanijo, a zdaj je imel le še 20.000 pešcev in 6000 konjenikov in nekaj slonov. Pa še ti vojaki so bili vsled trpljenja in pomanjkanja zadnjih petnajst dnij tako utrujeni², zanemarjeni in bolehave³, da bi jih bilo lahko uničilo malo rimsko krdelo. Pa Rimljani se niso nadejali njegovega prihoda, ker niso mogli verjeti, da si bode kak vojskovodja kedaj upal z armado Alpe prekoračiti in ustavljati se naravi, ki vendar druge ljudi ovira. Hanibalovo ime je sicer že prej, ko je bil Sagunt razdejal, zaslovelo⁴ pri Rimljanih, pa še le sè svojim predrznim poskusom Alpe prekoračiti je svoj (dober) glas⁵ pri Rimljanih tako razširil⁶, da so Rimljani kar strmeli, ko so zvedeli, v kako kratkem času da je dovršil to delo. Najprej je dal Hanibal onemoglim⁷ vojakom štirinajst dni počitka⁸, da bi si stregli⁹ in se telesno in duševno okrepčali za hude¹⁰ boje, ki so jih čakali¹¹ v Italiji. Med tem pa si je pridružil po poslancih Galce v gorenjem padovem porečju¹², namreč Boje in Insubre, ki so prestrašeni od ustanovitve velikih vojaških naselbin Placencije, Kremone in Mutine, na novo za orožje zgrabili zoper Rimljane. Zato je imela rimska vojska dosti opraviti¹³, da bi ustrahovala¹⁴ uporna¹⁵ ljudstva.

21. Scipijon ohrabruje¹ svoje vojake pred bitko ob Ticinu.

«Da spoznate bojni način² in sovražnika, s katerim se bode te morali bojevati, vam povem, da so taisti nasprotniki, katere ste premagali v prejšnji vojni na suhem in na morju, od katerih ste izterjevali³ davek celih dvajset let, od katerih imate Sicilijo in Sardinijo kot plačilo⁴ prejeto za boj. Poskusite tukaj skoro ob vznožju⁵ Alp, so li to taisti Kartażani, ki so se borili pri Egatskih⁶ otokih, ali je zemlja v dvajsetih letih druge rodila⁷ in ali je njihov vojskovodja Hanibal podložnik⁸ in suženj rimskega naroda ali pa

posnemovalec⁹ Herkulovega potovanja. Torej bode vas in one navdajalo v tem boju¹⁰ tako navdušenje, kakršno imajo navadno¹¹ zmagalci in zmaganci. Kajti oni se bodo morali bojevati, ker so od vseh strani obdani od sovražnikov. Vrh tega je sovražnikova vojska oslabiljena od alpskega prehoda, pri katerem jih je več poginilo kakor ostalo. Zato bomo boj imeli samo z zadnjimi ostanki sovražnikov, ne sè sovražniki. Proti takemu sovražniku menda ni treba vzbujati¹² vaše bojaželjnosti¹³ z opominovanjem. Pa vendar se morate vanj zakaditi ne samo z ono navdušenostjo kakor navadno v druge sovražnike, ampak z nekako ogorčenostjo¹⁴ in srditostjo, kakor bi videli, da se zoper vas oborožujejo¹⁵ vaši sužnji. Kajti v prejšnji vojni smo jim prizanesli¹⁶, (ker) so prosili, in pozneje, ko so bili v afričanski vojni stiskani, smo jih vzeli¹⁷ pod svoje pokroviteljstvo. V zahvalo za¹⁸ te usluge¹⁹ so pridrli²⁰ z vojsko v našo deželo. Vsak posamezni izmed vas naj pomisli, da ne bode branil²¹ z orožjem samo svojega telesa, ampak tudi svojo ženo, majhne otroke in sploh ves narod rimski. Za Italijo, našo domovino, se bo treba bojevati, ne za posest Sicilije in Sardinije. Kakršna bode v tem boju naša moč in hrabrost, takšna bo potem usoda onega mesta in rimske države.»

22. Hanibal ohrabruje svoje vojake pred bitko ob Ticinu.

«Vojaki, na levi in desni smo obdani od dveh morij; za hrbtom se dvigujejo¹ visoke planine, katere ste prekoračili z velikimi težavami in izgubami²; pred vami dere reka Pad, večja in silnejša³ od Rodana. Tukaj vam bodo dali nesmrtni bogovi ne samo konca⁴ trpljenja, ampak tudi plačilo, če sovražnika zmagate. Vse, karkoli imajo⁵ Rimljani po tolikih zmagoslavjih pridobljenega⁶ in nakopičenega⁷, bode vaše s posestniki vred. Z božjo pomočjo zgrabite za orožje ter udarite na sovražnike, ki so vzeli vašim starišem Sicilijo in Sardinijo. Jaz za gotovo⁸ pričakujem, da boste zmagali z ono znano hrabrostjo, z ono znano srečo, s katero ste semkaj dospeli od herkulovih stebrov⁹, od oceana in skrajnih mej sveta zmagujoč skozi najsirovejše hispanske¹⁰ in galske narode, tudi rimsko vojsko novincev¹¹, ki je bila ravno v tej dobi od Galcev obkoljena¹² in potolčena, ki še svojega vodje ne pozna. Njihov vojvoda, ki ima še-le nekaj mescev¹³ vrhovno poveljništvo, ne pozna svojih vojakov, jaz pa, sin najslavnejšega vojskovodje, skoraj v vojski rojen, brez dvoma

pa vzgojen, sem bolj gojenec¹⁴ vas vseh nego poveljnik; jaz sem ponosen¹⁵ na to, da vsak izmed vas pozna moje slavne vojaške čine¹⁶ v Hispaniji, Galiji in na Alpah. Kamorkoli se ozrem, vidim vse polno navdušenja¹⁷ in korenjaštva¹⁸, (vidim) konjenike najplemenitejših narodov, (vidim) zveste in hrabre zaveznike, (vidim) vas, Kartažani, (ki) hočete boj začeti i za domovino i iz opravičene¹⁹ srda. Pomnite, da je rešitev za vas le v zmagi. Ako ste si to vsi dobro zabičili²⁰ in se oklenili²¹ te (misli) v duhu, smem reči: Zmaga je vaša.»

23. Vestnost¹ in velikodušnost² rimskega starejšinstva.

Po bitki pri Kanah se je polastil Hanibal jednega rimskega tabora, v katerem sta bila zapustila konzula Emilij Pavel in Terencij Varon 8000 vojakov pred bitko. Izmed teh 8000, katere je imel³ Hanibal v svoji oblasti, je poslal deset najimenitnejših v Rim, ki naj bi starejšinstvu naznanili, da hoče ujetnike za majhno odkupnino⁴ nazaj dati. Prej pa, ko jih je odposlal, jim je ukazal priseči, da se vrnejo, ako ne bi izprosili odkupovanja⁵ ujetnikov. Ko je starejšinstvo sklenilo jih ne odkupiti, da bi si vojaki dobro zapomnili⁶, da⁷ jim je ali zmagati ali umreti, se je vrnilo devet poslanecev v tabor, jeden pa je ostal v Rimu, češ da ga prisega ne veže⁸ več; kakor da bi bil kaj pozabil, se je bil namreč ta v tabor vrnil kmalu potem, ko je bil iz njega odpotoval. Toda on je napačno⁹ tolmačil, da je vsled te vrnitve oproščen prisega. Kajti to je bila prevara¹⁰, ker ni bil prisegel na¹¹ to vrnitev. Prevara pa ne odveže od prisega, ampak jo prelomi¹². Zato je sklenilo starejšinstvo, da naj se odvede ta prekanjenec¹³ in navihaneč¹⁴ zvezan k Hanibalu. To pa, da sta starejšinstvo in rimsko ljudstvo v tako žalostnem položaju¹⁵ tako vestno¹⁶ in velikodušno postopala, je vzelo¹⁷, kakor poroča Polibij, Hanibalu pogum.

24. Tit Livij.

I. Tit Livij se je rodil leta 59. pred Kr. r., (ko) sta bila Gaj Julij Cezar in Mark Kalpurnij Bibul konzula, v Pataviju, v starodavnem¹ in zelo bogatem glavnem mestu² Venetov, ki so bili baje potomci³ onih Venetov, katere omenja⁴ Homer v Ilijadi večkrat. Ti so zapustili po smrti svojega kralja Pilajmena pod vodstvom Trojanca

Antenorja svojo domovino Paflagonijo in se naselili po raznih ne-
zgodah naposled v Gorenji Italiji med Adrijanskim morjem in Alpami,
od koder so pregnali Evganejce. Torej je zagledal⁵ Livij luč sveta
v mestu, katerega početek so pripisovali⁶ zgodopisci ravno tako⁷
kakor Rima Trojancem. O njegovih roditeljih in njegovi rodovini,
nadalje o njegovi mladosti nam ni nič zanesljivega izporočeno.
Rodbina njegova je bila brez dvoma imovita in imenitna. Za gotovo
pa smemo trditi⁸, da je bil vrlo vzgojen v vseh predmetih⁹, v
katerih so se podučevali v Rimu mladeniči imenitnih rodovin,
namreč v slovnici, govorništvu in modroslovju. Kajti tudi prebivalci
gorenjeitalskih mest so čislali rimsko omiko¹⁰ in tekmovali¹¹ v lepih
umetnostih. V svojem rojstnem kraju je živel Livij menda do svojega
tridesetega leta in tudi umrl je tukaj leta 17. po Kr. r.; večji del
svoje moške dobe¹² pa je preživel v Rimu.

II. Katerega leta da se je Livij stalno naselil¹ v Rimu, ne
vemo gotovo. Menda je živel kmalu po bitki pri Akciju v Rimu,
ker govori² o Janovem svetišču, (ki) je bilo kmalu po tej bitki
zaprto, tako kakor bi bil to sam videl. Cesar Avgust, ki je sam bil
veščak³ v starodavni zgodovini rimski, je Livija tako zelo čislal, da
se ni prav nič spotikal⁴ nad njegovim svobodoljubjem⁵. V Rimu,
glavnem mestu rimske države, je začel Livij pisati zgodovino rimskega
naroda od početka mesta in jo je nadaljeval⁶ do Druzove smrti
leta 9. pred Kr. r. To delo je bilo težavno in zaradi dolgega ob-
stanka⁷ rimske države i zaradi njenega obsega⁸ i pa, ker je bil
Livij prvi, ki je spisal vso zgodovino. Zato je narastlo to delo na
142 knjig; le škoda⁹, da se je ohranilo iz tega res narodnega¹⁰ in
obširnega¹¹ dela samo 35 knjig, in sicer prva dekada¹² in 25 knjig
od 21. do 45.

III. Dasi Livijevo delo ni celo¹ dovršeno² — očita³ se mu
namreč patavinščina⁴, češ da jo je včasih preveč po domače zavel⁵
in da se vsled tega nekoliko razlikuje od običajnega govora rimskih
olikancev⁶ — dasi je prepisal⁷ prejšnje rimske zgodopisce in pa
povesti Polibijeve, ki je v grškem jeziku popisal dobo od druge
punske vojne do razrušenja Kartagine, je občudovanja vredna nje-
gova resnicoljubnost⁸, navdušenje⁹ za rimsko junaštvo¹⁰, prijetna¹¹
obilnost¹² in živo zanimanje¹³. Kako je Livij slovel¹⁴ zaradi svojega
dela, je razvidno¹⁵ iz Plinijeve povesti, da je prišel neki Gaditanec¹⁶,
ginjen¹⁷ od Livijevega imena in slave, od skrajne meje¹⁸ zemske
njega gledat in da je takoj odpotoval, ko ga je bil videl. Učeni

Kvintilijan primerja¹⁹ po pravici Livija s Herodotom rekoč: »Tudi Herodot se ne bi branil²⁰ jednačen²¹ biti Titu Liviju, ki ni samo čudovito prijeten²² in vrlo odkritosrčen v pripovedovanju, ampak tudi nepopisno²³ zgovoren v govorih²⁴.«

25. Publij Ovidij Nazon.

I. Najplodovitejši rimski pesnik je bil Ovidij, o čegar pevski žili, pesnih in jeziku je v našem stoletju pisalo mnogo učenjakov. Jeden izmed teh ga po pravici imenuje najduhovitejšega¹ pesnika rimskega naroda. Ker že nekaj časa prebiramo njegova dela, dajmo se seznaniti² tudi z njegovim življenjem natančneje, da bomo tem lažje razumeli³ krasoto⁴ njegovih mislij in njegovega jezika. Lego in prijetnost svojega rojstnega kraja opisuje pesnik sam. V pesni, katero imenujemo njegov življenjepiš, nam je popisal⁵ skoraj vse važnejše stvari, ki se tičejo⁶ njegovega življenja. V tej pesni pravi:

«Sulmo je rojstni moj kraj, kjer tečejo hladni potoki,
Kamor devetdeset milj hodi iz Rima se peš.»

Ker je to mesto stalo na vzhodu⁷ od Rima v deželi⁸ Pelignov, v posebno vinorodnem⁹ kraju srednje Italije, imenuje se Ovidij na nekem mestu rejenca¹⁰ peligenske zemlje. Tudi dan in leto njegovega rojstva¹¹ zvemo iz taiste pesni. Rojen je bil 20. marcija l. 43. pred Kr. r. Pesnik pravi:

«Rojen sem bil . . .
Ko sta ob jednom oba konzula padla bila.»

Po umoru¹² Julija Cezarja namreč se je vnel¹³ hud boj med republikanci¹⁴ in Markom Antonijem, ki je upal, da zasede¹⁵ Cezarjevo mesto v državi. Leta 43. se je vršila odločilna¹⁶ bitka pri Mutini, v katerej sta konzula Avel Hircij in Gaj Vibij Panza Antonija sicer zmagala, toda sama padla.

II. Rodbina Ovidijeva je bila že od pradedov viteškega stanu. Njegov oče, zelo imovit, trezen¹ in praktičen² mož, ki je doživel 90 let, je umrl kratko pred izgnanjem svojega sina. Imel je poleg Publija še jednega sina, ki je bil ravno eno leto starejši. Po tedanji šegi sta se podala oba brata že precej rano³ v Rim, da bi se poprijela prava in državoznanstva⁴ in izolikala posebno v zgovornosti, ker je oče želel, da bi stopila⁵ po dovršenih šolah v državno službo. Starejši brat se je prav marljivo pečal⁶ z zgovornostjo, da bi postal

vrl govornik in pravdoznanec. Tudi Publij se je uril⁷ v govorniških vajah pri retorjih Avreliju Fusku in Marku Porciju Latronu, če tudi je bil že po naravi edino le vnet⁸ za pesništvo. Da se je javljala⁹ pevska žila¹⁰ že v njegovih deških letih, (tega) nam ne pravi le on sam:

«Meni pa vzdigal se duh že kot dečku je v svete višine,
Muza me vabila v svoj tihoma vedno je dom»

ampak tudi retor Seneka nam poroča: «Spominjam se, da sem slišal Ovidija Nazona deklamovati; pa že tedaj se je mogel njegov govor smatrati¹¹ le za nevezano pesem.» Da bi se natančneje seznanil¹² z grškim jezikom in slovstvom, je šel Ovidij 17 let star, potem ko je bil moško togo ogrnil¹³, leta 28. pred Kr. r. v Atene, kakor so imeli navado¹⁴ mladeniči iz imovitih rodbin v Rimu. Iz Aten je odpotoval, spremljan od pesnika Emilija Makra, v Malo Azijo in odtod v Sicilijo, kjer se je mudil skoro eno leto. Blizu 20 let star se je vrnil v Rim. Triletno¹⁵ potovanje je na razvitek¹⁶ njegovih pesniških zmožnostij¹⁷ prav ugodno vplivalo¹⁸; kajti on ni videl samo divnih¹⁹ krajev in lepih dežel, ampak se tudi navzel²⁰ iz grških pesnikov lepih²¹ in zdravih²² mislij.

III. Leta 24. pred Kr. r. je umrl Ovidijev brat, katerega je bil srčno¹ ljubil. S tem je izginil² tudi očetov up, da bode vsaj enega sina videl v državni službi³. Zato je začel zopet Publiju prigovarjati⁴, naj se loti⁵ javnega poslovanja. Saj prostovoljno ne bi bil Ovidij dvoje nižjih dostojanstev prevzel, katere je opravljal v naslednjih letih. Postal je triumvir capitalis, t. j. jeden izmed uradnikov, katerih naloga je bila ječe nadzorovati⁶ in na smrt obsojene hudodelnike usmrčevati. Drugo leto je postal decemvir stlitibus iudicandis, jeden izmed sodnikov, ki so razsojali v prejšnjih časih o zasebnih tožbah, od cesarja Avgusta naprej pa so vodili⁷ centumviralno sodišče za dedinske pravde⁸, kateremu je predsedoval jeden izmed pretorjev. Po dovršenem 25. letu bi bil Ovidij lahko dosegel senatorsko dostojanstvo, ker je bil iz stare⁹ viteške rodbine, a je odklonil¹⁰ široko obrobjeno¹¹ tuniko, katero so nosili senatorji, ter bil zadovoljen z ozko obrobjeno tuniko, znamenjem¹² viteštva. Njegovi nežni pesniški naravi ni ugajalo¹³ suhoparno¹⁴ uradniško poslovanje¹⁵, njega je veselilo¹⁶ le pesništvo, kateremu je ostal¹⁷ odslej zvest vse svoje dni. K temu je gotovo veliko pripomoglo¹⁸ tudi občevanje¹⁹ s pesniki te dobe, kakor Horacijem, Propercijem, Tibulom, Pontikom in Kornelijem Basom, ki so občudovali njegovo plodovito

pesniško žilo ter ga visoko čislali. Ovidij se je trikrat oženil. Od obeh prvih žen se je dal kmalu ločiti²⁰ ter vzel tretjo ženo iz imenitnega fabijskega rodu, ki je bil z Avgustom v prijateljski zvezi²¹. S to je živel Ovidij srečno ter v prav prijetnih razmerah doživel petdeseto leto, kar ga zadene leta 8. po Kr. r. Avgustov ukaz, da (mora) Rim zapustiti ter iti v prognanstvo v Tome, v mesto na obali Črnega morja, v dandanašnji Bolgariji. S čim da si je nakopal²² Ovidij jezo Avgustovo, nam ne pove niti on sam niti sodobni pisatelji. Četudi govori pesnik na mnogih mestih o svoji pregrehi, zakriva vendar svojo krivdo v nejasne besede kakor «zmota», «dve pesni»; pravega vzroka niso mogli učenjaki do današnjega dne pogoditi. Mogoče²³ je, da je bilo za Ovidija koristneje molčati o tej zadevi, da ne razžali na novo cesarja Avgusta. Vsled kazni ni izgubil pesnik niti svojega državljanstva niti premoženja; pa ker je v Rimu živel²⁴ v prav prijetnih rodbinskih razmerah, v središču²⁵ olike in društvenega življenja²⁶, ga je tem bolj potrlo²⁷ in užalilo²⁸ prognanstvo, v katerem je moral bivati oddaljen od svojih sorodnikov in prijateljev med barbari. Nekoliko ga je seveda to tolažilo, da ni s to kaznijo v nobeno žalost pripravil svojih roditeljev, ker sta bila oba preje umrla.

IV. Okolica¹ tomska je bila ena najbolj pustih² in mrzlih pokrajin rimske države in promet³ z Rimom vsled velikanske daljave⁴ skoraj nemogoč⁵. Prebivalci tega mesta, ki so nesrečnega izgnanca na vsak mogoč način tolažili, so bili getskega rodu, ter mu kazali svoje sočutje⁶ tudi s tem, da so ga oprostili⁷ vseh davkov in mu podarili častni⁸ venec, ko je po smrti Avgustovi zložil pesem na njega v getskem jeziku. Pa vendar se Ovidij ni mogel sprijazniti⁹ s svojo usodo; vedno je nadlegoval¹⁰ cesarja s prošnjami, naj mu dovoli, da se vrne v Rim. Že se je bil dal Avgust vednim prošnjam omečiti¹¹, kar ga nagloma pobere smrt. Njegov naslednik Tiberij pa se ni briga za tugo in gorje¹² izgnanca. Edino tolažilo v bedi je bilo¹³ Ovidiju vedno pesnikovanje, četudi so njegove pesni iz prognanstva le žalostinke. Umrl je Ovidij v Tomih 59 let star¹⁴ taistega leta kakor Livij, namreč 17. po Kr. r., po osemletnem prognanstvu. Ovidijeva pevska žila je bila čudovite plodovitosti in neusahljiva¹⁵. To priznava sam rekoč:

«Pesmi so same ob sebi prihajale v lepem merilu,
Bilo ubrano je vse, kar sem napisal že bil.»

Vse njegove pesni so čudovito uglajene¹⁶ in nežne¹⁷, četudi izvirajo¹⁸ iz velike učenosti in zgovornosti. Zato so že njegovi prvi poskusi¹⁹ vzbudili veliko pozornost²⁰ pri rimskem občinstvu. Izmed mnogostevilnih pesnij mladeniške dobe so posebno važne heroide, pisma mitskih²¹ žen zaradi tega, ker je Ovidij z njimi vpeljal novo vrsto pesništva²². Še v taisti dobi se je začel pečati s tragično poezijo²³ in je spisal Medejo, v katerej kaže, kakor trdi Kvintilijan, kaj bi bil mogel izvršiti²⁴, ako bi bil muzin dar²⁵ raje brzdal²⁶ nego se mu vdal. Tudi Tacit pravi: «Nobena Azinijeva ali Mesalova knjiga ne slovi²⁷ tako kakor Ovidijeva Medeja ali Varijev Tijest.

V. Največjo slavo si je pridobil Ovidij z izdelki moške dobe¹, v katerej je začel obdelovati² epiško tvarino. Imenitni sta dve deli. Prvo delo obsega v 15. knjigah tiste pravljice, ki pripovedujejo preobrazbe od ustvarjenja³ sveta do izpremembe⁴ Cezarjeve v zvezdo. Ovidij je nameraval v dogotovljenih metamorfozah, kar je bilo nedostatnega⁵, še zadnjokrat popiliti⁶, kar ga zadene ukaz⁷ prognanstva. V preveliki žalosti sežge metamorfoze in bile bi se lahko celo pogubile, da jih niso preje prepisali njegovi prijatelji. Zatorej prosi v poznejših pesnih čitatelje, naj prizanesljivo prezirajo⁸ nedostatke⁹ premalo opiljenega dela. S preobrazbami je hotel pesnik čitateljem podati celotno zbirko¹⁰ grških in italških pravičic. Drugo delo, fasti imenovano, je pesniški koledar¹¹, v katerem pripoveduje pesnik začetek rimskih praznikov in svetih obredov¹² po mescih in dnevih, in bi bilo moralo obsegati dvanajst knjig; pa Ovidij ni v prognanstvu nadaljeval¹³ tega dela, čegar prva polovica¹⁴ je bila v Rimu dovršena. V tretji dobi, v prognanstvu, je zložil pesnik dve večji deli, namreč pet knjig žalostink in štiri knjige pisem iz Ponta. V teh dveh delih opisuje svoj žalostni odhod¹⁵ iz Rima, nevarno vožnjo v Tome in neprijetno življenje v tem mestu, ali pa milo prosi¹⁶ prijatelje, da bi mu pri cesarju izprosili¹⁷ pomiloščenje¹⁸. Posebno ganljiva¹⁹ so pisma pesnikova svoji soprogi, vsa pa so polna²⁰ velike žalosti²¹ nad izgnanstvom, posebno²² pa polna vročih želj²³ po domovini. — Tvarina²⁴ Ovidijevih pesnij je tako mnogovrstna in mična²⁵, pisava²⁶ tako duhovita in šegava²⁷, verzi tako gladki²⁸ in opiljeni²⁹, da si je v kratkem pridobil nebrojno število čiteljev. Zatorej ponosno³⁰ pravi: «Moja dela se najbolj čitajo po celem svetu.» Zelo čislani so bili Ovidij v prvih krščanskih³¹ stoletjih, pa tudi v srednjem in novem veku³² so vzlasti njegove preobrazbe mogočno vplivale³³ na umestnost³⁴ in oliko, ker so se skoraj v vseh dobah marljivo

čitale po šolah. Da je bil pa tudi pesnik sam najbolj ponosen na metamorfoze, zatrjuje v dodatku k temu delu z besedami:

«Delo dovršil sem zdaj, uničiti ki ga ne more
Sila železa, ne ogenj, ne časov glodanje.
Koder se širi rimska oblast po zmaganih krajih,
Bodo me brali in slava bo moja živela na veke,
Če je resnice kaj v tem, kar pravijo modri proroki.»

26. Pismo.

Bržko sem prišel v Rim in imel koga, komur bi pismo na Te oddal, nisem imel nič važnejšega¹ storiti, kakor zahvaliti² se Tebi odsotnemu za³ svojo vrnitev. Kajti spoznal sem bil, da si se Ti nasvetujoč⁴ proti meni precej možato⁵ obnašal in se tudi zelo trudil⁶ uresničiti⁷ mojo vrnitev. Zatorej Ti odkritosrčno⁸ priznavam, da mi je manjkalo v mojem največjem veselju⁹ in tako zelo zaželenem čestitanju¹⁰ le Tvoj pogled ali bolje Tvoj objem, da¹¹ bi bila moja sreča popolna¹²; in (če) Te zopet enkrat nazaj dobim¹³, ne izpustim¹⁴ Te nikdar več. Dosegel sem tudi, kar zopet dobiti¹⁵ je bilo po mojem mnenju najtežavniše, znano čast¹⁶ na foru, veljavo v senatu in vpliv¹⁷ pri poštenjakih v večji meri kakor sem bil želel. Zdaj pa Ti hočem na kratko pisati vso svojo vrnitev, ker menim, da jo želiš zvedeti vzlasti iz mojega peresa¹⁸. Četrtega avgusta sem odpotoval iz Dirahija ravno tisti dan, ko je bil predlog o meni vzprejet¹⁹. V Brundizij sem došel 5. avgusta. Tukaj me je pričakovala²⁰ moja Tulija ravno na svoj rojstni dan. Osmega avgusta, ko sem bil še v Brundiziju, zvem iz pisma svojega brata Kvinta, da je bil v centurijskem zboru predlog vzprejet, (ker) so vse starosti in stanovi čudovito sodelovali²¹ ob ogromni²² udeležbi²³ Italije. Od Brundizijanov slovesno vzprejet²⁴ sem potoval odtod tako, da so od vseh strani k meni prihajali poslanci s čestitkami. Tako sem se približal Rimu. Ko pridem do Kapenskih vrat, so bile stopnice²⁵ svetišč od najnižjega ljudstva prenapolnjene²⁶. Ko mi je to svoje čestitanje izjavilo²⁷ z gromovitim²⁸ ploskanjem²⁹, me je proslavljala jednaka množica³⁰ in ploskanje noter do Kapitolija; na foru pa in tudi na Kapitoliju je stalo nebrojno ljudstvo³¹. Drugi dan, t. j. 5. septembra, sem se zahvalil senatorjem v starejšinskem zboru. Glede³² svojih rodbinskih razmer³³ sem, kakor veš, zelo potr³⁴. Zatorej Ti ne poročam³⁵ o vseh zadevah. Svojega brata Kvinta, ki se odlikuje³⁶ po

izredni vdanosti³⁷, vrlosti in zvestobi, ljubim kakor ga moram. Tebe pričakujem in prosim, da Svoj prihod³⁸ pospešiš³⁹; pridi pa s takim srcem, da me ne pustiš brez⁴⁰ Svojega (dobrega) sveta. Meni se snuje⁴¹ nekak začetek novega življenja. Že pričenjajo nekateri, ki so me odsotnega branili, srditi se nad menoj prisotnim in me očito zavidati. Jaz Te zelo pogrešam⁴².

27. Mlada leta in značaj Hanibalov.

I. Hanibal, najstarejši izmed treh Hamilkarjevih sinov, je bil rojen leta 249. pred Kr. r. v Kartagini v Afriki. Spomin¹ iz mladih let ni bil za njega nič kaj vesel, ker so se Kartažani v zadnjih letih prve punske vojne nesrečno bojevali v Siciliji pod vodstvom njegovega očeta, četudi se Hamilkar sam ni Rimljanom nikdar umaknil, kjer je bil poveljnik. Videl je tudi očeta vračajočega se v Afriko potrtega² (vsled izgube³ otoka Sicilije, domovino svojo pa po velikanskih stroških (za) vojno izmolzeno⁴ in vsled nesreče ponižano⁵. Kmalu potem je spoznaval strah in grozo⁶ domače vojne, katero so povzročili najeti⁷ vojaki v Kartagini, in goljufivost⁸ Rimljanov, ki so vzeli za afričanske vstaje⁹ Kartažanom Sardinijo¹⁰ in še povrh naložili davek¹¹. Vsi ti žalostni¹² dogodki so brezdvomno hudo užalili¹³ nežno srce bistroumnega dečka, pa tudi lastni oče mu ni prikrival svojega sovraštva zoper Rimljane in je je že rano vzbujal v srcu svojega sina. Ko je Hamilkar bogovom žrtvoval, dovršivši vojno v Afriki (in) pripravljajoč¹⁴ se na odhod v Hispanijo, je baje devetletnega sina vprašal, bi li hotel ž njim v Hispanijo odpotovati. Ko je nato začel Hanibal po otročji navadi ljubeznivo prositi¹⁵, da naj se nikakor ne pomišlja vzeti ga s seboj v tabor, je oče odgovoril: «Dobro¹⁶, ako mi obljubiš¹⁷, kar zahtevam.» Nato je prijel dečka za desno roko, ga peljal k žrtveniku ter mu rekel žrtve se dotaknivšemu¹⁸ priseči, da postane brž ko bo mogoče sovražnik rimskemu narodu in da ne bode nikdar¹⁹ živel z Rimljani v prijateljstvu. Kar je bil Hanibal tukaj prisegel z veselim¹⁹ srcem očetu, je držal do zadnjega dihljaja.

II. Da bi izgubo¹ Sicilije in Sardinije nadomestil² in kartaginsko moč z orožjem pomnožil, je bil Hamilkar leta 236. poslan v Hispanijo, kamor je vzel³ tudi, kakor smo že omenili, sina Hanibala s seboj. Potem je v Hispaniji devet let neutrudno⁴ delal⁵ na to, da se razširi punska oblast. Rimljani so se že bali, da bode začel vojno

zoper Italijo, kar ga nenadoma pobere⁶ smrt. Je li se vrnil Hanibal pred očetovo smrtjo v Kartagino ali še le po njegovi smrti, ne vemo za gotovo. Leta 224. ga je poklical njegov svak⁷ Hasdrubal, ki je po Hamilkarjevi smrti skoro osem let imel vrhovno poveljništvo v Hispaniji in je pogodbo z Rimljani tako obnovil, da naj bi mejila⁸ reka Ibera obe državi, zopet v Hispanijo, četudi je Hanon v senatu skušal zabraniti, da bi se povrnil Hanibal k vojski in privadil vojaštvu⁹. Pa večina starejšinstva in uprav najboljši so sklenili vzlic nasprotovanju¹⁰ Hanona in njegovih somišljenikov¹¹, da naj se pošlje Hanibal v Hispanijo in podeduje¹² očetovo oblast. Še tri leta je služil kot poveljnik konjenišva pod Hasdrubalom. Kjer je bilo treba največ poguma in hrabrosti¹³, tja je poslal Hasdrubal vselej Hanibala, kateremu so bili vojaki najbolj vdani¹⁴. Zatorej bi ne bilo nikakor lahko določiti, ga je li vojskovodja ali so ga vojaki bolj ljubili¹⁵. Takoj o svojem prihodu je vzbudil¹⁶ pozornost vseh vojakov. Stari Vojaki so trdili, da vidijo v njem pravo pravcato¹⁷ podobo ljubljene- nega vodje Hamilkarja, ker je imel Hanibal tak obraz¹⁸ in ravno toisto živahnost¹⁹ v očeh. Njegova vztrajnost²⁰ je bila tolika, da ni mogel nobeden napor telesa utruditi ali duha premagati. Bil je najbolj²¹ jezdec in pešec; znal je vrlo sukati²² i kopje i meč. Vročino in mraz je voljno prenašal, v jedi in pijači je bil zmeren. Časa bedenja in spanja (mu) nista določevala²³ noč in dan. Od dela si je odpočil²⁴, kedar ga niso zadržavali imenitniši²⁵ opravki. Spanja mu nista pripravljali²⁶ mehka postelj ali tihota, ampak delo. Po obleki se ni nič ločil od ostalih svojih tovarišev; le vojaško opravo²⁷ in konje je imel najlepše²⁸. V boj je navadno šel prvi, iz bitke pa je zadnji korakal. Zato se tudi vojaki na nobenega drugega vodjo niso bolj zanašali; saj so bili prepričani, da ima on največ poguma, če²⁹ je treba podati se v nevarnost, največ previdnosti v³⁰ nevarnosti sami. Nihče ni bil bolj pokoren (bolj pripraven za pokorščino) in bolj sposoben³¹ za poveljništvo kakor on.

III. Hasdrubal je pridobil v osmih letih mnogo ozemlja in utrdil kartažansko oblast s tem, da je sezidal prostorno¹ in trdno primorsko mesto, katero je imenoval Novo Kartagino. Ko je bil leta 221. suženj nekega Hispanca zabodel² Hasdrubala iz osvete, so izvolili zmagoviti vojščaki svojega ljubljence³ Hanibala s toliko radostjo in tolikim soglasjem za poveljnika, da se starejšinstvo in ljudstvo v Kartagini nista pomišljali potrditi⁴ ga. Saj pa tudi ni bilo moža, ki bi bil kedaj svoj narod bolje zastopal⁵ nego Hanibal

katerega prištevamo po vsej pravici⁶ najslavnejšim junakom⁷ starega veka. Imel je brez dvoma vse one lastnosti v največji meri, katere mora imeti izvrsten vojskovodja, namreč izvedenost v vojskovanju, hrabrost, veljavnost, vljudnost⁸ in nesebičnost⁹. Četudi starodavni pisatelji o Hanibalovem značaju različno sodijo, se vendar strinjajo vsi (v tem), da je bil velik vojskovodja in državnik¹⁰. Seveda svojska mu je bila neka zvita premetenost¹¹. V velikih nevarnostih se je dostikrat posluževal zased in bojnih zvijač¹² in skušal kar najnatančneje spoznati¹³ značaj svojih nasprotnikov. Z največjo marljivostjo je pozvedoval¹⁴ o nakanih¹⁵ nasprotnikovih, o legi pokrajin in o potih, o številu sovražnikov in o drugih (rečeh), katere vedeti je bilo koristno¹⁶. Njegovo pozvedovanje¹⁷ je bilo tako izvrstno, da je celo v Rimu imel stalne poročevalce¹⁸. Včasih je izpremenil obleko, potem zopet rabil lasuljo¹⁹, da bi se obvaroval²⁰ napada. Čudovito je to, kolik da je bil njegov vpliv pri vojakih, katere je bil nabral iz različnih narodov; nikdar se mu niso uprli²¹, četudi jih je trlo pomanjkanje in velike težave. Kakor očarani²² od ljubezni in zaupanja, so šli za njim brez pomisleka v velike nevarnosti in krvave boje.

Da je bil Hanibal človekoljuben in spravljiv²³, razvidno je iz tega, kako je ravnal²⁴ z ujetimi Rimljani po bitki pri Kanah. Njihove zaveznike je brez odkupnine izpustil kakor prej pri Trebiji in Trazumenskem jezeru; pa tudi Rimljane je dal sklicati (ter) jih je dosti prijazno ogovoril: «Jaz se ne vojskujem z Rimljani v (njihovo) pogubo²⁵, borim se za nadvlado in čast; jaz delam²⁶ na to, da se Rimljani podajo moji hrabrosti in sreči.» Slednjič je bil Hanibal tako nesebičen, da je porabil ves priplenjeni denar v razširjenje kartažanske oblasti, ne pa, da bi pomnožil svoje imetje in spravljal zaklade. Tedaj mu tudi lakomnosti ne moremo dokazati. To pa je res, da je hudo sovražil Rimljane, in to sovraštvo je bil podedoval²⁷ od očeta. Zatorej se ni nikdar nehal bojevati zoper Rimljane, tudi tedaj ne, ko je bil iz domovine izgnan. Rajši je hotel umreti nego od sovraštva odnehati²⁸.

IV. Vkljub¹ vsem tem poveljniškim vrlinam so mu Rimljani očitali² nečloveško krutost in punsko nezvestobo. Resnice ni poznal, trdi Livij, nič mu ni bilo sveto; ni imel nobenega strahu pred bogovi; nobena prisega, nobena vestnost ga ni vezala³. Pa to trdijo njegovi zakleti⁴ sovražniki, ki so mu zavidali zaradi njegovih zmag, ki so menili, da ne bodo brez nevarnostij, (dokler) živi Hanibal. Livij ni nikjer mogel teh obdolžeb dokazati z resničnimi dogodki. Najboljši

dokaz⁵ zoper takšno obrekovanje je to, da so vzprejeli Hanibala vsi narodi, kamorkoli je prišel, z veseljem ter se ga oklenili⁶ kot rešitelja⁷ in osvoboditelja in mu zaupali. Hanibala dolžiti nezvestobe in izdajstva bi bilo krivično. Pa tudi neolikanosti⁸ mu ni mogoče očitati; kajti on je bil grškega jezika toliko zmožen⁹, da je nekaj zgodovinskih¹⁰ knjig spisal v grškem jeziku. S toliko izobraženostjo se pač ne druž¹¹ barbarska surovost.

28. Bitka pri Kanah.

I. Po nesrečni¹ bitki pri Trazumenskem jezeru so izvolili Rimljani starega² in izkušenega Kvinta Fabija Maksima za diktatorja in Marka Minucija Rufa za konjeniškega poveljnika. Fabij je dobro vedel³, da je konzul Flaminij bolj grešil z zanemarjanjem⁴ svetih obredov in avspicij nego z nepremišljenostjo in nevednostjo. Zatorej je podučil očete, kako je treba božjo jezo potolažiti, in zapovedal decemvirom v usodne knjige pogledati⁵. Ko so bila sveta opravila⁶ običajno dovršena, je šel po Flaminijski cesti v Okrikul, da bi prevzel vojsko od konzula Gneja Servilija. To vojsko je po sklepu starejšinstva pomnožil z dvema legijama, kateri je bil nabral med⁷ meščani in zavezniki. Komaj je bil prevzel poveljništvo, kar dobi pismeno poročilo⁸ iz mesta, da je punsko brodovje ugrabilo tovarne⁹ ladije, (ki) so vozile¹⁰ živež iz Ostije v Hispanijo k vojski. Zato je bilo nabrano veliko število vojakov, s katerimi so se oborožile¹¹ vse ladije, ki so bile v Ostiji in pri rimskem mestu. Tem je bilo zapovedano, da naj sovražno brodovje preganjajo in italске obale varujejo. Diktator Fabij pa je šel¹² previdno za Hanibalom, ki je bil pustošec v Kampanijo prilomastil, pa s sovražnikom se udariti si vendar ni upal, ampak pomikal¹³ se je za svojim nasprotnikom po višinah¹⁴. Še tega ni mogel preprečiti¹⁵, da ne bi odšel Kartažan s plenom obložen iz Kampanije v Samnij. Vendar pa je premišljeno¹⁶ obotavljanje Fabijevo za nekaj časa obvarovalo¹⁷ Rimljane porazov. Hanibal se je odtod podal v Apulijo ter se za prezimovanje utaboril pri Gereoniju.

II. V Rimu pa je Fabijevo vojskovanje¹ vzbujalo² nevoljo, češ da se z drznostjo in delovanjem³ rimska država množi, ne pa s počasnim preudarjanjem⁴, ki je imenujejo strahopetci previdnost⁵. Zatorej je konjeniški podpoveljnik Minucij, ko je bil enkrat Hanibala malo oklestil⁶, lahko izposloval, da se mu je izročilo poveljništvo nad polovico vojske. (Ko) se mu je bila jednaka oblast podelila⁷ kakor

diktatorju, pohiti⁸ nizdolu in napade Hanibala, a ta ga zvabi⁹ v zasedo in popolnoma obkoli¹⁰. Izgubil bi bil vso vojsko, da mu ni Fabij pritekel na pomoč. Osramočen¹¹ je združil Minucij svoj tabor z Fabijem ter ga imenoval očeta, ker je rešil njemu in njegovim vojščakom življenje. Hanibal je baje rekel, (ko) se je iz bitke vračal, da se je vendar enkrat dež vtil z nevihto iz one megle¹², ki je vedno ob gorovju ležala¹³. Da bi se mogli bojevati z večjo drznostjo¹⁴ in silo¹⁵ kakor v prejšnjih letih, so zbrali Rimljani za leto 216. osem legij, blizu 80.000 pešcev in 6000 konjenikov. Saj so se bali, da bi se jim ne izneverili zavezniki, ako bi jim ne pomagali kmalu ter jih rešili Kartažanov, ki so grozovito razsajali¹⁶ in pustošili po njihovih zemljiščih. Vrhovno poveljništvo pa so dali novo izvoljenima konzuloma Luciju Emiliju Pavlu in Marku Terenciju Varonu tako, da sta drug¹⁷ za drugim vsak po en dan imela vrhovno vodstvo; pa o načinu vojskovanja nista bila edina. Letà je bil hud nasprotnik¹⁸ plemenitnikov ter je izjavil pri odhodu iz Rima, «da se je vojna po plemenitnikih v Italijo zavlekla¹⁹ in da bode ostala v srcu²⁰ države, ko bi še imela za vojskovodje več takih mož, kakor²¹ je bil Fabij, on da jo bode končal istega dne, ko ugleda sovražnika». Emilij Pavel pa je želel, da bi se postopalo²² po Fabijevem načinu varno in previdno, ker ni dvomil, da bodo Rimljani z odlaganjem²³ pomagali Hanibala, ki ni imel živeža, ne pomoči, ne denarja, ampak je živel od dne do dne o plenu²⁴. Terencij Varon je zahteval, da se takoj boj začne, da se ne bi Hanibal v Italiji udomačil²⁵ kakor v zastareli²⁶ posesti. Večina vojakov se je strinjala²⁷ z bojaželnim Varonom. Toda tudi sovražniku je bilo dobro znano, da sta rimska konzula različnega (značaja), nesložna in da sta dve stranki med vojaki v vojski.

III. Vsled pomanjkanja živeža si je izbral Hanibal drugo bojišče¹. Prekoračivši reko Avfid je vzel Kane, kjer so nasprotniki imeli mnogo živeža spravljenega². Pred vasjo ob desnem bregu Avfida se je utaboril z vso vojsko, ki je štela³ nad 40.000 vojakov, tako da jim je v hrbet pihal jug⁴, ki je po polju od vročine⁵ izsušenem⁶ vzdigoval⁷ oblake prahu, in da bi drvil⁸ prah sovražnikom v obraz, ko bi se vnel boj na planem⁹. Rimljani so šli za punsko vojsko (ter) so napravili glavni¹⁰ tabor tudi na desnem bregu reke, na zapad¹¹ od Hanibalovega, a manjega za 10.000 mož na levem Avfidovem bregu sovražniku nekoliko bliže. (Ker) je bila pokrajina pripravna¹² za konjeniški boj, s katerim delom močij je bil Hanibal nepremagljiv, je poslal numidske

konjenike črez reko, da bi napadli vodonosce¹³ iz manjšega rimskega tabora. To se jim je tako vrlo posrečilo¹⁴, da so pridrli¹⁵ celo do taborskih vrat. Konzul Pavel, ki je bil spoznal, da je to bojišče zelo ugodno sovražnikovim konjenikom, je komaj zabranil Rimljanom, da niso prebredli reke in se v bojno vrsto postavili, to pa le s tem, ker je imel¹⁶ on tisti dan vrhovno poveljstvo. (Ne da) bi tovariša za svet prašal, zapove drugi dan, t. j. 2. avgusta, Varon, ko je imel on vrhovno poveljstvo, na boj zatrobili¹⁷ in odvede bojne trume črez reko. Bojni red je bil tako postavljen, da je zapovedaval Pavel rimskim kojenikom na desnem krilu, ki je bilo bliže reke, zavezniškim konjenikom na levem krilu Varon, prokonzul Servilij pešcem v sredi bojnega reda. 10.000 vojakov v manjšem taboru naj bi med bojevanjem vzelo Hanibalov tabor, da se ne bi mogli sovražniki vanj vrniti.

IV. Hanibal je ravno tako razvrstil Rimljanom nasproti svoje vojake; sredo bojne vrste je vodil sam z bratom Magonom, levemu krilu je načeloval Hasdrubal, desnemu Maharbal. Rimljanom, (ki) so bili obrnjeni proti jugu, je oviral razgled veter, (ker) jim je valil prah ravno v obraz. Dve uri po solnčnem vzhodu so zagnali krik¹ od obeh stranij (ter) se napadli². Rimski pešci so se hrabro borili ter z vso močjo pritiskali³ na sredo sovražne vrste, katero so nameravali podreti⁴. Ali med tem so jako okretni⁵ in boja vajeni Hanibalovi konjeniki na obeh koncih strašno udrihali⁶ po svojih nasprotnikih, in ko so jih popolnoma užugali in skoraj vse poklali, so se zagnali⁷ rimskim pešcem za hrbet. Boj⁸ je bil bolj krvav kakor dolgotrajen. Predno je solnce šlo (za goro), je potihnilo⁹ rožljanje¹⁰ orožja. Vse bojišče je bilo napojeno¹¹ s krvjo in pokrito z mrliči. Rimljani so bili celo potolčeni četudi junaško se boreči. Padlo jih je nad 50.000, med njimi konzul Emilij Pavel, oba kvestorja konzulov, prokonzul Servilij in Mark Minucij, ki je bil prejšnje leto konjeniški podpoveljnik, 80 senatorjev in 21 tribunov. Ujel je Hanibal v tej bitki samo 3000 pešcev in 1500 konjenikov. Ubežalo je 7000 Rimljanov v manjši, 10.000 v večji tabor in okoli 2000 v Kane same. Bežečemu konzulu Terenciju Varonu je sledilo komaj 50 mož. Ostanki obeh rimskih taborov so se združili (ter) srečno¹² prišli v Kanuzij, kjer jih je imenitna in bogata¹³ Apulka Busa podpirala z obleko, žitom in drugim živežem¹⁴, za katero blagosrčnost¹⁵ jo je odlikoval¹⁶ senat po končani vojni.

Oddenek B

za šesti razred.

1. Kako so skrbeli Rimljani za svobodo.

I. Ošabnost zadnjega kralja je povzročila, da so mu svobodoželjni Rimljani kraljevo oblast sè silo vzeli. Največ slave si je z izgnanjem ošabnega Tarkvinija pridobil¹ Brut, ki je bil ravno tako vnet boritelj² (za) svobodo kakor pozneje njen varuh. Da se ne bi dalo³ ljudstvo pregovoriti po prošnjah ali kraljevih darilih, ga je prisilil⁴ priseči, da ne bode nikomur (več) dalo v Rimu kraljevati. V kratkem se je ljudstvo svobode tako veselilo, da je hotelo vse tudi najmanjše stvari odpraviti⁵, ki so spominjale kraljeve oblasti in Tarkvinijevcev. Nič ni bilo tako razžaljivo⁶ kakor ime Tarkvinij. To ime je vzbujalo strah med meščani in je bilo zato zoprno⁷, ker je rimsko ljudstvo menilo, da so Tarkvinijeviči preveč navajeni kraljevanja, da ne znajo kot zasebniki živeti, da je ime samo že svobodi nevarno, da to ovira⁸ rastočo svobodo. Ker je pa jednemu izmed konzulov bilo ime Lucij Tarkvinij Kolatin in vsled tega njegovo ime ni ugajalo ljudstvu, je sklical Brut vznemirjeno ljudstvo k zborovanju⁹ ter ondi najprej omenil, da je treba svobodo z največjim naporom braniti, da se ne sme nobena stvar prezreti, ki se tiče¹⁰ svobode, da je rimsko ljudstvo tega mnenja¹¹, da še ni vsa¹² svoboda pridobljena, dokler se nahaja kraljev rod, kraljevo ime ne samo v državi, ampak celo v najvišji oblasti¹³.

II. Zatorej se je obrnil¹ Brut do svojega tovariša, ki je bil v zboru navzoč, ter ga tako-le ogovoril: »Rimsko ljudstvo se spominja in priznava, da si ti, Lucij Tarkvinij, kralja izgnal; ako še odstraniš² prostovoljno strah pred kraljevim imenom, bodeš pomnožil³ svojo zaslugo. Odpotuj, prijatelj, in oprosti⁴ meščane morda praznega strahu, ker so vsi tega prepričanja, da bode s Tarkvinijevim rodom

tudi kraljeva oblast iz Rima odšla. Sodržavljeni ti nočejo le tvojega imetja vrniti, ampak tudi obilno⁵ pomnožiti, ako bi kaj manjkalo.⁶ V prvem (trenutku) je ta ogovor konzulu Tarkviniju glas zaprl⁶. Ko je pa čudeč⁷ se novi in nepričakovani stvari začel govoriti, so ga obstopili prvaki prebivalstva ter ga nujno⁸ za toisto prosili. Poslednjič mu je še njegov tast Spurij Lukrecij svetoval, da naj se dâ⁹ pregovoriti¹⁰ skupni prošnji meščanstva. Konzul Tarkvinij Kolatin je, boječ se, da se mu ne bi kaj hujšega pripetilo, odložil konzulstvo, spravil vse svoje premoženje v Lavinij (ter) ostavil Rim za vselej. Brut pa, ki si je v centurijskem zboru za tovariša izbral Publija Valerija, je stavil po sklepu starejšinstva predlog pri ljudstvu, da naj vsi (udje) Tarkvinijeve rodovine v prognanstvu živijo.

2. Horacij Koklit brani tiberski most.

Izgnani kralj Tarkvinij je bil pribežal v Kluzij, kjer je vladal mogočni lar Porsina, čegar ime je slovelo¹ po vsej Etruriji. V pogovoru ga je izgnanec prosil, da naj ne dopušča, da bi Tarkvinjeviči kot siromaki² v prognanstvu živeli, ker so iz Etrurije doma³ in iste krvi in istega imena; nadalje ga je opominjal, da naj ne pusti razvade⁴, da bi se kralji izganjali nemaščevani. Nato se poda Porsina s sovražno vojsko v Rim hoteč Rimljane prisiliti, da bi Tarkvinija zopet nazaj sprejeli. Toda Rimljani, dasi prestrašeni, postavili so se vendar v bran⁵ in mesto z utrdбами obdali⁶. Eden⁷ del je bil, kakor se je zdelo, zavarovan po obzidju, drugi pa po reki. Janikula pa in vse, kar je ležalo na desnem bregu tiberskem, si niso upali braniti. Ker so sovražniki od te strani prišli, se je podal Janikul po nenadnem⁸ naskoku. Prišedši do Tibere, ki je tukaj globoka in precej dere⁹, drevili¹⁰ so se sovražniki, ker jim je zaupanje naraščalo, proti lesenemu mostu, ki bi jim bil skoraj pot v mesto odprl¹¹. A tukaj se je v bran postavil Horacij Koklit (ter) odbijal¹² navale Etruščanov. Ko je pa videl, da njegova četa omahuje¹³ orožje in vrste zapušča, je grajal posamezne ter zaukazal most za hrbtom podreti. Med tem pa je on, kolikor se je mogoče braniti z enim telesom, sovražni napad vzdrževal. Ker je preteč¹⁴ obračal grozne oči na etrurske prvake ter posamezne izzival¹⁵ na boj, so se sovražniki nekoliko časa obotavljali boj začeti. Med tem ko so eden drugega spogledovali¹⁶, je vendar sram povzročil boj.

Sovražniki zaženejo bojni krik (ter) usujejo¹⁷ puščice od vseh strani na Horacija Koklita, ki je z nasproti obrnjenim ščitom branil most. Ko so ga že sovražniki z naskokom hoteli¹⁸ odriniti¹⁹, sliši za seboj ropot²⁰ podrtega mosta in krik Rimljanov, ki so se dovršenega dela veselili, in reče: «Prosim te, sveti oče Tiberin, vzprejmi blagohotno²¹ to orožje in tega vojnika v reko.» Oborožen kakor je bil, skoči v Tiberio in priplava nepoškodovan k svojcem, (dasiravno) je mnogo puščic od zgoraj na njega letelo²². Zaradi njegove velike hrabrosti postavili so mu hvaležni meščani kip na velikem trgu; polja pa se mu je podarilo toliko, kolikor ga je mogel preorati v enem dnevu.

3. Brata Filena.

Od Kartagine proti Egiptu ležalo je ob morju mesto Cirene, naselbina Terjanov¹. Pokrajina v sredi med obema mestoma je bila peščena in jednolična², ker ni bilo nobene reke, nobene gore. Pa kakor morje ob ondotni obali hudo divja³ in valovi glen⁴, pesek in velikanske pečine drvi⁵, tako nastajajo tudi na suhem grozni viharji, pesek od tal dvigujoči⁶, ki z veliko silo gnan⁷ popotniku v obraz in oči sili⁸. Za časa, ko so Kartažani večjemu delu Afrike vladali, so bili tudi Cirenci mogočni in bogati. Ker se je površje⁹ te pokrajine vsled viharjev vedno izpreminjalo, ni bilo stalne meje med obema državama. To pa je povzročevalo hude in dolgotrajne vojne. Ko so bili drug drugega¹⁰ na suhem in na morju večkrat premagali, so se bali, da ne bi zmagance in utrujene zmagalce tretji¹¹ napadel. Zatorej naredijo premirje ter sklenejo, da naj poslanci obeh mest ob istem času od doma odpotujejo; mesto, kjer bi se srečali¹², naj bi bila meja obeh narodov. Kartažani so poslali dva brata, ki sta se imenovala Filena. Ta dva sta hitro potovala, (dočim)¹³ sta Cirence precej počasi hodila in vsled brezbriznosti prepozno prišla. Ko sta videla, da je stvar izgubljena, in sta se doma kazni bala, sta očitala¹⁴ Kartažanom, da sta pred določenim časom od doma šla. Naposled sta zahtevala, da naj se dasta Kartažana živa pokopati, ako želita, da bi bila ondi meja. Pogumno sta brata ta trdi pogoj vzprejela in se dala¹⁵ iz ljubezni do domovine na onem mestu živa pokopati. Še mnogo let pozneje stali so kot mejniki tisti žrtveniki, katere so bili Kartažani Filenoma posvetili.

4. Lega in prebivalci starodavne Afrike.

I. Kakor dandanašnji bila je Afrika tudi v starem veku najmanj znani del sveta. Zatorej ni čuda¹, da so nekateri učenjaki, kakor Varon, celò menili, da je Afrika del² Evrope. Večina pa je zmatrala, kakor trdi Salustij, Afriko za tretji del sveta. Ker je Salustij po bitki pri Tapsu leta 46. kot namestnik³ provincije Afrike deželo in prebivalce natančneje spoznal, ve on o njej mnogo več povedati kakor marsikateri drug pisatelj starega veka. Poleg tega se mu je posrečilo, da je sam s pomočjo⁴ tolmačev pregledal⁵ punske knjige, ki so bile baje (last) kralja Hiempsala. On namreč⁶ pravi v isti knjigi, ki ima naslov »Jugurtinska vojna«, da meji Afrika na zapadu ob gaditansko ožino in ocean, na vzhodu ob planjavo imenovano Katabatmos, (ki) je nagnjena proti Egiptu in Egipet od Afrike loči⁷; da so pokrajine proti jugu zaradi vročine manj ljudnate⁸ ali celò puščave⁹; da obdaja Afriko na severni strani¹⁰ nemirno morje brez pristanišč¹¹; da je zemlja afriška večinoma zelò rodovitna, za živinorejo primerna, neugodna sadjoreji zaradi pomanjkanja vode¹²; da je človeški rod zdravega telesa, za delo vztrajen; da večino ljudij umre¹³ za starostjo, izvzemši¹⁴ one, ki so izgubili življenje¹⁵ v vojni ali po zvereh, katerih je ondi prav mnogo.

II. Iz že omenjene¹ Salustijeve knjige tudi vemo, da so v Afriki izprva bivali² trije narodi, ob morski obali Libijanci, za³ njimi proti zapadu Getuli, za⁴ temi pa proti puščavi⁵ Etijopi. K tem so prišli potem pod Herkulovim vodstvom Medi, Perzijani in Armenci. Ta dogodek so seveda nekateri⁶ zgodovinarji prejšnjih časov tajili ter menili, da so to Numidi si izmislili⁷ s tem namenom, da bi bili zaradi svojega početka od Grkov občudovani. Odkar⁸ so pa razlagatelji⁹ egiptovskih stavb¹⁰ temoto¹¹ tega svetovnega dela nekoliko razjasnili¹², nam je znano, da so se za¹³ faraonov¹⁴ v resnici arijska¹⁵ plemena po morju pripeljala na to obalo in da je bil pozneje ta del dežele po njih imenovan Libija. Ker so se priseljenci z domačini¹⁶ polagoma po zakonskih zavezah¹⁷ pomešali, so nastali¹⁸ ob celej obali Afrike novi narodi; Mavri so zasedli pokrajine, (ki) so najbližje Hispaniji; Numidi so se polastili¹⁹ morskih obal, ki ležijo proti Tirenskemu morju, katero so imenovali Rimljani »naše morje«; slednjič so bivali proti Sirtam in Tritonskemu²⁰ jezeru Libijani, h katerim so še prišli pozneje novi naseljenci, iz

svoje domovine Fenicije zaradi razprtij sè someščani²¹ pregnani. Ko so se pa ti sè sosednjimi ljudstvi pomešali, je nastal ondi nov narod libofeniški²². Feničani, ki so si v Afriki nova bivališča poiskali bili, so pozidali mnogo mest ob morski obali, kakor Hipon, Hadrumet, Leptis in Kartagino, ki je pred vsemi slovela po svojem bogastvu in moči svoji, dokler je niso Rimljani ponižali²³ in leta 146. razdejali.

5. Numidski narod.

Med kartažanskim ozemljem in Mavretanijo je ležala Numidija, domovina Numidov, ki so po Salustijevem mnenju bili potomci¹ Perzov, pomešanih z Getuli. Prvotno so se klatili² po krajih med griči, (ki) so bili z grmovjem obraščeni³, in po širokih planjavah⁴ prosto in svojevoljno⁵, ker jih niso bile vladale niti šege niti zakoni niti kako povelje. V hrano⁶ jim je služilo meso divjačine in pa rastline⁷ kakor živalim. (Ker) so se nestalno okoli pomikali⁸, so imeli prenočišče⁹ ondi, kjer jih je noč prehitela¹⁰. Zatorej so se sami imenovali nomade, izraz, ki so ga polagoma Getuli pokvarili, imenujoč jih Numide. Toda Numidi, ki so se s časom naveličali¹¹ nestalnega¹² življenja, (pri katerem) so vse svoje s seboj nosili, skušali so sosede z orožjem ali strahom pod svojo oblast spraviti¹³. V kratkem so si pridobili veljavno¹⁴ ime in slavo, ker so se večjega dela Afrike polastili. Po tem načinu življenja postali so Numidi bojeviti ter so služili¹⁵ pozneje kot čete v vojnah svojih kraljev ali Kartažanov ali Rimljanov; saj Salustij in Livij omenjata¹⁶ večkrat numidsko konjenišтво brez uzde¹⁷ in sedla objednem z bojnimi¹⁸ sloni. Pa ravno iz tega neobrzdanega¹⁹ življenja se je razvila ona slaba lastnost²⁰, katero Salustij graja. Numidi so se namreč za mirno in redno²¹ življenje malo brigali²², bili so nezanesljivi²³, omahljivi, nesložni, nezvesti in po homatijah hrepeneči. «Nobeden Numidec ne gre, pravi Salustij²⁴, za svojim kraljem; kamor vsakega nagon žene, tja se razgube, vendar pa se to ne šteje vojaku v sramoto. Taka je pri njih navada.» Ker so Numidi vrh tega še prekanjeni²⁵, ljuti²⁶ in spretni²⁷ bili, je bil boj ž njimi nevaren in težaven. Če tudi se niso posebno odlikovali na planem in pri obleganju²⁸ mest, so pa tem huje pritiskali na rimske legije, (kedar) so branili domače griče.

6. Kornelija in njena sinova.

I. V vsej rimskej državi ni bilo bolj spoštovane žene¹, nego je bila Kornelija, mati Tiberija in Gaja Graka. Po zgodnej² smrti njenega moža ni bilo vrlej³ Korneliji za nič drugega mar⁴ nego⁵ za vzgojo⁶ sinčkov, ki ju je čez vse ljubila. Bila je bolj ponosna⁷ na to, da je bila mati Grakov, nego da je bila⁸ plemenitega Scipijonovega rodu. Ker se je sama odlikovala v grškem in latinskem jeziku⁹, jima je najela¹⁰ najboljših učiteljev, ki so ju podučevali v raznih znanostih¹¹ zlasti pa v govorništvu. Ko je nekega dne neka prijateljica, bogata kampanka, njej svoje dragocenosti¹² razkazovala, jo je peljala Kornelija k postelji, v katerej sta spala njena ljubljenska¹³, ter jej rekla: «To, so moje dragocenosti.» Stareji izmed obeh dečkov, Tiberij Grak, jel se je, ko je bil prišel¹⁴ v moška leta, potézati¹⁵ za stradajoče¹⁶ svoje someščane; a ko je za¹⁷ poštene¹⁸ svoje namene¹⁹ bil dal življenje, ga je nasledoval njegov mlajši brat Gaj.

II. Ta ni brata Tiberija samo dosegal¹ v vseh vrlinah, ampak tudi² v napačnih nazorih³, v nadarjenosti pa in zgovornosti ga je celò zelo prekašal⁴. Gaj je nastopil deset let po smrti brata Tiberija leta 123. tribunstvo po⁵ istem vzgledu, bodisi da je hotel maščevati smrt svojega brata, bodisi da si je hotel, kakor so menili njegovi nasprotniki, pridobiti⁶ kraljevo oblast. Zatorej je mnogo več zahteval⁷ in strastneje kakor brat. Skušal je podeliti (rimsko) državljanstvo vsem italiskim prebivalcem⁸, razširiti⁹ ga skoro noter do Alp, polja razdeliti, zabraniti¹⁰, da bi kateri državljan imel več ko 500 oral zemlje, kar se je bilo že enkrat po Licinijevem zakonu prepovedalo¹¹. Skušal je novo carino uvesti¹², provincije obljuditi¹³ z novimi naselbinami, sodišča senatorjem vzeti in jih vitezom oddati¹⁴, predlagal je, da bi se ubogemu ljudstvu žito po nizki¹⁵ ceni dajalo; slednjič ni puščal nič neizpremenjenega¹⁶, nič v miru¹⁷, nič v pokoju¹⁸, nič v istem stanju. Da bi vse te (namene) dosegel, podaljšal¹⁹ je svoje tribunstvo za drugo leto. A plemenitniki, ki so vsem tem nameravanim²⁰ premembam hudo nasprotovali²¹, so izvolili za konzula Lucija Opimija, največjega Grakovega nasprotnika. Ta napade nekega dne Grakove privržence²² na Aventinskem griču ter jih mnogo pokonča. Gaj Grak je zbežal preko Tibere v neki gozd, a ker je izprevidel, da mu ni več rešitve, dal²³ se je prebosti²⁴ svojem sužnjiku Evporu. S strašno²⁵ krutostjo vrgli so zmagalci njegovo truplo v Tiberio kakor poprej Tiberijevo. Takšen konec življenja imela sta vrla sinova ponosne²⁶ Kornelije, hčere Scipijona Afriškega.

7. Kraljeviči se prepirajo za numidski prestol.

I. Po drugi punski vojni je vzprejel P. Scipijon Afriški Numidskega kralja Masiniso, ki je bil kot zaveznik Rimljanov izvršil v vojni¹ mnogo slavnih činov, v prijateljstvo. Da bi to prijateljstvo dobro in zvesto ostalo, mu je podaril rimski narod vsa mesta in pokrajine, (katere) je bil podjarmil. Po Masinisini smrti leta 149. zasedel² je kraljevi prestol njegov sin Micipsa sam, (ker) sta njegova brata Mastanabal in Golusa boleznì podlegla³. Ker je bil prileten⁴ in bolehen, ga niso državni posli nič kaj veselili⁵; zato se je pečal raji z grško filozofijo, vladanje pa je prepustil, ker sta bila sinova Adherbal in Hiempsal še dečka, svojemu nečaku⁶ Jugurti. Le-ta je bil čvrst (mož), lepe postave in tako nadarjen, da ni prekašal samo svojih bratrancev⁷, ampak vse svoje vrstnike. Tudi se ni vdal razuzdanosti in lenobi, ampak se je marljivo vežbal⁸ v jahanju, tekanju, metanju pušic in v lovu, in je bil, dasi je vse v slavi prekašal, vendar vsem drag. Ko je pa Micipsa videl, da je Jugurtina vrlost Numidcem zelo všeč in so bili vsi za Jugurto vneti, se je začel bati za prestol in za svoje otroke ter je mnogo sam s seboj premišljeval, kako bi se ga iznebil⁹. Vendar pa si ni upal sè silo ali zvijačo rojakom tako priljubljenega moža odstraniti, kajti Jugurta je bil hraber in po bojni slavi hrepeneč¹⁰. Ker je upal, da Jugurta pogine, če ga pošlje v vojno, ga je postavil na čelo Numidcem, katere je v numancijski vojni pošiljal Rimljanom na pomoč. P. Scipijon, ki je bil tedaj poveljnik Rimljanom, ga je izprva skušal¹¹, bodeli Jugurta lepo poslušen in se rad podal v velike nevarnosti. Ta pa je zaslovel po svoji neutrudljivi marljivosti¹² in veliki vestnosti¹³ v kratkem tako, da je (dajal) Scipijon skoro vse težavne opravke Jugurti izvrševati¹⁴. Tukaj se je sprijaznil Jugurta z mnogimi rimskimi plemenitniki, ki so ga podpihovali¹⁵ obetajoč mu, da se polasti vlade nad Numidijo, ako kralj Micipsa umrje. Jugurta, ki je bil zelo bistroumen mož, je spoznal kmalu naravo Rimljanov ter se prepričal¹⁶, da je v Rimu vse kupljivo. (Ko) je Scipijon mlajši Numancijo razdejal, je poslal Jugurto domov ter pohvalil njegovo hrabrost in zasluge v pismu, katero naj bi oddal stricu Micipsi. Vsled tega je Micipsa posinil Jugurto ter ga napravil v oporoki skupaj s svojima sinovoma dediča. Nekaj dnij pozneje umrje Micipsa l. 118. pr. Kr. r.

II. Kmalu potem so se kraljeviči sešli¹, da bi se o vseh zadevah med seboj sporazumeli². Ko so se o vladanju države obširno

razgovarjali, je razžalil Hiempsal, ki je bil hude jeze³, Jugurto, očitaje⁴ mu neplemenitost rodu po materi. Ta izjava⁵ je Jugurto huje spekla nego bi bil kdo mislil. Zaradi nejedinstva so sklenili⁶ zaklade razdeliti in državno ozemlje posameznim določiti. Ker se je Jugurta bal, da ne bi res do tega prišlo⁷, je predlagal⁸, naj se (izvršitev) obeh točk odloži na poznejši čas. Med tem pa je obema bratrancema z vsemi sredstvi po življenju stregel⁹. Hiempsala, ki se je bil podal v mesto Tirmido, je dal vladohlepni Jugurta po svojih pomagačih¹⁰ zavrtno¹¹ umoriti. Ko se je bila vest o tem zločinu po vsej Numidiji raznesla, je nastala domača vojna, v katerej so se ločili Numidci v dve stranki. Večina je ostala zvesta Adherbalu, za boj pripravnejši pa so jo potegnili¹² z Jugurto. Da bi mogel svojega nasprotnika premagati, je zbral Jugurta kar največ vojakov¹³. Pa tudi Adherbal, (ki) se je zanašal na množico svojih vojakov, se ni ustavljal¹⁴ boju. V bitki je premagal Jugurta, ki si je vojaško izurjenost¹⁵ kot mladenič bil pridobil v numancijski vojni, Adherbala tako popolnoma, da je ta v rimsko provincijo zbežal in se potem podal v Rim, hoteč se pritožiti o storjeni mu krivici in pomoči prositi Rimljane. Premišljujoč svoje ravnanje v miru se je začel Jugurta bati rimskega naroda ter je slednjič izprevidel, da se sme zanašati le na lakomnost rimskih plemenitnikov in na svoj denar. Kajti v Rimu je v tej dobi bogastvo več veljalo nego pošteno ravnanje¹⁶. Zatorej je naročil poslancem, katere je z veliko vsoto denarja v Rim poslal, naj starim prijateljem žepe napolnijo¹⁷, potem novih pridobijo, naposled (pa) naj podkupijo, kogarkoli morejo.

III. Kmalu potem, ko so izročili poslanci po naročilu svojega kralja velika darila onim, katerih vpliv je bil v senatu odločilen¹, se je izpremenil ves srd plemenitnikov v blagohotnost proti Jugurti. Celò tisti, ki so preje menili, da se mora Adherbalu pomagati in umor Hiempsala strogo kaznovati², so se dali³ Jugurtinim poslancem pregovoriti, da so umorili Numidci Hiempsala zaradi njegove krutosti in da Adherbalova pritožba ni upravičena⁴, ker je svojevoljno bil vojno začel. Ker je večina starejšinstva Jugurtino hrabrost hvalila in se na vse načine potegovala⁵ za tuji zločin in za nesramnost kakor za slavo, je bila Adherbalova pritožba odklonjena⁶. Izmed vseh se je temu (postopanju) najbolj protivil⁷ Emilij Skaver, ker se mu je studilo⁸ umazano in nesramno podkupovanje⁹ kraljevo. Pa denar in laž sta premagala resnico in pravico. Senat sklene deset poslancaev v Afriko poslati, ki naj bi numidsko kraljestvo med

Jugurto in Adherbala razdelili. Te poslance si je Jugurta z istimi sredstvi¹⁰ pridobil in je dosegel¹¹, da so mu dali pri delitvi rodovitnejši del Numidije, ki meji na Mavretanijo, puste¹² in peščene pokrajine pa Adherbalu. Ker se je Jugurta iz tega prepričal¹³, da je v Rimu vse kupljivo, je obrnil¹⁴ svojo pozornost na Adherbalovo kraljestvo ter nenadoma prilomastil¹⁵ v njegovo ozemlje z velikim krdelom. A miroljubni in pohlevni Adherbal, videč¹⁶ da mu sreča ni ugodna, se ni hotel maščevati zaradi krivice, dasiravno mu je bojeviti Jugurta mnogo pokrajin s konjeništvom opustošil, mnogo ljudij ujel in se z velikanskim plenom v svoje kraljestvo vrnil. Da bi vsaj tisto ozemlje obdržal, kar mu je pri delitvi pripadlo¹⁷, je sklenil, rajši vse pretrpeti kakor boj začeti. Medtem pa je Jugurta vse njegovo kraljestvo že v duhu napadel upajoč, da mu Adherbal ne bo kos, če bi se v boj spustil zanašajoč se na prijateljstvo rimskega naroda. Zdaj zbere Jugurta veliko vojsko ter prisili Adherbala kraljestvo ali zapustiti ali z orožjem braniti.

IV. Vojski obeh se utaborita blizu¹ morja pri mestu Cirti. Zviti Jugurta napade po noči sovražnike večinoma speče ter jih popolnoma premaga. Skoro bi bil v Cirto bežečega Adherbala ujel, ako ne bi bili mnogoštevilni² Italci³, ki so se v tem mestu s trgovino pečali⁴, zasledujočih Numidcev pregnali⁵. Medtem pa je Jugurto toliko želja prešinila⁶ Adherbala uničiti, da se ni niti za bogove niti za rimski narod briga⁷, in je po krvi Adherbalovi bolj koprnel⁸ nego po vsem drugem. Zatorej obleže mesto ter je napada z vso silo, da bi prej Adherbala v svojo pest dobil kakor bi poslanci, katere je bil Adherbal že pred bitko v Rim poslal, pri rimskem senatu pomoči izprosili. Nepričakovano hitro⁹ pridejo trije mladi možje v Afriko, ki so v imenu rimskega starejšinstva Jugurti naznanili, da naj orožje odloži¹⁰ in raji¹¹ po pravi poti prepir reši nego z vojno. Pa Jugurta je te (zahteve) odločno odklonil¹², zatrjujoč, da mu je Adherbal po življenju stregel in da je bil primoran se, ko je to zvedel, zločinu v bran postaviti¹³, in slednjič, da ne bi rimski narod niti prav niti dobro postopal, ako bi mu ovire delal¹⁴ gledè mejnarodnega prava. Če tudi so poslanci rimskega senata brez uspeha ostavili¹⁵ Afriko in ni Adherbal niti prilike imel ž njimi govoriti, je vendar le poslal, ko so glad in Jugurtini vojaki mesto hudo stiskali¹⁶, zopet dva mu najbolj vdana Numidca v Rim, ki sta po noči skozi sovražnikove utrdbe do morja prišla in potem v Rim hitela¹⁷, noseč pismo Adherbalovo.

V. Potem ko se je to pismo v rimskem senatu prebralo, so bili odposlani stareji možje v Afriko, (ki) so že bili višja dostojanstva opravljali. Najbolj se je Jugurta bal Emilija Skavra, načelnika tega poslanstva, ki si je pridobil s strogim postopanjem¹ v Rimu veliko veljavo in se senatu nepodkupljiv² zdel. Prestrašeni Jugurta je prišel, kakor se mu je bilo zapovedalo, v Utiko, da bi se opravičil in vzprejel povelje rimskega senata. Poslanci so mu v imenu senata hudo pretili, ker ni od obleganja nehal. Vzlic dolgotrajnemu dogovarjanju so odšli poslanci vendar brez uspeha³. Koliko se je Jugurta za besede rimskih poslancev brigal, je pokazal kmalu s tem, da se je takoj vrnil Círto oblegat. Italci, s katerih hrabrostjo je mesto sovražne napade odbijalo, so se bili obleganja naveličali⁴ in so Adherbalu svetovali, naj sebe in mesto Jugurti izroči, samo življenje si naj od njega izgovori, (ker) so upali, da jim bode Jugurta v strahu pred velikostjo rimskega naroda prizanesel. In tako se je Adherbal, zaveznik in prijatelj rimskega ljudstva, potem ko je bil pet mesecev oblegan, podal. Jugurta je dal najprej Adherbala po groznih mukah⁵ umoriti, potem pa vse odrasle Numidce in Italce brez razločka posekati.

8. Bogastvo in mogočnost pokvarita¹ nравnost.

I. Pred razrušenjem Kartagine sta rimski senat in narod mirno in složno² med seboj državo vladala; državljani se niso med seboj prepirali³ niti (za) slavo niti (za) nadvlado. Kajti strah pred sovražnikom ohranjeval⁴ je državljane v lepih odnosajih. Ko je pa leta 146. strah pred Kartagino izginil⁵ in je bila tekmovalka⁶ za (svetovno) vlado⁷ za vselej uničena⁸, je zavladal po državi mir in v Rimu je nastala velika obilnost vsega, kar smatrajo ljudje za najvažniše, namreč denarja. V Rimu so se stekali neizmerni zakladi premaganih dežel. Pred punskimi vojnami se je visoko čislalo uboštvo in varčnost in rimska država je naraščala po marljivosti in pravičnosti; potem pa, ko je strah bil izginil⁹, je nastopilo¹⁰ to, kar prinaša blagostanje¹¹, razkošnost in nebrzdanost. Ko so torej Rimljani to, česar so si v hudih časih želeli, dosegli, bilo je to za nje bolj nevarno in bridko. Kajti nesreča se, kakor pravi Tacit, potrpežljivo prenaša¹², blagostanje pa natančneje¹³ izkuša¹⁴ človeško srce, ker nas sreča navadno spridi. Plemenitniki so zlorabili¹⁵ svoje dostojanstvo, ljudstvo pa svobodo, vsak je za se delal¹⁶, grabil, ropal. Dočim se je vse razkosavalo¹⁷ med dve stranki, se je država, ki je bila v sredi, razbila.

Sicer so bili plemenitniki mogočnši vsled združitve, moč ljudstva pa, ki je bilo brez organizacije¹⁸ in razkosano, je bila v množici manj vplivna. V vojni in miru so se vršili¹⁹ vsi čini po volji malokaterih; ti so imeli v svoji oblasti (državno) blagajnico, provincije, dostojanstva, slavo in zmagošlavja.

II. Vsled vojaščine in revščine je ljudstvo (hudo) trpelo¹ in v vojni dobljeni plen so vojskovodje delili² z malokaterimi. Medtem pa ko so bili sinovi v vojni, so se izganjali stariši ali majhni otroci vojakov s posestev. Brezmerna in nesramna³ lakomnost, ki se je bila objednem z mogočnostjo vgnezdila, je postala vir⁴ vsega zlega, izpodkopala⁵ je vestnost, poštenost in vse dobre lastnosti Rimljanov; vse je oskrunjala, vse uničevala, ničesar se ni bala⁶, nič spoštovala, dokler se ni sama strmoglavila. Ker so pa vendarle nekateri⁷ izmed plemstva pravo slavo bolj cenili nego krivično mogočnost, se je začel razpor med državljani, krvavi domači boji, ki so premnogokrat velike države uničili⁸, med tem ko je hotela ena stranka drugo na vsak način premagati in se brez usmiljenja⁹ maščevati nad poraženimi. Splošna¹⁰ spačenost je bila čimdalje¹¹ večja, poštenja in pravice je bilo zmiraj manj. Rimska država se je izpremenila iz najlepše, najpravičnije in najboljše v najslabšo, najkrivičnijo in najostudnijo¹². Nazadnje je nastala tolika zmešnjava¹³, da je le moder in mogočen vladar mogel urediti¹⁴ velikansko državo, v katerej je živelo toliko raznoterih narodov, ki so vsak svoj jezik govorili in vsak svoje bogove častili.

9. Rimljani napovejo Jugurti vojno.

I. Skoro bi se bilo Jugurti posrečilo, da bi se mu njegov zločin prizanesel; toliko moč je imel kraljev denar pri nekaterih mogočnejših v Rimu. Nazadnje se je vendarle sklenilo Jugurti boj napovedati, bodisi da se je senat ljudstva bal, bodisi da je novo izvoljeni ljudski tribun Gaj Memij rimskemu ljudstvu grozni¹ čin Jugurtin odkril. Predolgo bi bilo vse povedati, kako je Jugurta skušal vsakokrat kazni se odtegniti². Tudi sedaj je poslal, ko je bil zvedel, da se Rimljani na vojno zoper njega pripravljajo, svojega sina in dva prijatelja v Rim, ki naj bi podkupili vse veljavne može. Ko so se ti Rimu bližali³, popraša konzul Bestija starejšinstvo za svet, bi li mu bilo po volji⁴, da se Jugurtini poslanci v mesto sprejmejo. Ko je bilo posvetovanje končano, je dal konzul Bestija, kateremu je

bila Afrika kot provincija pripadla, poslancem senatov sklep naznaniti, da morajo v desetih dneh Italijo zapustiti, ako niso prišli izročevat kraljestva in njega samega. Kdo bi bil verjel, da se bodo Jugurtini poslanci to pot⁵ brez uspeha domov vrnili? Tu se je prvič to uresničilo, kar je Scipijon iz Hispanije odhajajočemu Jugurti rekel svareč ga, da naj se poteguje⁶ za prijateljstvo rimskega naroda raji javno nego zasebno in da naj se ne vadi podkupovanja, namreč da ni varno od malokaterih to kupiti, kar je (lastnina) mnogih.

II. Konzul Bestija, kateremu je rimski senat vojevanje proti Jugurti izročil, imel je poleg vztrajnosti¹ mnogo lepih lastnostij i duševnih i telesnih: Bil je čudovito utrjenega telesa, bistrega duha, previden, v vojni prav izurjen in drzen² v nevarnostih in zvijačah — pa vse te lastnosti je ovirala nenasitna lakomnost, katera bi se dala omejiti³ s tem, ako bi bili v vojni svet⁴ voljeni nepodkupljivi⁵ možje. Pa za podpoveljnike si je konzul sam izbral plemenite privržence⁶, med njimi Skavra, katere je množina denarja od prave in poštene (poti) zapeljala⁷ na slabo. Ko je bila zbrana vojska v Afriko prepeljana, je prilomastil⁸ Kalpurnij drzno v Numidijo in bi bil lahko v kratkem vojno končal, pa zviti Jugurta v tej stiski⁹ ni obupal ter je poslal nekoliko zaupnih¹⁰ mož v rimski tabor, da bi se pogajali¹¹ za premirje. Ko je pa zvedel, da se barantije¹² udeležuje tudi Skaver, Kalpurnijev pajdaš in pomagač¹³ v vseh rečeh, ki je izprva zelò nasprotoval kralju, je sklenil osebno ž njimi za mir se pogajati. Ko se je premirje začelo, se je podal kralj v rimski tabor ter s kratkimi besedami govoril o sovraštvu (zaradi) svojega čina, mir pa je tajno z Bestijo in Skavrom dognal, čegar pogoji so se na videz vojnemu svetu predložili, ki je kar s površnim glasovanjem¹⁴ pritrdil¹⁵. Kralj je moral¹⁶, seveda samo na videz, kvestorju Sekstiju izročiti mnogo konj in živine, begune in trideset slonov ter majhno vsoto srebra, kraljestva ozemlje pa je obdržal nezmanjšano¹⁷. Kdo bi bil v Rimu mislil, da si bo Jugurta v tako kratkem času iz sovražnikov napravil prijatelje? O da bi vendar nesramna¹⁸ barantija ne bila oskrunila¹⁹ imena rimskega naroda! Vojna bi se ali ne bila smela začeti ali pa bi se bilo moralo vojskovati primerno veličasti²⁰ rimskega naroda.

III. Tu bi utegnil kdo vprašati, kaj so počenjali rimski vojaki v Numidiji (potem ko) je bil mir sklenjen, in s kakim srcem¹ je prejelo rimsko ljudstvo vest o dogodkih v Afriki? Konzul Kalpurnij Bestija, ki je za dobljeni denar bil sklenil mir, sramoten za Rimljane,

se je vrnil s svojo vojsko v rimsko pokrajino ter se sam od ondot podal v Rim k volitvam² oblastnikov; v Afriki ostali poveljniki rimske vojske pa so počenjali po³ vzgledu svojega vojskovodje prav sramotne⁴ reči. Kakor kaka nalezljiva bolezen polastila⁵ se jih je bila tolika lakomnost, da so nekateri z denarjem podkupljeni Jugurti slone nazaj dali, drugi begune prodali, eden del pa je plenil po pomirjenih pokrajinah. V Rimu je bilo starejšinstvo vsled sramotne pogodbe potrto, med ljudstvom pa se je širila⁶ huda nejevolja zaradi podkupnosti⁷ oblastnikov. Ljudski tribun Gaj Memij je z veliko prostodušnostjo in sovražnostjo (zoper) mogočnost plemstva na mnogih shodih ščuval ljudstvo⁸ s temile besedami: «Ne puščajte države, ne puščajte svobode v nemar; vedite, da bode, če ne kaznujete onih, ki so senatovo veljavnost, ki so državo sovražniku izdali, država na prodaj o miru in o vojni. Ali naj živimo onim pokorni, ki so državo v sramoto spravili? Glejte na to, da se tako velik zločin ne pusti brez kazni. Želel bi, da po preiskavah in osebni izjavi⁹ Jugurtini spoznate, kakšna je ona pogodba ali podaja, po katerej Jugurta ni bil kaznovan za zložine.» Da bi se tem laže grehi onih odkrili, katere je dolžil¹⁰ podkupnosti, zahteval je slednjič, da naj se Jugurta pozove v Rim na opravičenje¹¹; kajti če se je podal, ne bo se ustavljal¹² ukazom svojih zmagovalcev. Ko je bil Memijev predlog vzprejet, je prešinil vse plemenitnike velik strah. Kaj naj bi bili počeli? Ali se ljudskemu sklepu ustavljali? Morali so če tudi ne hoteč pritrditi.

IV. Zato je bil pretor Kasij v Afriko poslan, da bi Jugurto v Rim pripeljal. Dasi kralj, prišel je Jugurta, čegar predrznost in ošabnost je bila Rimljanom dobro znana, vendar prav borno oblečen¹ v Rim hlineč strah. Že je hotel Memij v zbor privedenega² Jugurto izpraševati, s čigavo pomočjo³ in čigavim sodelovanjem⁴ da je izvršil razna hudodelstva, kar se oglasi⁵ tribun Gaj Bebij, katerega je bil Jugurta z veliko vsoto podkupil, ter prepove Jugurti kot tujcu v rimskem zboru govoriti. Dasi je bilo ljudstvo, ki že prej ni bilo kralju naklonjeno⁶ in je velevalo ga v ječo vreči, vsled tega hudo razkačeno⁷, zmagala je vendar nesramnost tribuna Bebija. Slednjič so se brez uspeha razšli. Jugurti in onim, zoper katere se je preiskava vršila, je rastel pogum, ker so na tak način ljudstvo v zasmeh imeli. Ravno takrat se je v Rimu mudil⁸ Gulusin sin Masiva, drugi Jugurtin bratranec, ki je bil po smrti Adherbalovi iz domovine pobegnul in se poganjal⁹ pri senatu za numidski prestol. Bilo bi prav

bilo temu Numidijo izročiti, ker je bil Jugurta Rimljanom toliko krivice storil in toliko zločinov izvršil. Med tem pa se je raznesel¹⁰ glas, da je zvesti Jugurtin spremljevalec Bomilkar ubil Masivo. Jugurta, ki je bil tolik zločin očitno zakrivil¹¹, se je izprva resnici ustavljal; ko je pa izprevidel, da njegov denar zoper nejevoljo (nad) najnovejšim zločinom ne opravi nič, je odpotoval v nekaterih dneih iz Rima, kjer bi ga bili skoraj ubili vkljub vladnemu zagotovu¹², da se mu ne bode nič žalega pripetilo, če pride v Italijo. Pri odhodu iz Rima je numidski kralj tiho se nazaj oziraje baje izpregovoril one pomenljive¹³ besede: «Glej, kupljivo mesto, (ki) bo poginilo, ko najde kupca.» Leta 110. pred Kr. r. so Rimljani zopet vojno z Jugurto začeli in konzul Spurij Albin, ki je upal, da bo vojno z orožjem ali zvijačo v kratkem končal, je odpotoval nagloma v Afriko.

10. Ljudski tribun Memij pred zbranim ljudstvom¹.

Dočim je rimsko starejšinstvo odlagalo in dvomilo, bi li sramotno pogodbo z Jugurto potrdilo ali konzulov ukrep ovrгло², je sklical ljudski tribun Memij, čigar zgovornost je tedaj slovela, kmalu po vrnitvi Bestijini ljudski shod. Da bi odkril hudodelstva podkupljivih³ in lakomnih prvakov in prosto ljudstvo, ki je bilo spačeno po lenobi in nemarnosti⁴, zopet vnel⁵ za svobodo, ga je izpodbujal s temile besedami: «Someščani⁶, veste li, kaj so vaši pradedje storili, da bi si priborili svobodo? Oboroženi so se uprli⁷ krivici. In vi, ki ste svobodo od njih prejeli, za vladanje poklicani⁸, se ne bode te z vso močjo potegnili⁹ za svobodo? Saj še kupljeni sužnji ne prenašajo krivičnih ukazov¹⁰. Morda bi kdo izmed vas vprašal: Ali se naj tudi mi oborožimo in izselimo? Ne, ampak vi morate one kaznovati, ki so državo sovražniku izdali in jo v veliko škodo in sramoto pripravili. Ali se ne spominjate, kako stroga je bila preiskava zoper rimske plebejce po umoru¹¹ Tiberija Graka? Koliko ljudij vašega stanu je bilo po ječah ubitih po porazu¹² Gaja Graka in Marka Fulvija? Mari je obojno klanje ustavilo¹³ zakonito postopanje¹⁴? Ne, marveč samovolja plemenitnikov. Iz tega lahko izprevidite, kako ste bili v zadnjih petnajstih letih v zasmeh¹⁵ ošabnosti malokaterih in kako sramotno¹⁶ so poginili vaši branitelji. Kdo pa so ti ošabneži, ki so državo v svoje roke dobili¹⁷? največji hudobneži, grozni¹⁸ lakomneži¹⁹, kateri zlorabijo²⁰ svojo zaupnost, čast in

vest, sploh vsa poštena in nepoštena (sredstva), da se le obogaté²¹. Mislite li, da jih je sram in da se kesajo krivice in nepoštenosti? Nikakor ne, marveč ponosni²² se pokazujejo²³ pred vašimi očmi, bahaje se s svečeniškimi²⁴ in posvetnimi²⁵ dostojanstvi. Ali dvomite, da je eden del teh hudobnežev vam ljudske tribune pobil in krivične preiskave zoper vas povzročil²⁶ in klanje? Bodete li tem prizanesli, ker ste prepričani²⁷, da se obnese²⁸ vaša milosrčnost vam v pogubo? Sploh je v državi bolje se ne spominjati dobrote nego hudobije, kajti poštenjak postane (le) mlačniši²⁹, če se za njega ne brigaš, hudobnež pa predrznejši³⁰. S temi in enakimi besedami je našteval Memij grehe plemenitnikov in dosegel, da se je začela preiskava zoper Jugurto in one rimske plemenitnike, katere je bil podkupil.

11. Rimljani od Jugurte poraženi se podajo¹ pod jarem.

I. Prej ko poročam o nadaljevanju² vojne z Jugurto, hočem na kratko vzroke navesti, zakaj se ni posrečilo Rimljanom mahoma³ Jugurto premagati in si Numidijo osvojiti. Vrhovno poveljništvo v vojni so izročali navadno enemu izmed konzulov, katera so na eno leto volili v centurijskem zboru. Plemstvo je iz ošabnosti in nevoščljivosti na to delalo⁴, da ni bil izvoljen priprost⁵, če tudi izvrsten mož. Dokler ni bilo plemstvo izprijeno, dobivala⁶ je rimska država tudi iz tega stanu vrle državnike⁷, ki so v vojni s hrabrostjo, v miru s pravičnostjo skrbeli (za to), da so se državljani poganjali za⁸ krepost. Ko se je pa Rimljanov polastila lakomnost, ki razjeda⁹ duševno in telesno moč, sta izginili pravičnost in poštenost. Denar, po katerem nobeden moder mož ne hrepeni¹⁰, je imel tako omamljivo moč¹¹, da se mu tudi najvišji dostojanstveniki niso mogli ustavljati. Ob kratkem¹²: V Rimu je bilo v tej dobi za denar vse na prodaj. Te grde lastnosti Rimljanov je bil Jugurta spoznal, ko je bil poveljnik pomožnih numidskih čet pred Numancijo, kjer je bilo v rimski vojski mnogo plemenitnikov. Zatorej se je boril ves čas zoper Rimljane bolj uspešno¹³ z denarjem kakor z vojaki.

II. Ko je leta 110. pred Kr. r. konzul Spurij Albin v Afriko prišel, da bi boj zoper Jugurto iznova začel, je našel rimske vojake brez (pravega) vodstva in reda¹, bolj hrabre z jezikom nego z roko, niti za delo niti za nevarnost sposobne². Vsled tega se je vojna zavlekla³. Nekateri⁴ so menili, da je to odlaganje zakrivil konzul

Albin, češ da ga je Jugurta z denarjem podkupil. Ko je prišel čas volitev, je odpotoval konzul Albin v Rim, toda storil ni nič. Pred svojim odhodom je pustil kot začasnega vodjo⁵ v taboru svojega brata Avla, čigar nezmožnost in nevednost⁶ v vojskovanju sta rimsko vojsko v največjo nevarnost spravili. Da bi se polastil kraljevih zakladov, ki so bili v mestu Sutulu, je poklical meseca januarja vojake iz zimovnika na vojno zoper to mesto. Ker ga vsled ugodne lege in hude zime ni mogel s prvim naskokom vzeti — kajti okoli ozidja, (ki) je stalo na robu⁷ strmega hriba, se je bilo izpremenilo⁸ barje⁹ vsled zimskih nalivov v močvirje — ga je začel oblegati, bodisi da je hotel kralja še bolj prestrašiti¹⁰, bodisi da so ga zakladi omamili¹¹. Slednjič je zapustil mesto (ter) sledil kralju v oddaljene pokrajine; ta je namreč vodil svoje vojake, da bi rimskega podpoveljnika tembolj zaslepil¹², kakor bi se boja izogibal, po hribovitih¹³ krajih in po stranskih potih¹⁴. V neki temni noči so Rimljani v svojem taboru mirno spali¹⁵, kar napade Jugurta nenadoma Avlov tabor z veliko silo. Rimljane je prešinil tak strah, da niso vedeli, bi li bilo varneje bežati ali ostati. Ker so nekateri rimski vojaki od kralja podkupljeni k sovražnikom prestopili, je bil Avel tako popolnoma užugan, da je moral pod jako sramotnimi pogoji mir skleniti. Premagani Rimljani so morali¹⁶ pod jarem iti in Jugurti besedo dati¹⁷, da zapuste v desetih dneh numidska tla, češ, ker jih je žive izpustil¹⁸ (iz svoje pesti). Jugurta pa je zopet po svoji želji¹⁹ dosegel mir kakor z zvižajo tako posebno z denarjem.

12. Gaj Salustij Krisp.

I. Gaj Salustij Krisp se je rodil 1. oktobra leta 86. pred Kr. r. v sabinskem mestu Amiternu iz plebejskega stanu¹. Ker je bil bistrega duha in ukažljen, se ni hotel s poljedelstvom in lovom pečati² in v svojem rojstnem kraju ostati, ampak se je podal v Rim, da bi se tukaj izolikal³. Kedaj se je v Rim preselil, katere učitelje je imel in v katerih znanostih se je izobraževal⁴, nam ni poročeno. Ne samo, da⁵ se ni udal⁶ kakor mnogi rimski mladeniči brezskrbnemu⁷ in brezdelnemu življenju, ampak sklenil je že kot mladenič pridobiti si slave z duševno močjo in se kolikor mogoče ovekovečiti⁸ meneč, da je slava, bogastvo in telesna lepota minljiva in opotočna⁹, slavni čini duha pa kakor duša nesmrtni. Vendar pa ga je mučila častilakomnost kakor druge tako dolgo, da se je začel potegovati¹⁰ za

javne službe, dasiravno mu v državi marsikaj ni bilo po godu¹¹, namreč predrznost, podkupljivost in nenasitljiva lakomnost dostojanstvenikov in plemenitnikov. Iz vsega, kar vemo o njegovih javnih službah¹², sledi, da mu sreča ni bila posebno naklonjena¹³. Kvesturo je menda opravljal¹⁴ leta 59. Kmalu potem, leta 52., je postal ljudski tribun (ter) postopal kot hud nasprotnik¹⁵ in tožnik¹⁶ proti Milonu, ki je bil Klodija umoril. Da je nasprotoval Pompeju vse svoje življenje, razvidimo iz njegovih spisov. Cezarja pa se je pretesno oklenil¹⁷, da bi bil mogel uiti zavisti plemenitnikov. Vrh tega je baje tako razuzdano¹⁸ živel, da ga je leta 50. z mnogimi drugimi iz starejšinstva izvrigel cenzor Apij Klavdij Pulher. Pravi vzrok pa je bila le njegova prijateljska zveza s Cezarjem.

II. Salustij se napoti v Galijo k Cezarju, kateremu se z zvestobo, postrežljivostjo¹ in neustrašljivostjo² tako prikupi³, da mu izroči, (ko) se je bila leta 49. domača vojna začela, marsikaterovažno opravilo⁴ in ga odlikuje⁵ sè svojo naklonjenostjo in visokimi dostojanstvi. Leta 47. vzprejel ga je diktator Cezar zopet v senat, menda kot novoizvoljenega pretorja. Ko ga je bil poslal posredovat⁶ k upornim legijam v Kampanijo, ki se niso hotele v Afriko podati, ni nič opravil; kajti legije so pogoje odklonile in bi ga bile ubile, ako ne bi bil nagloma v Rim odpotoval. Vendar to Salustija ni tako prestrašilo, da se ne bi bil udeležil afriške vojne, ki se je začela leta 46. proti Pompejvcem. Ko je Cezarju živeža primanjkovalo, pošlje Salustija z nekaterimi ladjami proti otoku Cercini, kamor so bili sovražniki mnogo žita spravili. Tukaj se mu je posrečilo sovražnike pregnati in mnogo žita v Cezarjev tabor v Afriko spraviti. Ko je bila po bitki pri Tapsu vojna končana, je postal Salustij prokonzul nove provincije, kjer je zelo obogatel. Vsaj ni dvomiti, da je prinesel v Rim mnogo denarja; tega si je bil pridobil v deželi, katere prebivalci so se bojevali zoper njegovo stranko. Sicer⁷ je bil leta 45. zatožen, češ da si je denar z oderuštvom pridobil⁸, toda tožba je ostala brez uspeha⁹, bodisi da je bila krivda zatoženčeva premalenkostna, bodisi da ga je Cezarjev vpliv obvaroval¹⁰ obsodbe. To je gotovo, da je imel odslej ogromno denarja, s katerim je kupil na Kvirinalskem griču veliko zemljišča; ondi je napravil krasne vrte, ki so bili po njem imenovani »horti Sallustiani«. Te vrte s hišo vred so si pozneje osvojili rimski cesarji, izmed katerih so nekateri, kakor Vespazijan in Avrelijan, ondi bivali. Po Cezarjevi smrti leta 44. pred Kr. r. se je Salustijevo življenje celò izpremenilo¹¹. On je dal¹²

javnemu poslovanju slovo ter se pečal¹³ ves čas s pisanjem zgodovine. Umrl je 15. maja leta 35. pred Kr. r., potem ko je bil posinil sestriča¹⁴.

III. Salustij je prvi temeljito izobraženi¹ zgodovinar rimski. On primerja dogodke z нравnimi odnošaji² dobe in kaže, kako so od teh zavisni³. Zatorej slika⁴ jedrnato te odnošaje in značaje dotične dobe, in sicer po vzgledu⁵ resnobnega⁶ in strogega Tucidida, katerega je najnatančneje posnemal⁷. Če se mu tudi ni celò posrečilo doseči ga z natančnim razsojevanjem⁸ in nepristranostjo⁹, se je vendar trudil pošteno mu slediti¹⁰ v resnicoljubju¹¹. Salustij je takoj v začetku izprevidel, kako težavno je pisatelju dogodke z besedami primerno izraževati¹². Zatorej je počasi¹³ napredoval in se zelo trudil¹⁴ s popravljanjem¹⁵ svojih spisov. Če tudi je največja vrlina pri Tucididu kratkost, prekaša ga v njej vendar Salustij. Zatorej je njegov slog¹⁶ dostikrat tako kratek in skrčen¹⁷, da postaja nejasen. Iz Salustijevega sloga¹⁸ ne moreš nič iztrgati¹⁹, da se ne bi motila²⁰ misel. Kvintilijan občuduje najbolj nevenljivo²¹ naglost njegovega pripovedovanja. Kdorkoli pazljivo prebira Salustijeve dela, izprevidi kmalu, da Salustij obiluje z bistrimi²² in resnobnimi mislimi. Dostikrat omenja²³ lepe šege prednikov in izprijenost svoje dobe. Iz golega novotarjenja²⁴ skuša zanimati²⁵ z zastarelimi²⁶ oblikami, kakor jih je rabil Katon Stareji. Salustij je spisal tri zgodovinska dela, katerih naslovi so: Katilinina zarota, vojna z Jugurto in zgodovino (historiae), obsegajočo rimske dogodke od leta 78. do 67. Izmed teh sta se prvi dve deli celò ohranili, iz tretjega imamo samo odlomke.

13. Kako so Rimljani Veje vzeli?

I. Etrursko mesto Veji je stalo na visokem in strmem skalovju¹ ob rečici Kremeri in je bilo 12 milj od Rima proti severu oddaljeno. V sredi mesta je bil grad, na katerem je stalo slavno Junonino svetišče. To mesto, obdano z velikanskim ozidjem, je odbijalo² dolgo napade Rimljanov, ki so se ga hoteli na vsak način polastiti, da bi nevarno tekmovalko uničili³. Že Romul se je baje z Vejani boril in takisto tudi ostali kralji. A ker so Vejanom tudi drugi Etruščani pomagali, so zmagali zdaj Rimljani, zdaj Vejani. Leta 406. borili sta se obe mesti s tako srditostjo⁴ in takim sovraštvom, da se je kazal⁵ zmagancem gotova poguba⁶. Nikdo ne dvomi, da bi bili Rimljani podlegli, ako bi jim ne bili bogovi pokazali rešilne poti. Ko so

namreč Rimljani Veje že več let oblegali, so prišla v tabor poročila⁷ o mnogih čudnih prikaznih⁸, katerih pa rimski vojaki niso nič kaj vrjeli niti se brigali⁹ za nje; na jedno vendar se je pozornost¹⁰ vseh obrnila, ker je jezero v Albanskem gozdu brez dežja¹¹ ali kakega drugega vzroka nenavadno narastlo¹². Rimljani pošljejo takoj poslanca k delfskemu proročišču, da bi zvedeli¹³, kaj naznanjajo¹⁴ bogovi s to prikaznijo. Pa prej ko so se poslanci vrnili, se je našel¹⁵ po sreči bliže¹⁶ tolmač. Nekega dne pride prileten Vejan k postajam in stražam rimskih vojakov, zasmehujoč brezuspešni trud Rimljanov, (in) prorokuje¹⁷, da se ne bodo Rimljani prej polastili Vejev, ko vodo iz Albanskega jezera (skozi prekop) izpustijo. Vojaki pripeljejo tega vedeža¹⁸ k vojskovodji, ki ga pošlje potem v Rim k senatu. (Ko) so ga starejšine popraševali, kaj to pomeni¹⁹, kar je o Albanskem jezeru v taboru izjavil, odgovori, da so se bogovi nad Vejani razsrdili tistega dne, ko so njemu ono misel vdahnili²⁰, da bi domovini usojeni pogin²¹ naznanil; (da) zatorej tega ne more preklicati²², kar je tedaj prorokoval navdahnjen od boga²³, (da) je po proročnih knjigah in etrurskem vedeževalstvu²⁴ izporočeno, da se tedaj posreči²⁵ Veje premagati²⁶, če Rimljani vodo, kedar jo bode v Albanskem jezeru preveč²⁷, (skozi prekop) izpustijo na polja; (da) pa bogovi, prej ko se to zgodi, ne bodo vejskega ozidja zapustili. Ker so starejšine menili, da vedež ni zanesljiv²⁸ in ne zadosti vere dostojen, so sklenili počakati poslanecev in odgovora Pitijskega proročišča.

II. Med tem se je vojna z Vejani nadaljevala. Izid je bil negotov; Rimljani so že obupali o človeški pomoči (in) zaupali¹ samo osodi in bogovom, kar pridejo poslanci iz Delfov s² prorokovanjem Apolonovim, (ki) se je ujemalo³ z odgovorom ujetega vedeža⁴: «Rimljan, nikar ne zadržuj⁵ vode albanske v jezeru; nikar ne pusti, da odteče⁶ po lastni strugi⁷ v morje; daj (po prekopih) izpuščeno na polja napeljati⁸ in po jarkih⁹ razdeljeno¹⁰ izsušiti¹¹ potem šele predrzno naskoči¹² sovražno zidovje, pomneč¹³, da ti dojde¹⁴ zmaga iz taistega mesta, katero oblegaš toliko let, po tej usodi, ki se ti zdaj odkriva. Po dovršeni vojni nesi kot zmagalec krasen¹⁵ dar k mojemu svetišču, obnovi¹⁶ svete obrede doma¹⁷, ki so zanemarjeni¹⁸; opravljaj¹⁹ jih običajno.» Rimljani so težavno delo takoj pričeli, da povodnjo ob Albanskem jezeru odpravijo²⁰. Zato so izkopali pod najvišjim obrežjem kotline²¹ 342 črevljev globok rov²² in potem so vsekali²³ skozi trdo lavo²⁴ noter do

odprtega polja²⁵ šest črevljev globok in štiri črevlje širok kanal, dolg 4000 črevljev. Ob ustju tega kanala so pozidali obokan nabiralnik²⁶, iz katerega je tekla voda po peterih strugah²⁷ na ravnino²⁸, da tako razdeljena ni mogla do morja priti.

III. Ko je bilo to delo gotovo, so bili Rimljani v tem edini, da je treba mesto Veje izdatneje oblegati. Zatorej je nižje ljudstvo obljubilo, da se ne bode, če ga peljejo vojskovodje proti Vejem, prej od onodod vrnilo, ko bode dobljeno mesto. Vrh tega imenujejo Furijski Kamila za diktatorja, ki naj bi bil po usodi določen¹, da porazi mesto. Ta se je takoj podal v tabor pri Vejih, da ohrabri² vojake. Kajti vse drugo ni vzel v poštev³, samo da se rimski vojaki ne bi bali sovražnika. Izmed vseh naprav⁴ okoli Vejev bila je največja in najtežavnejša podzemeljski⁵ rov, ki se je končal⁶ pod grajskim svetiščem boginje Junone. Po noči in po dnevu se delo ni nikdar prej prekinilo⁷, ko so napravili pot v grad. Če tudi se je iz ostale Etrurije poročalo, da je vse mirno, je vendar napravil Kamil tudi okoli mesta mnogo dvočelnih⁸ utrdob, deloma obrnjenih proti mestu, deloma proti pomočnim četam, ako bi katere prišle iz Etrurije. Vse priprave⁹ skrbno dovršivši se ni mogel diktator več vzdržati, da ne bi pričel¹⁰ z razdevanjem mesta. Sedaj zapove, kakor bi imel zmago že v rokah, vojakom, naj za orožje zgrabijo. Ko so Rimljani od vseh strani mesto napadli, so hiteli Vejani na obzidje radovedni¹¹, kaj je to, ker se že več dni ni bil nobeden Rimljan iz postaje ganil. Ob istem času pridere oborožena četa Rimljanov iz podzemeljskega rova v grad. Ker se je grajska straža branila podati se, jo posekajo Rimljani. Ko so si na ta način grad osvojili, napade eden del sovražnike na obzidju, drugi odpre mestna vrata, da se oblegajoči Rimljani zadrve v mesto. Ko se je bil boj nehal in sta zmaga in mesto bili dobljeni, povzdignil je baje Kamil roke proti nebu (ter) prosil, da, če se kateremu bogov njegova in rimskega naroda sreča prevelika zdi, (da) naj se ne obrne ta zavist v njegovo in rimskega naroda pogubo¹². Slednjič je obljubil delfskemu Apolonu deseti del plena in v Rimu na Aventinskem griču pozidati svetišče Junoni, katere podobo¹³ so z veliko slovesnostjo¹⁴ prenesli iz vejskega grada v Rim.

Tako je bilo najbogatejše mesto v Etruriji, katero so Rimljani deset let neprenehoma¹⁵ oblegali, dasiravno je več porazov nekdanj povzročilo¹⁶ nego pretrpelo, poslednjič vendarle dobljeno in do tal porušeno leta 396., k večjemu¹⁷ svetišča so ostala¹⁸ neporušena.

IV. V Rimu je nastalo, ko je počil glas o dobitvi Vejev, nepopisno¹ veselje. Če tudi so bili Rimljani za odločilni boj vse vestno pripravili, kolikor je sploh s človeškim razumom² mogoče stvar pospešiti, ker so izvolili najboljšega veščaka v vojskovanju za diktatorja, je vendarle dohitela³ zmaga vse rimsko prebivalstvo takorekoč nenadoma. Tolik je bil strah pred mogočnimi Veji, da so pričakovali ugodnega uspeha le od božje pomoči. Zatorej so se napolnila⁴ še prej, ko je senat kaj določil, vsa svetišča rimskih žen⁵, (ki) so se zahvaljevale bogovom. Senat pak je določil štiridnevno zahvalo⁶, če tudi do sedaj še ni nobena tako dolgo trajala o kakem prejšnjem boju. Kamilov vzprejem⁷ je bil slovesnejši kakor katerega drugega vojskovodje prej, (ker) so mu vsi stanovi in nebrojna množica nasproti prihiteli⁸. Pred vsem so mu dovolili tako zmagoslavje, ki je navadno mero posvečevanja⁹ takega dne presegalo¹⁰. Peljal se je na vozu, (v katerega) so bili vpreženi¹¹ štirje belci, na kapitol, da je žrtvoval in Jupitra zahvalil za zmago. Svete opravke dovršivši odložil je Kamil diktaturo slovesno¹². Toda njegovo zmagoslavje je bilo bolj slavno nego ugodno¹³. Zatorej je ta slovesnost¹⁴ Kamila odtujila¹⁵ nižjemu ljudstvu, ki je smatralo vprego¹⁶ s štirimi belci za preveliko prevzetnost¹⁷. Zdelo¹⁸ se jim je tudi protiversko, da se bogovom jednači¹⁹ in ž njimi tekmuje v stvareh, ki se spodobijo le bogovom. Saj se le Jupiter in Sol vozita s štirimi belci. Nadalje so ga hudo napadali, češ da niso nič dobili od neizmerne vejskega plena, katerega je bil Kamil za državno blagajnico prodal²⁰, en del pa Apolonu poslal. Ker se je bal Kamil, da bode obsojen, je rajši šel prostovoljno v prognanstvo v Ardejo, kjer je že več Rimljanov v prognanstvu živelo.

14. Metelova nepodkupnost prisili Jugurto k odločilnemu boju.

Ker je bila rimska vojska v Numidiji vsled lakomnosti oblastnikov¹ poražena, so dali Rimljani vrhovno poveljništvo² v vojni zoper Jugurto za leto 109. pred Kr. r. novemu konzulu Kvintu Metelu, odločnemu³ in v vojskovanju izkušenemu možu, ki je bil, če tudi nasprotnik ljudske stranke⁴, vendar ljudstvu po volji zaradi nepodkupnosti⁵. Ko je svoje dostojanstvo nastopil, se je pokazal prvič v tem vrlega⁶ in pametnega moža, da si ni izbral za podpoveljnike podkupnih boljarjev, ampak dva pogumna in prav izkušena vojaka⁷ iz prostega ljudstva, Publija Rutilija Rufa in Gaja Marija. Ko je

prišel novi poveljnik v Afriko, je bila v vojski tolika lenoba in razuzdanost, da mu je nastalo⁸ več skrbi iz slabih odnošajev nego pomoči in dobrega upa iz obilja vojakov. Zatorej je sklenil ne prej začeti boja, dokler ne prisili vojakov vztrajati po starem redu. Da bi vzroke⁹ lenobe odpravil, je zapovedal, da ne sme nihče v taboru kruha ali druge kuhane jedi prodajati, da ne smejo prodajalci¹⁰ za vojsko hoditi, da ne smejo prostaki¹¹ niti v taboru niti na potovanju sužnja imeti ali vozne živine¹², da naj vojak sam nosi hrano in orožje. Tudi se ni dal zadržati, da ne bi sam v spremstvu podpoveljnikov nadzoroval¹³ straž. In tako si je pripravil¹⁴ v kratkem zanesljivo vojsko bolj z odvracanjem od napak nego s kaznovanjem. V tem težavnem položaju držal¹⁵ se je Metel srednje poti¹⁶ med popustljivostjo¹⁷ in strogostjo s toliko zmernostjo, da je čudovito preustrojl¹⁸ vso vojsko. Ko je Jugurta izprevidel, da se je položaj izpremenil, je poskusil, obupajoč nad svojo srečo, zares podati se, proseč samo za svoje in svojih otrok življenje. A Metel, ki je že po izkušnji bil poznal Jugurtino nezanesljivost¹⁹ in neverovnost, je menil, da se dâ vojna končati le s tem, če se umori kralj; zatorej ni miru, za katerega je Jugurta večkrat po poslancih prosil, niti odklonil niti obljubil. Med tem pa je njegovim poslancom na tihem prigovarjal z mnogimi obljubami, da naj Jugurto zlasti živega, če bi se pa to ne posrečilo, umorjenega izročili. Ko je Jugurta zvedel, da se poslužuje Metel njemu svojske prekanjenosti²⁰, je sklenil v hudi sili (stvar) z orožjem odločiti.

15. Jugurta ohrabruje svoje vojake pred bitko ob reki Mutulu.

Naglo in strogo postopanje¹ Metelovo je Jugurto tako prestrašilo, da je pričakoval rešitve le od zmage. Zatorej je nabral kar največ vojakov vseh vrst², da bi se mogel uspešno³ braniti. Ustavil se je na nekem griču blizu reke Mutula v prav dolgi⁴ bojni vrsti ter poučil Bomilkarja, katerega je bil slonóm in delu pešcev na čelo postavil, kaj naj stori; večjemu delu konjenikov in pešcev zapovedoval je sam. (Ko) so bile trume postavljene, se je podal k posameznim oddelkom⁵ konjenikov in pešcev (ter) jih rotil, da naj njega in kraljestvo branijo zoper rimsko lakomnost; on (da) ne dvomi, da jim bode boj lahek, ako se bodo spominjali prejšnje hrabrosti in zmage. Kajti onim, katere so prej premagane pognali pod jarem, se ni izpremenil duh, ampak vojskovodja; da je vse

preskrbel⁶, kar se njemu pristoji kot vojskovodji, namreč precej visoko bojišče⁷, da bi se udarili⁸ večji z neveščimi, da se ne bi bojevali neizurjeni⁹ z izkušenimi v boju; in da ni opustil¹⁰ pozvedeti, kaj počenja sovražnik in kje da je. Zatorej naj planejo na Rimljane s pogumnim¹¹ srcem, (ko) se bode znamenje dalo. Če bodo sovražnike premagali, gotovo ne bode brez vspeha ves trud in vse zmage; če bodo pa poraženi, bode ta dan začetek največje nesreče¹². Slednjič jih je moža za možem navduševal vsakega po¹³ njegovi naravi, jednega na ta, drugega na drug način z obljubami, pretenjem in rotenjem.

16. Kako zelò so poštovali Lacedemonci starost.

Čim bolje se vzgajajo otroci, tem bolj spoštujejo stariše in priletne¹ ljudi. Pri nobenem starodavnem narodu ni bila vzgoja² tako stroga³ kakor pri Lacedemoncih, kjer so se morali⁴ dečki in mladeniči vaditi starost spoštovati. Zatorej je uživala⁵ pri njih poštena starost toliko spoštovanje, da je običaval Lacedemonec Lizander trditi, da je Lacedemon najčastnejše⁶ domovje starosti. Ravno take⁷ (stvari), ki se marsikomu malenkostne in navadne⁸ zdijo, smatrali so Lacedemonci za častne⁹ starčkom: jih pozdravljati, obiskovati¹⁰, se jim (na cesti) izogibati¹¹, (pred njimi) vstajati, jih z doma in domov spremljavati¹² in za svet povpraševati; same časti, ki se i pri nas i v drugih državah tem¹³ vestneje izkazujejo¹⁴, čim lepše¹⁵ so v vsakaterej šege¹⁶. Pa nikjer se starejšemu¹⁷ ni dajala večja prednost, nikjer ni bila starost bolj spoštovana¹⁸ kakor v Lacedemonu. Celò¹⁹ naslednji (dogodek) je izporočen: Ko je v Atenah ob času iger neki starček v gledališče prišel, mu ni nobeden someščan ponudil²⁰ prostora; ko pa prikoraka do Lacedemoncev, ki so kot²¹ poslanci sedeli na posebnem²² mestu, vstali so baje vsi in starčku sedež²³ ponudili²⁴. Ker jim je gromovito²⁵ ploskalo²⁶ vse zbrano občinstvo vzpričo tega, je eden izmed njih vstal ter rekel, da Atenčani sicer vedo, kaj je prav, a storiti tega nočejo.

17. Bitka ob reki Mutulu.

I. Ko je konzul Metel neprenehoma¹ prodirajoč v notranjo² Numidijo najprej prišel v vzhodni del, ki meji ob rimsko provincijo, je prehitel Jugurta njegovo vojsko po³ neznanih⁴ postranskih potih. Tu se je razprostirala med reko Mutulom, ki od juga proti severu

teče, in sporednim⁵ pogorjem štiri milje široka, pusta in neobdelana planjava. Le okoli⁶ reke, kjer je rastlo različno grmovje, so bivali⁷ ljudje in živali. Iz srede tega golega⁸ gorovja v stran⁹ proti reki raztezal se je po planjavi grič obraščen z divjimi oljkami, mirtovim in drugim drevjem. Ob tem griču pričakoval je Jugurta prihod Rimljanov, upajoč, da jih bode lahko premagal. Ko je Metel, (ki) ni o sovražnikih nič vedel¹⁰, čez gorovje z vojsko prilomastil, zapazi med grmovjem konje in Numide, ki so prežali¹¹ na njegovo desno krilo. Brž ko izprevidi, da mu je pripravil Jugurta zasedo, ustavi za nekoliko svojo vojsko, da izpremeni vrste na desnem krilu, ki je bilo sovražnikom najbližje. Za bojni red je postavil trojno zaščito¹², med oddelke je vrnil pračarje in puščičarje, vse konjenišvo pa je postavil ob krilih. Ko je še vojake tudi s primernim ogovorom na kratko ohrabil, je vodil tako postavljeno bojno vrsto v ravnino s čelom¹³ proti strani obrnjenim, da bi tem lažje odbijal sovražni napad.

II. Ker se je bal, da bodo Numidi s postranskimi¹ napadi njegovo prodiranje ovirali in da ne bi njegovi vojaki vsled žeje poginjali, je poslal k reki podpoveljnika Rutilija z nekaterimi kohortami in konjeniki, ki naj bi prostor za tabor zasedli in zvezo vojske z reko omogočili². Komaj je zadnji oddelek Metelov bil mimo prvih Jugurtinih vojakov šel, kar pošlje Jugurta dva tisoč pešcev, da zasedejo oni hrib, črez katerega so bili Rimljani pridrli. Kajti brezdvomno je bil hrib pripraven, da postane pribežališče in zaščita sovražnikom, (če) bi se umikali. Potem pa plane s konjeniki na zadnje Rimljane tako silno, da zmeša povsodi njihove vrste naskakujoč zdaj od leve, zdaj od desne strani. Če jih je pa rimska četa začela preganjati, se niso umikali trumoma na jedno mesto, ampak vsak na drugo stran proti vsem vetrovom³, kakor jih je bil Jugurta že pred bojem poučil. Dolgo je bil izid boja negotov, ker je Rimljane najbolj oviralo težavno⁴ in neznano bojišče. Slednjič — bilo je že proti večeru — zbere Metel vojake na enem mestu, postavi jih zopet v vrste ter naskoči⁵ grič, na katerem se je večina Jugurtinih vojakov, od boja utrujenih, ustavila bila. Pritisk Rimljanov je bil tako silen, da so Numidi bojišče zapustili (ter) se v beg podali. Pa tudi Rutilij je Bomilkarja, ki je proti rimskemu taboru ob reki Mutulu drl, ustavil⁶ in v beg zapodil. Sloni, na katere se je Bomilkar najbolj zanašal, so bili od drevesnih vej tako ovirani, da niso mogli v boju nič opraviti. Rimljani so jih štirideset pobili, štiri pa ujeli. Ko so bili Numidi

s pomočjo noči, ki je že bila nastopila, pete odnesli, sta združila Metel in Rutilij svoje čete. Veselje rimskih vojakov nad dobljeno zmago je bilo nepopisno⁷. Vsak je hvalil svoje junaške čine.

18. O praznoverju.

Resnične in pomenljive¹ so besede² Ciceronove o praznoverju³: »Praznoverje se je razširilo⁴ med vsa ljudstva (ter) se je oklenilo človeške slabosti. Zatorej oni mnogo koristi i sebi i svojemu bližnjiku, ki se trudi praznoverje celo⁵ odpraviti. Toda⁶, (če) se zatira⁷ praznoverje — prosim⁸, da se to dobro zapomni — ne odpravlja se vera. Saj pameten mož⁹ varuje navade svojih prednikov (s tem, da) obdrži¹⁰ sveta opravila in obrede; lepota sveta ter red na zvezdnatem nebu¹¹ nas sili pripoznati, da je neko vzvišeno¹² in večno bitje¹³, katero ima človeštvo čestiti¹⁴ in občudovati. Kakor je torej treba vero, ki je spojena s spoznavanjem prirode, širiti¹⁵, tako se morajo korenine¹⁶ praznoverja celò izpuliti. Kajti to te zasleduje in nadleguje, in kamorkoli se obrneš, ti je za petami¹⁷, bodisi da si slišal vedeževalca ali znamenje, bodisi da žrtvuješ ali za ptico gledaš; če zapaziš Kaldejca ali prorokovalca¹⁸; če se zabliiskne ali zagrmí, ali strela udari¹⁹; če se je kaj čudnega²⁰ narodilo ali zgodilo; kakršne prikazni se seveda²¹ pripetijo tu ali tam²², tako da ti ni nikdar mogoče z mirnim srcem bivati²³».

19. Mariju se da konzulstvo in vrhovno poveljništvo v vojni z Jugurto.

I. Po rimski zmagi ob reki Mutulu je postal Marij, ki je že prej bil velik in slaven, če tudi najmlajši, vendar najodličnejši izmed Metelovih podpoveljnikov. Vsaj vojaki so ga poveličavali¹ zaradi njegove hrabrosti, zvedenosti v vojskovanju, stroge rednosti², vztrajnosti in bojevitosti³. Numidi so se ga bolj bali kakor (navadnega) človeka, tako da so zavezniki in sovražniki menili, da biva v njem nadnaraven⁴ duh in da se mu vse (stvari) naznanjajo⁵ po božjem migljaju. Celò vojskovodja Metel se ni branil očitno pripoznati njegovih zaslug, ker mu je pomagal vojaški red zopet vvesti⁶ med vojake in Rimljanom zmago pripraviti. Marij se je pa tudi v vseh oblastvih tako obnašal, da se je zdel vreden višjega⁷ nego je bilo ono, katero je opravljal. Zatorej je sedaj poželet po najvišjem dostojanstvu, po

konzulstvu. Menil je, da ga je zaslužil, ker si je z vrlimi čini bil priporil dostojanstvo za dostojanstvom in se vedno odlikoval s poštenostjo in marljivostjo. Pa kako naj bi si bil upal neplemeniti mož potegovati se za konzulstvo, ker se ni mogel ponašati^s niti s starostjo rodbine niti z zaslugami svojih prednikov? Plemstvo je oddajalo tudi zdaj konzulstvo med seboj od roke do roke, ker ni smatralo nobenega novaka za tako imenitnega in tako vrolo zaslužnega, da bi bil vreden tolike časti.

II. Ko je neizmerna želja po konzulstvu Marija mučila, mu je povedal v Utiki žrtvujočemu drobogledec, da se mu prorokujejo važne in čudne (stvari); zato naj v bogove zaupajoč to izvrši, kar namerava; vse se bode dobro obneslo. Meneč, da drobogledčeve besede merijo na to, kamor ga je tirala¹ srčna želja, je prosil Marij Metela odpusta, da bi šel v Rim potegovat se za konzulstvo. A Metel, v katerem sta se šopirili nadutost² in ošabnost, skupno zlo rimskega plemstva, se je kar čudil njegovemu sklepu. Izprva mu je prigovarjal prijateljski³, naj ne postopa tako nespametno in naj se ne obnaša⁴ proti usodi, naj ne poželuje tega, kar bi mu rimski narod po pravici odrekel. (Ko) je pa Marij večkrat toisto zahteval, ga je Metel ošabno zavrnil: «Ti nas nameravaš zapustiti in se v Rim podati, da bi se potegoval za konzulstvo? Ali ti ne zadostuje, če postaneš z mojim sinom konzul?» Ta odgovor pa je Marija tako razkačil, da se ni vzdržal niti čina niti besede, s katero bi mogel Metelu nagajati⁵. Zatorej je pustil Marija, ki ga je neprenehoma nadlegoval zaradi odhoda, domov videč⁶, da mu ni več zanesljiv, ampak sovražen. Marij je prepotoval⁷ dolgo pot od tabora do Utike pri morju v dveh dneh in eni noči. Odtod se je vkrcal ter v Rim došel v štirih dneh, upajoč, da mu bode vse po sreči šlo.

III. Že pred svojim odhodom ni Marij ničesar opustil, s čimer bi mogel začrniti¹ Metela bodisi pri vojakih, bodisi pri italških trgovcih, katerih je bilo veliko število v Utiki in ki so vsled dolgotrajne vojne mnogo premoženja izgubili. S takim (postopanjem) je bil vnel² vojake in trgovce rimske (za to), da so v Rim svojim sorodnikom prav ostro pisali zoper Metela, poročujoč o vojski. Gotovo³ je, da so mu mnogi možje pripravljali pot do konzulstva hvaleč ga na vse pretege. Vrh tega je skušala ljudska stranka⁴, (ker) so bili plemenitniki po Mamilijevem zakonu poraženi, novake povzdigni⁵. Slednjič so tudi ljudski tribuni povzdigovali Marijevo

hrabrost ter ljudstvo ščuvali⁶ zoper Metela, češ da ni sposoben⁷ in da kot plemenitaš kraljevske ošabnosti nalašč vojno zavlačuje, (ker) ga poveljništvo preveč veseli. V Rim dospевši obrekoval⁸ je Marij Metela ter se maščeval⁹ nad njim zaradi razžaljenja, zatrjujoč v ljudskem zboru, da spravi, če se mu da polovica vojske, v kratkem Jugurto ali živega ali mrtvega v oblast rimskega ljudstva. Zatorej so hiteli kmetje in rokodelci¹⁰, opustivši svoja opravila, krdeloma¹¹ v mesto, da bi glasovali za Marija. Tako je postal Marij, kmetskih starišev¹² sin iz Arpina, za leto 107. konzul na silno željo¹³ ljudstva in ukazalo se mu je vojno vojevati z Jugurto.

IV. A Marij ni takoj odpotoval v Afriko, kakor bi se bilo moralo zgoditi po sklepu starejšinstva, ampak mudil se je nekaj časa v Rimu, deloma da bi vse potrebno za vojsko pripravil, deloma da bi ošabno plemstvo, ki je novake zaničevalo, oštel¹ z ostrimi besedami. Karkoli je zahteval od senata, vse mu je dovolil², če tudi mu ni bil naklonjen. Mislil je namreč, da vojaščina ne bode nikakor po volji³ ljudstvu in da bode Marij izgubil naklonjenost ljudstva. Pa v tem se je senat zelò varal⁴. Kajti ko je začel Marij vojake nabirati, se je polastila premnogih tolika želja z Marijem iti, da so celò do-slужeni vojaki se oglašali. Saj si je marsikateri obetal, da postane s plenom bogat in se kot zmagalec povrne domov. Vsak pa rad verjame to, česar si želi. Zatorej je Marij nabral večje število vojakov, kakor mu je starejšinstvo bilo dovolilo, ker jih ni nabiral po dosedanji⁵ šegi iz razredov meščanstva, ampak izbral si je večinoma nemaniče⁶; saj je ravno ta stan⁷ njega najbolj povišal⁸ in slavil. Sploh je dognana resnica⁹, da (kdor) po mogočnosti hrepeni, njemu služijo ravno nemaniči¹⁰ najbolje. Ko se je Marij v Afriko pripeljal, se je izognil Metel sestanku¹¹ ž njim, ker ga je to razžalilo bilo, da se je provincija Numidija dala Mariju.

20. Najhujše¹ v človeškem življenju.

Perzijski kralj je vprašal nekaj tri modrijane, kaj je najhujšega v človeškem življenju? Prvi pravi: «Starost združena z onemoglostjo, revščino in boleznijo.» Drugi meni: «Bolnemu in vrh tega nepotrpežljivemu² biti.» Tretji pa: «Najhujše v človeškem življenju je, (ako) vidiš smrt pred seboj z zavestjo, da nisi nič dobrega storil na svetu.» — Zadnjemu je kralj prisodil³ plačilo.

21. Ksenofont ohrabruje svoje vojake.

I. Eden izmed tistih Grkov, ki so šli Ciru Mlajšemu na pomoč, je bil tudi Atenčan Ksenofont. Ko se je boj pri Kunaksi nesrečno končal¹ bil, ker je Cir izgubil življenje, je bil položaj za Grke zelo nevaren². Ker so Grki nad svojo rešitvijo že skoro obupali in nobeden ni vedel, kako bi si pomagal³, je nastopil Ksenofont ter jih opominjal v izvrstnem govoru, da naj ne obupajo in ne izgubijo poguma; saj si z orožjem in hrabrostjo lahko življenje rešijo. Pričenja pa, kakor so modri možje vselej običavali, pri bogovih, zatrjujoč, da jim bodo, ker so prisego držali⁴, naklonjeni⁵ in milostljivi, Perzom pa, ki so jo prelomili, nasprotni in sovražni; da bogovi, v katerih rokah je povsodi vse in ki povsodi jednako⁶ vse vladajo, tudi v vojni odločujejo⁷ in mogočne oslabljajo, slabe pa, če tudi so v veliki nevarnosti, lahko rešijo. Potem jih spominja slavnih činov njihovih pradedov, ki so, če tudi maloštevilni, z božjo pomočjo⁸ premagali nebrojne čete perzijske i na suhem i na morju; da se še vidijo⁹ kot spomin na to zmagoslavja, največji dokaz pa da je svoboda grških mest, v katerih so bili rojeni in vzgojeni. Nadalje jih opozarja na to, da so pred nekaterimi duevi se sami hrabre izkazali, ker so mnogoštevilne¹⁰ sovražnike v beg zapodili. Če so se s tako hrabrostjo potegnili¹¹ za Cirovo vladarstvo, naj bi se tem radovoljneje in pogumneje¹² bojevali za lastno rešitev. Boj bode za nje tem lažji, ker so se s sovražnikom že skusili in ker se ne bodo sovražniki upali trdovratno¹³ se zoperstavljati.

II. Pa tudi tega naj ne bi smatrali za nesrečo¹, da so nekateri Cirovi zavezniki odpadli k sovražnikom. Tako nezanesljivi² ljudje niso za boj, ampak vselej vneti³ za beg in so ondi prvi. Torej je bolje, da stoje v taboru premaganih sovražnikov nego v njihovem. Gledè⁴ na konjenišvo, katerega nimajo, s katerim pa sovražniki obilujejo, naj bi pomislili⁵, da konji sovražnikom le beg olajšujejo⁶ in pospešujejo; da se ne bojujejo konji, ampak možje, ki so⁷ na zemeljskih tleh⁸ varnejši kakor sedeč na konjih. Včasih se tudi pripeti, da konji vsled bojnega⁹ krika prestrašeni z jezdecem vred bežijo. «Če vas tedaj,» nadaljuje Ksenofont, «navdajata¹⁰ velik pogum in bojaželjnost, vas pa vendar to plaši, da ne bomo imeli Tisaferna za vodnika in da nam ne bode hotel¹¹ kralj živeža dajati: uvažajte, koliko boljši vodniki nam bodo ujetniki nego brezvestni Tisafern, potem, je li bolje malo živeža kupiti za mnogo denarja,

ki nam kmalu poteče¹², ali pa po dobljeni zmagi bogato¹³ deželo naših sovražnikov oropati in vzeti, kolikor se komu poljubi. Slednjič se vam tudi rek ni treba bati, ki se vam zdijo neprekoračljive¹⁴; podali se bomo blizu¹⁵ njihovih izvirkov, kjer jih bomo lahko prebredli¹⁶.

22. Jugurta Mariju izdan umrje v Rimu.

I. Ko je bil Jugurta Kapso in druga utrjena mesta in vrh tega mnogo denarja izgubil, je poslal k svojemu tastu Boku, kralju mavretanskemu, poslanca, naj bi mu pomagal¹ Rimljane izgnati iz Afrike ali vojno končati, ne da bi se mu kaj ozemlja vzelo. Pa tudi združeno vojsko obeh kraljev je Marij tako popolnoma potolkel, da je v tej bitki več barbarov poginilo kakor v vseh prejšnjih. Torej je prosil kralj Bok Marija premirja. Ko se je to dognalo, je zahteval Bok, naj bi prišel kvestor Sula, čigar dobrohotnost in naklonjenost² je bil i osebno i po poslancih spoznal, da bi se posvetovala o skupnih zadevah. Ko je ta odposlan se s kraljem sešel, je vprašal kralja, hoče li mir ali vojno imeti³. Da bi se skupna zadeva tem neodvisneje⁴ razpravljala⁵, je poklical kralj prav malo mož na posvetovanje (ter) rekel, da ni začel⁶ niti hotel kedaj vojne začeti z rimskim narodom, ampak da je branil⁷ svoje ozemlje zoper oborožene (čete); da od nje, če je Rimljanom ljubo⁸, takoj neha; da ne bode reke Moluhe, ki loči njegovo in Jugurtino kraljestvo, nikdar prekoračil, pa tudi Jugurti ne devolil jo prestopiti. Rimljani naj se sami z zvitim Jugurto bojujejo, katerega ne dobodo⁹ lahko v pest.

II. Na to je Sula o miru in skupnih zadevah prav obširno govoril ter kralju izjavil: «Senat in rimski narod ne bodeta zadovoljna¹ s tem, kar obljubuješ, ker so vaju Rimljani z orožjem premagali. Ti moraš nekaj storiti, kar bi pristojalo² rimskemu narodu. Če izdaš Jugurto, katerega imaš v svoji oblasti, ti bode rimski narod prav hvaležen; potem ti pride za nagrado³ njegovo prijateljstvo, zveza in oni del Numidije, po katerem sedaj hrepeniš. Kralj, ki je izprva ta pogoj odklanjal⁴ zaradi sorodstva in zveze z Jugurto, je obljubil naposled, večkrat nadlegovan⁵, vse po⁶ volji Sulini storiti. Določil se je kraj in čas. Upajoč, da se bode sedaj vojna končala pod gotovimi pogoji, je prišel Jugurta vesel in dobre nade poln na dogovor. Ko je pa korakal z nekaterimi spremljevalci brez orožja na grič, kjer naj bi se pogajal s Sulo in Bokom o miru, so ga napadli okoli griča v zasedi skriti Rimljani ter njegove

spremljevalce pobili, Jugurto pa je zvezanega pripeljal Sula k Mariju. Zdaj je bil konec vojne v sedmem letu potem, ko se je bila začela. Dasi jo je prav za prav dovršil Sula, je vendar Marij slavil zmagoslavje kot poveljnik na novega leta dan leta 104. pred Kr. r. Jugurta je s kraljevim plaščem⁷ ogrnjen⁸ (moral) vklenjen stopati pred zmagalčevim vozom; kmalu potem pa je bil na povelje konzula Marija v državno ječo, imenovano Tulianum, odveden, kjer je šesti dan od gladu in mraza umrl.

23. Krez in Solon.

Solon, glasoviti grški postavodajalec¹, pride neki dan na dvor² lidijskega kralja Kreza, ki so ga imeli za najbogatejšega kralja na svetu. Krez se ga razveseli ter mu pokaže, bahaje³ se s svojo srečo, vse svoje neprecenljive⁴ zaklade zlata, draguljev⁵ in raznovrstnih dragotin⁶. Vendar Solon mu modro odgovori: «Nihče naj se ne čišla srečnega, dokler živi.» Ta preprosti⁷ odgovor kralju zamrzi⁸, in on ves nevoljen⁹ Solona odpusti.

Pa kako hitro se je izkazala¹⁰ resnica¹¹ teh besed! Mogočni Cir napade Kreza, pobere mu vse dežele in zaklade in ga obsodi¹² na grmado. Privezan¹³ vrh grmade, katero že zažigajo, zavpije trikrat z žalostnim glasom: «Solon, Solon, Solon!» Cir ga povpraša po pomenu¹⁴ teh besed in Krez mu pové odgovor Solonov, ko mu je svoje bogatije razkazoval. Cir ostrmi, pomišlja nekoliko in ukaže ogenj pogasiti, Kreza pa sneti z grmade; vrh tega ga vzame na svoj dvor in ga ima vse žive dni za svojega prvega svetovalca.

24. Kako pogumne so se kazali Grki v nesreči.

Po bitki pri Kunaksi, v katerej je bil Cir Mlajši ubit, so se posvetovali grški vojskovodje, bi se li vrnili v domovino ali nadaljevali¹ boj zoper perzijskega kralja Artakserksa. V zboru je rekel Klearh, eden izmed vojskovodij, to-le: «O da bi Cir še živel! Ker je pa umrl, dajte Ariaju* naznaniti¹, da smo kralja premagali in da hočemo njega (Ariaja) na kraljevi prestol posaditi², če pride sem. Kajti vladarstvo je v zmagalčevih rokah.» To rekši, odpošlje poslanca k Ariaju. Med tem pa so došli v grški tabor poslanci

* Ariaaj je bil prijatelj in namestnik Cirov. Po bitki se je pa izneveril in prestopil k Artakserksu.

perzijskega kralja, katerim je bil načelnik³ Grk, po imenu⁴ Falin. V vojni svet privedeni so poslanci povedali⁵, da javi kralj Artakserks Grkom to-le: «Ker sem Cira premagal in ubil, nimate nikakega upa več na zmago ali rešitev; saj ste od vseh strani obdani od sovražnikov in neprekoračnih rek; oddajte svoje orožje (in) pridite prosit milosti; ako to storite, si v tem položaju najboljše pomorete⁶.» Na to je odgovoril Klearh: «Cir je res ubit, pa mi smo na onem krilu, ker smo stali, zmagali; orožje oddati pa ni navada onim, ki so zmagali; raj umrjemo v boju, kakor da bi orožje izročili.» Za njim poprime za besedo Tebljan Proksen, drug vojskovodja⁷: «Ne vem⁸, zahteva li kralj orožje kot zmagalec⁹ ali hoteč z nami zvezo in prijateljstvo skleniti? Če je namreč zahteva, češ ker je zmagal¹⁰, je je mar treba zahtevati? Naj rajši pride in nam je vzame! Ako je hoče pa s prigovarjanjem dobiti, naj pove, katero plačilo bode vojakom, če mu voljo spolnijo¹¹?» Naposled je zopet Klearh velel: «Poslanci, recite svojemu kralju, da smo svobodoljubni možje; ne potrebujemo¹² nobene milosti od vašega kralja. Povejte kralju v našem imenu, da mu bomo oboroženi koristnejši prijatelji, če išče prijatelj; ako se bomo pa morali ž njim bojevati, bomo se vrleje bojevali, če orožje obdržimo, nego če je izročimo¹³.» Po teh besedah so se poslanci vrnili h kralju.

25. Kaj so modrijani?

Na vprašanje, kaj so modrijani, je odgovoril Pitagora: «Človeško življenje in oni semenj¹, ki se vrši² pri veliki slavnosti³ iger vpričo⁴ cele Grške, zdita se meni podobna; kakor se tukaj nekateri borijo⁵ z izvežbanim telesom za slavo in čast⁶ venca, tako druge zaslužek⁷ in dobiček nakupovanja in prodajanja vodita⁸, pa se tudi nekateri⁹ nahajajo, in sicer najimenitniši¹⁰, ki ne iščejo niti pohvale¹¹ niti dobička, ampak samo gledat¹² prihajajo in pazljivo premotrujejo¹³, kaj in kako da se godi¹⁴; ravno tako¹⁵ smo tudi mi prišli kakor na kak zelò obiskovan¹⁶ semenj v to življenje iz nekega drugega življenja in sveta¹⁷ (in) služimo jedni slavi, drugi denarju, so pa nekateri redki, ki se za vse drugo nič ne brigajo¹⁸, le bistvo¹⁹ stvari marljivo premišlujejo²⁰; ti se imenujejo hrepeneči²¹ po modrosti; in kakor je pri igrah najbolj imenitno²² gledati, ne da bi se (človek) potegoval²³ za kaj, tako mogočno²⁴ nadkriljuje v življenju opazovanje²⁵ in spoznavanje stvari vsa druga opravila.

26. Zemlja.

Zemlja je edina¹ izmed vseh delov narave, katerej smo, pravi Plinij, zavoljo izrednih zaslug pridejali častitljivo² ime mati. Ona nas o porodu vzprejme³, po porodu hrani, in (ko) smo enkrat na svetu⁴, vedno ohranjuje⁵; poslednjič, (ko) nas je ostala narava zavrgla⁶, prav takrat nas ona objame s svojim krilom in nas pokrije⁷ kakor skrbna mati. Če smo pošteno živeli, nosi tudi⁸ naše spomenike in napise, varuje⁹ naše ime ter podaljšuje¹⁰ naš spomin proti kratkosti življenja. Vode se zbirajo¹¹ v dež, zmrzavajo¹² v točo, naraščajo v valove in se vlivajo¹³ v hudournike, ki vse, (kar) jim je na potu, ali odnašajo ali razdirajo¹⁴. Pa¹⁵ kako dobrotljiva, kako krotka, kako prizanesljiva je zemlja, (ki) se nad nobenim človekom ne huduje. Koliko da radovoljno, koliko prisiljena¹⁶! S kako zanesljivo zvestobo vrača izročeno posojilo¹⁷! Koliko in kako koristne živali rodi zavoljo nas! Tem daje, ne da bi delale, iz usmiljenja¹⁸ različno hrano¹⁹. Celò svojo notrino²⁰ nam odpira, (kedar) kopljemo zlato in srebrno rudo²¹, železno in svinčeno kovino²², (kedar) iščemo dragega kamenja²³. Sploh se dajo tudi oni deli zemlje, ki se vidijo neplodni²⁴, s²⁵ trudom in razumom tako obdelati²⁶ in obsejati, da se zdi, kakor bi mati sama svoje otroke priganjati hotela k delavnosti in iznajdljivosti²⁷. Slednjič bi trdil, da ni ne dela, ne kota na zemlji, ki ne bi imel nobene koristi, nobene prijetnosti, nič občudovanja vrednega²⁸.

27. Pompej beži iz Tesalije in umrje v Egiptu.

I. Ko je Pompej v bitki pri Farsalu leta 48. pred Kr. r. videl, da so tudi njegovi konjeniki, na katere se je najbolj zanašal, v beg zapojeni, je šel z bojišča¹ obupavši nad uspehom² ter jahal v tabor hoteč čakati izida. Pa Cezarjevi vojaki so naskočili tudi Pompejev tabor, da bi porabili naklonjenost³ sreče. Tedaj odloži⁴ Pompej poveljniške znake* (ter) jo ulije⁵ na brzem konjiču proti Larisi, kjer je našel malo svojcev na begu; pa tukaj ni ostal, ampak je hitel s toisto naglostjo, spremljan od tridesetih konjenikov, k morju, ne da⁶ bi po noči prekinil potovanja. Do morja prispevši se je vkrcal na žitno ladijo, da bi ušel Cezarju, (ki) ga je neprenehoma zasledoval. V Amfipolju je vkrcan⁷ ostal eno noč ter svoje prijatelje⁸ sklical,

* Ti so bili: plašč (paludamentum), tunica laticlava in toga praetexta.

da bi se posvetoval, bi li poskusil z novič nabranimi⁹ vojaki braniti provincijo Macedonijo ali bi si načrt napravil za nadaljnji beg. Pa brž ko je zvedel o Cezarjevem prihodu, je ostavil ta kraj nabravši¹⁰ denarja za silo¹¹ ter v nekaterih dneh prišel v Mitilene, kjer sta ga pričakovala njegova soproga Kornelija in sin. Od viharja zadržan se je mudil tukaj dva dni (ter) si preskrbel več ladij hitroplovk¹², da bi tem laže bežal pred sovražniki. Z otoka Lesba je odplul v Cicilijo in odtod je prišel na Ciper, odkoder se je hotel podati v Sirijo. Ko je pa zvedel, da je grad v Antiohiji od sovražnikov zaseden s tem namenom, da bi njemu vhod zabranili¹³, je izprevidel, da bi prišel v smrtno¹⁴ nevarnost, ko bi se v Antiohijo podal. Med tem se je širila¹⁵ vest o prihodu Cezarja, ki je menil, da je treba Pompeja preganjati, da ne bi zopet drugih čet nabral (in) ž njimi vojno obnoviti mogel. Zatorej je odjadrал Pompej, (brž ko) je pobral¹⁶ denar pri zakupnikih¹⁷ in ga tudi od nekaterih zasebnikov prejel ter dva tisoč mož oborožil, v Peluzij, misleč, da bode v Egiptu brez¹⁸ nevarnosti in da ga bode mladi Ptolomej dobro sprejel, zato ker je bil njegovemu očetu povrnil kraljevi prestol. Pa ta up ga je varal.

II. Onda je bil kralj Ptolomej Dioniz, gledè¹ na starost še desetleten deček, ki je bil pred nekaterimi meseci s pomočjo² svojih sorodnikov in prijateljev sestro Kleopatro s prestola pahnil, s katero bi bil moral po očetovi volji skupno³ vladati⁴. Ta je nabrala v Siriji veliko vojsko, hoteča s silo vrniti se v domovino. Ravno sta obe vojski si pri Peluziju nasproti stali pripravljeni za boj, ko prijadra premagani Pompej ter pošlje zaupajoč svojim zvezam⁵ s prestolom in drugim ugodnostim kraja poslanca h kralju, da bi ga gledè⁶ na prijateljstvo z očetom vzprejel v Aleksandrijo in v nesreči ne zapustil. Pa kraljevi prijatelji, ki so zaradi njegove mladoletnosti⁷ oskrbovali⁸ vladne posle, so bodi si od strahu, da ne bi Pompej zasedel Aleksandrije in Egipta, bodi si iz brezozirnosti⁹, kakor dostikrat v nesreči postanejo iz prijateljev neprijatelji, njegove poslanca prijazno¹⁰ odslovili ter mu veleli, naj h kralju pride; sami pa so poslali po tajnem sklepu¹¹ kraljevega vojskovodjo¹² Ahilo, moža izredne predrznosti, da bi umoril Pompeja. Ta se je z nekoliko vojščaki v malem čolniču peljal Pompeju naproti in mu rekel prijazno pozdravivši¹³ ga v imenu¹⁴ svojega kralja, da ni varno z veliko ladijo peljati se do brega, ker je morje ondod jako plitvo¹⁵. Pompej nič hudega ne pričakujoč¹⁶ šel je na egiptovsko ladijo, ki se je takoj

odpeljala proti bregu. Dolgo je bilo v čolnu¹⁷ vse tiho¹⁸, nihče ni niti besedice zinil¹⁹. Tu vpre Pompej svoje oči ves začuden²⁰ v Septimija in mu pravi: «Priatelj, meni se zdi, da te poznam. Ali nisva bila nekda skupaj v vojski?» Septimij je le z glavo prikimal in zopet je bilo vse tiho kakor v grobu²¹. Prišedši do kraja podal²² je svojemu tovarišu roko, da bi laže stopil na suho, ali v tem mu Septimij od zadej porine²³ meč v hrbet, a spredaj je Ahila mahnil²⁴ po njem. Ko je Pompej videl, da se mu bliža²⁵ smrtna ura²⁶, se je zavil²⁷ v svoj plašč in je mirno²⁸ sprejemal krvave²⁹ udarce.

III. Soproga, sin in prijatelji so od daleč plakaje¹ gledali, kako je Pompej vsled ran se zgrudil² na tla. Umril je 29. septembra leta 48. pred Kr. r. star 58 let. Morilci so mu odsekali³ glavo, truplo pa so nago vrgli na obrežje. Pri mrliču je žalosten stal Pompejev zvesti oproščenec⁴ Filip, (ki ni) pustil, da bi zveri požrle⁵ mrtvo telo njegovega gospodarja. (Ko) so se radovedni⁶ ljudje⁷ razšli, je opral⁸ krvaveče⁹ truplo, potem pa je ob morskem bregu pobiral razmetani les¹⁰ razbite¹¹ ladije ter ga znašal na grmado. Tu stopi¹² pred njega star Rimljan, ki je tudi nekda služil v Pompejevi vojski, in ga ogovori: «Kdo si ti, ki narejaš¹³ grob slavnemu Pompeju?» «Njegov oproščenec,» odgovori mu blagi Filip. Na to pravi¹⁴ Rimljan dalje: «Daj, naj se tudi jaz udeležim¹⁵ pokopa¹⁶, da si nekoliko olajšam¹⁷ težko svoje srce.» Zdaj sta sežgala mrtvo truplo preslavnega rimskega poveljnika, pepel sta pokopala, na grob pa položila kamen z napisom: «Tukaj počiva slavni Pompej.»

28. Sokrat.

Ob času nesrečne peloponeške vojne zdivjali¹ so mnogi Atenci in jeli zelò² razsajati³. Med malim številom tistih, ki so staro poštenost čisto⁴ in neoskrunjeno⁵ ohranili, je bil tudi Sokrat, najmodrejši mož tistih časov. Ves vnet⁶ za vzgojo atenske mladine nabere si lepo število učencev ter jim brez plačila⁷ nauke⁸ modrosti razlaga. V neki ulici⁹ sreča¹⁰ mladeniča, ime mu je bilo Ksenofont, dene¹¹ brž palico¹² počez¹³, da ne more mimo, in mu reče: «Dragi mladenič! povej mi, kje se dobiva¹⁴ moka¹⁵? — «Na trgu.» — «Kje pa olje?» — «Tudi na trgu,» odgovori mu mladenič. «Kam pa je treba iti, da človek moder in dober postane?» Mladenič umolkne in ostrmi. «Hodi za menoj, jaz ti povem,» reče Sokrat, in od tedaj sta bila neločljiva¹⁶ prijatelja. — Tako si nabira¹⁷ mladeničev in

jih izprehajaje se na trgu, pod lopami¹⁸ ali po vrtilih uči; pa kako? S kratkimi vprašanji¹⁹ jih napeljuje²⁰ k spoznavanju najvažnejših resnic²¹. Tako so se učili spoznavati sami sebe in svoje dolžnosti.

29. Korist spomina.

Umetnost spominjanja je baje prvi učil Simonid Cejski¹. Pri Kvintilijanu beremo v obče znano² bajko. Ko je Simonid za dogovorjeno³ plačilo⁴ bil skoval venčanemu borcu⁵ pesen, kakršna se navadno⁶ zloži (na čast) zmagalcu, bil se mu je del plače odrekel⁷, ker je pesen podaljšal⁸ v proslavo Kastorja in Poluka, po navadi pesnikom zelo priljubljeni⁹. Zatorej se mu je velelo (ostali) del plače zahtevati od onih, katerih čine je bil slavil. Onadva pa sta mu to, kakor se pripoveduje, izplačala. Kajti ko je bil slavnosten obed¹⁰ na čast taiste zmage in je bil tudi Simonid k pojedini povabljen¹¹, ga je neki sel ven poklical¹², ker sta ga dva mladeniča, (ki) sta bila prijahala silno želela¹³. Teh sicer ni našel, vendar je izprevidel iz izida, da sta mu bogova hvaležna. (Ko) je bil komaj čez prag stopil¹⁴, zrušila se je dvorana¹⁵ na goste in je tako razmesarila¹⁶, da niso sorodniki obrazov in udov pobitih, (katere) so za pogreb iskali¹⁷, na nobeden način mogli spoznati¹⁸. Nato je Simonid spominjajoč se reda, po katerem je vsakateri sedel¹⁹, trupla sorodnikom²⁰ izročil.

30. Ciceron kot govornik.

I. Če tudi so učenjaki v naši dobi o Ciceronovem značaju različno sodili, govorniške slave se mu vendar ni upal nihče kratiti. On je postal pravi umetnik¹ v zgovornosti. Nikdo ni znal poslušalcev tako prepričati ter jih za se dobiti² kakor on. Še dandanes velja sodba, katero je izrekel temeljiti ocenjevalec, znani retor Kvintilijan: »Cicerona bi smelo³ vsakemu grškemu govorniku nasproti postavil.« Pokazal⁴ je moč Demostenovo, obilnost Platonovo in prijetnost Izokratovo. Pa dosegel ni z učenjem samo tega, kar ima vsakateri izvrstnega, ampak večino ali bolje (rečeno) vse vrline rodila⁵ je zelo srečna rodovitnost njegovega veleuma. On namreč ne nabira, kakor pravi Pindar, deževnice⁶, ampak kipi⁷ iz živega vira⁸, dan⁹ nam od previdnosti v dar, da bi pokazala zgovornost na njem vso svojo moč¹⁰.

II. Kdo more natančneje poučevati, kdo močneje ganiti? Komu je bila dana¹ kedaj tolika prijetnost? Menimo², da tudi to izprosi,

kar po sili doseže³, in ako pridobi⁴ sodnika z lastno močjo, se vendar dozdeva, da ni siljen⁵, ampak da sledi. Vse, kar pove, ima⁶ toliko veljavo, da nas je sram drugega mnenja biti, ter ne kaže braniteljeve gorečnosti⁷, ampak verovnost⁸ priče ali sodnika; med tem teče vse to brez truda⁹, kar bi vsak drug posamno komaj z največjo¹⁰ marljivostjo dosegel, in njegov govor, najlepši, kar¹¹ smo jih do sedaj slišali, kaže¹² izvenredno¹³ lahkost. Zatorej so ga sodobniki po vsej pravici imenovali¹⁴ vladarja¹⁵ pred sodišči, pri potemcih pa je to dosegel, da ime Ciceron ne poznamenuje¹⁶ več osebe, ampak zgovornost. Ta naj bo naš vzor¹⁷, tega posnemajmo! Oni naj bo uverjen¹⁸ svojega napredka¹⁹, komur Ciceron prav ugaja.»

31. Katilinina zarota.

I. Lucij Sergij Katilina se je rodil od plemenitih starišev¹ leta 108. pred Kr. r. Bil je sicer velikanske i duševne i telesne moči, pa ker so mu vzgojitelji premalo modrosti vcepili² za pošteno življenje in ker je bila nrvnost prebivalstva grozno propadla³, je začel tako razuzdano⁴ živeti, da je v kratkem potrosil⁵ vse svoje imetje ter se pogreznil⁶ v največje napake svoje dobe. Odslej so mu ugajali⁷ umori, rop in razpori⁸ med državljani. Potem ko je bil kot mladenič se izuril⁹ v teh rečeh, je izvršil za Sulinih proskripcij strašne zločine. Umoril je lastnega brata in svaka¹⁰ Kvinta Cecilija. Vendar ga ni bilo sram — kajti hliniti¹¹ in potuhniti se je znal kakor malokdo — poganjati se za više državne službe¹². In tako je postal — kar je bilo poštenjakom večkrat težavno doseči¹³ — pretor za leto 68.; po preturi je dobil¹⁴ provincijo Afriko, katero je z ropanjem tako ogulil¹⁵, da so ga Afričani zaradi odiranja zatožili. (Ker) so se pa dali sodniki podkupiti, je sicer¹⁶ ušel obsodbi, a (moral) je vendar odstopiti¹⁷ od svojega naklepa, da bi se poganjal za konzulstvo, dokler je njegova pravda tekla¹⁸. To ga je tako razjezilo, da je hotel s silo postopati¹⁹. Sklenil je torej, pridruživši²⁰ si nekaj somišljenikov²¹, da bode na novega leta dan (l. 65 pr. Kr. r.) oba konzula in mnogo²² najodličnejših starejšin ubil med svečano daritvijo²³ na Kapitoliju ter si potem s silo prisvojil²⁴ konzulsko oblast. Pozneje je bil ta naklep preložen na 5. dan svečana. Ker je pa Katilina dal dogovorjeno²⁵ znamenje prej, ko se je zbralo dosti zarotnikov, ponesrečilo se mu je krvavo dejanje tudi takrat.

II. Ker je Katilina od dne do dne bolj divjal uporen¹ vsled pomanjkanja in slabe² vesti, je sklenil izvršiti³ državni prevrat. Zatorej je osnoval leta 64. novo zaroto, katere se je udeležilo okoli 400 rimskih potratnežev⁴. Te je sklical okoli 1. junija (ter) pred njimi imel govor v skritem delu svoje hiše, v katerem jim je obljubil, da bode dal vsa dolžna pisma⁵ sežgati, bogataše da bode izgnal⁶ ter jim pobral njihovo premoženje; nekaterim je obljubil državne službe, drugim, da bodo smeli⁷ ropati in moriti, kolikor jih bode volja, in vse drugo, kar prinaša⁸ vojna in zmagalčeva samovoljnost⁹, ako bi mu pomagali, (kadar) se bo poganjal za konzulstvo. Pa na srečo¹⁰ prebivalstva je bil med zarotniki neki Kvint Kurij, ki ni (mogel) ničesar zamolčati, kar je bil slišal. S pomočjo tega se je raznesel¹¹ med ljudstvo glas o zaroti. To pa je najbolj vnelo¹² volilce za to, da bi izročili konzulstvo za leto 63. Marku Tuliju Ciceronu, če tudi ni bil pristaš¹³ niti prostega ljudstva niti plemenitnikov. Leti Ciceronu niso nikakor prav zaupali, ker so menili, da bi se konzulstvo oskrunilo¹⁴, če bi ga dobil novak, naj¹⁵ bi bil še tako izvrsten. Pa v preteči nevarnosti sta ponehali zavist in ošabnost plemstva. Pri viharu¹⁶ volitvi propadel je Katilina in poleg Cicerona bil je za konzula izvoljen tudi Antonij, ki je bil pristaš ljudske stranke in dober prijatelj Katilinin.

III. Pa seveda¹ tudi ta poraz² ni udušil Katilininega rovanja³ zoper državo. Kajti Katilina se ni bal ne bogov ne ljudij; vse je jednako sovražil⁴, ker je slaba vest razjedala⁵ njegovo vznemirjeno srce⁶. Zatorej je sklenil vojno začeti in skrajna (sredstva) poskusiti, da bi se polastil vrhovne oblasti. Najprej si je pridobil⁷ zaveznikov med takimi (ljudmi), katere je vznemirjalo⁸ grdo življenje, beda in pokvarjena vest. Potem je nakupil za denar, katerega si je izposodil⁹ na svojo in svojih prijateljev vero¹⁰, orožja, katero je v Rimu in drugih pripravnih mestih hranil do določenega dne. Upal je celò, da bode s pomočjo nekaterih žensk naščuval¹¹ mestne sužnje, da Rim zapalijo. V Etruriji je najel¹² Gaja Manlija, bivšega Sulinega centurijona, da bi mu nabral vojsko zoper domovino in potem v Rim prišel ostalim zarotnikom na pomoč. V Rimu pa je Katilina večkrat po noči zboroval ter je vse žile napel¹³, da bi Cicerona zalezoval. Pa tudi temu, ki je bil obdan od straže¹⁴ prijateljev in kljentov, ni manjkalo prekanjenosti¹⁵ v obrambo¹⁶; vrh tega mu je izdal že prej omenjeni Kvint Kurij vse Katilinine naklepe, da se niso mogli zarotniki ganiti zoper državo.

Po teh priprava¹⁷ poganjal se je Katilina zopet za konzulstvo za leto 62. pred Kr. r. Senat je določil¹⁸ volitev konzulov na 20. dan oktobra leta 63. Ker je bil pa Ciceron v noči pred volitvijo pismeno posvarjen, da naj se varuje Katilininih nakan, da preti njemu in senatu velika nevarnost, je sklenil¹⁹ senat na Ciceronov predlog²⁰, da naj se ne vrši²¹ konzulska volitev drugi dan, ampak da naj se prav natančno posvetuje o zaroti. Drugi dan je pozval²² Ciceron Katilino v dobro obiskovanem senatu, naj se opraviči o stvareh, ki so mu bile v zboru očitane. Katilina je rekel: «Država ima dve telesi, eno onemoglo²³ s slabo glavo, drugo krepko brez glave. Zares temu ne bode manjkalo glave, (dokler) bodem živel.» Ko je veselja poskakujoč²⁴ bil iz senata odtekel, sklenil je preplašeni senat, da «naj pazijo konzuli, da ne zadene države kaka nesreča». Nekaj dni pozneje je bila konzulska volitev na Martovem polju, kamor se je podal²⁵ Ciceron v svetlem oklepu²⁶ pod togo in obdan od prav močne straže pogumnih mož, da bi mogel odvrniti²⁷ Katilinine brezbožne napade. Zatorej si zarotniki, ki so v prav obilnem številu prišli k volitvi oboroženi z meči, niso upali napasti Cicerona. Katilina je zopet propal; po Ciceronovem prizadevanju sta postala konzula Decim Junij Silan in Lucij Licinij Murena.

IV. Nekaj dni potem je dobil senator Lucij Senij pismo iz Fezul, da je prijel Gaj Manlij 27. oktobra za orožje in da se pripravlj¹ v Kapovi in Apuliji vstaja² sužnjev. Zatorej je bil po senatovem sklepu Kvint Marcij Reg z vojsko poslan v Fezule in Kvint Metel Kretiski v Apulijo in okolico. Pretorija Kvint Pompej Ruf in Kvint Metel Celer sta se podala v Kapovo in Picentsko pokrajino nabirat vojakov. V obrambo Rima je ukrenil Ciceron, da naj se po celem mestu straži³ noč in dan. Nadalje je senat določil, da dobi, če bi kdo kaj ovadil gledè na zaroto, veliko nagrado. Ker je bil Katilino kot povzročitelja vseh nemirov zatožil mlad patricij Lucij Emilij Pavel, se je ponudil⁴, da⁵ ne bi sum na njega letel⁶, nekaterim veljavnim možem v (prostovoljen) zapor⁷. Seveda se je vsak branil⁸ s tako zverjo bivati pod toisto streho. Naposled je sklenil Katilina, videč, da je od vseh strani obkoljen⁹ po Ciceronovi čuvitosti, se k vojski podati v Etrurijo, da bi s silo napadel Rim, prej ko bi stala država v orožju. Da bi se pa pred svojim odhodom iz mesta maščeval nad previdnim¹⁰ Ciceronom, je sklical v noči od 6. do 7. novembra kolovodje zarote v hišo Marka Porcija Leke, ki je stanoval v Kosarskih ulicah¹¹. Tukaj je razdelil Italijo, določil,

kam naj vsakateri odrine, izbral tiste, ki naj v Rimu ostanejo in ki naj ž njim k vojski gredo, in je dal vodilo za požiganje mestnih okrajev. Naposled jim je zagotavljal, da se ne bode, brž ko bo Ciceron ubit, nobeden¹² trenutek več mudil v Rimu. Našla sta se dva rimska viteza, Gaj Kornelij in Lucij Varguntej, ki sta mu obljubila še v tisti noči pred zoro Cicerona v postelji umoriti. Toda Ciceron je ta naklep takoj zvedel, ko je bil shod razpuščen, ter je zavaroval svojo hišo s še močnejšimi stražami. Ko pridejo morilci do Ciceronove hiše, da bi ga, kakor so trdili, za rana pozdravili, jih je odpodil¹³ z orožjem.

V. Dne 7. novembra je sklical Ciceron na vse zgodaj starejšinstvo v svetišče Jupitra Statorja, katero je obdal z orožniki, da bi se laže varoval¹ vsake nevarnosti. Ker se je Katilina predrznil priti v senat, ga ni nihče pozdravil izmed mnogoštevilnih zborovalcev², nihče izmed njegovih prijateljev in sorodnikov; o njegovem prihodu zapustili so senatorji — kar se še nikdar prej nikomur ni pripetilo — klopi na tisti strani, kamor se je usedel Katilina. Ciceron pa ves razsrjen je imel zoper njega govor — bil je tako zvani prvi govor zoper Katilino — v katerem je kazal, da so vsi njegovi naklepi razkriti, da je vse očito, karkoli namerava, plete in misli, da vsi senatorji dobro vedo, kaj je v pretekli noči počel, kje je bil, katere (može) je sklical, kaj je sklenil. V sveti jezi³ zagrmil⁴ Ciceron nad njim: «Že zdavnaj, o Katilina, bi te bili morali na konzulovo povelje odvesti k smrti in tebi pripraviti pogin, katerega nam kuješ! Poberi se iz mesta, oprosti državo strahu, podaj se v tabor k Manliju, kjer te pričakuje četa hudobnežev kot poveljnika brezbožni vojni, hiti proti Foru Avreliju, kjer te čakajo⁵ oboroženi kolovodje s srebrno orlovko⁶, ki bode, kakor upam, tebi in vsem tvojim v pogin in žalost⁷. Vzemi vse somišljenike s seboj, da se ločijo hudobneži od poštenjakov, da se ta kuga za vselej odpravi⁸ iz države, da se naposled lahko vsakemu raz čelo čita⁹, kaj da misli o državi!»

Ko se je konzul usedel¹⁰, je začel Katilina, ali da¹¹ bi tajil¹² ali da bi se opravičil, otožen¹³ in s trepetajočim¹⁴ glasom senatorje prositi, da naj ne verjamejo, da bi bil on zaroto osnoval državi v pogubo¹⁵ in da ni treba v njeno otetev¹⁶ Cicerona, (ki) je v Rimu priseljenec¹⁷ — kajti Ciceron je bil rojen Arpinčan. Ko je hotel Katilina tako naprej Cicerona napadati, ga je razkačeni senat ustavil¹⁸ ter ga imenoval sovražnika in izdajalca domovine. Tedaj

pa plane¹⁹ Katilina besneč²⁰ iz zbornice na svoj dom ter se poda spremljan²¹ od malokaterih še v isti noči v Manlijev tabor, odkoder se je nameraval vrniti z močno vojsko. Ko je senat v Rimu zvedel, da si je prilastil²² Katilina butare in druge znake vrhovnega poveljništva, je njega in Manlija spoznal²³ za sovražnika države. Vrh tega je določil, da naj nabere ta konzula vojakov²⁴. Antonij da naj hiti z vojsko v Etrurijo Katilino preganjat; Ciceron da naj skrbi za varnost²⁵ mesta.

VI. Če tudi je Ciceron vse dni in noči v to porabil, da bi rovanje¹ in naklepe Katilininih pristašev v Rimu natančno² zasledoval, so vendar strastni³ kolovodje zarote hudo ščuvali prebivalstvo po Katilininem naročilu⁴ in vse pripravljali, česar bi bilo treba⁵ za brezbožno vojno. Nato so določili, da naj se pritoži ljudski tribun Lucij Bestija, brž ko prilomasti Katilina v fezulski okraj z vojsko, pred zbranim ljudstvom o Ciceronovem delovanju⁶ in naj vso odgovornost⁷ pogubne vojne zvali⁸ na vrlega konzula; da naj se v naslednji noči mesto zapali ob enem na dvanajsternih krajih, da naj Ceteg z orožjem napade Cicerona, da naj sinovi, ki so še bili v očetovi oblasti⁹, večinoma iz plemenitih rodbin, starše pomorijo in naposled, (ko) bi bilo vse zbegano¹⁰ vsled moritve in požara, h Katilini proderejo. Moritev in požiganje mesta so določili na dan Saturnalij, t. j. 17. decembra leta 62. Če tudi se je Ciceronu vse uporniško gibanje natančno sporočilo, si vendar ni upal, ker so bili med njimi možje iz vseh stanov in iz plemenitih rodbin, prej z vso strogostjo postopati¹¹, dokler ni imel v rokah neovrznih dokazov¹² za hudodelstvo. Te mu je pripravila uporniška nepremišljenost¹³ sama. Bili so tedaj v Rimu alobroški poslanci, da bi se pritožili o lakomnosti uradnikov in starejšinstvo pomoči prosili¹⁴ zoper toliko oderuštvo¹⁵. Ker ti menda pri senatu niso nič opravili, jim je Lentul, najpredrzniji upornik, obljubil zlate gradove¹⁶ in pomoč zoper krivične uradnike, ako bi Katilino podpirali z vojsko, posebno ko bi prej ko prej poslali konjeništa. Pa ker Alobrozani dolgo niso vedeli, kaj bi sklenili, so naposled celo stvar odkrili, kakor so jo bili zvedeli, svojemu zaščitniku Kvintu Fabiju Sangi. Od¹⁷ tega je zvedel Ciceron naklepe tolike predrznosti ter poslancem naročil, da naj na videz kažejo¹⁸ veliko zanimanje¹⁹ za zaroto ter naj pred odhodom iz Rima zahtevajo lastnoročna²⁰ pisma od zarotnikov na svoje rojake in na Katilino. V noči od 2. do 3. decembra odpotovali so alobroški poslanci iz Rima s pismi, (katera) so dobili od zarotnikov Lentula,

Cetega, Statilija in Gabinija. (Ko) so okoli treh zjutraj korakali po Mulvijskem mostu, sta jih prišla pretorja Lucij Valerij Flak in Gaj Pomptin z velikim spremstvom oborožencev in jih privedla k Ciceronu, ravno ko se je danilo²¹. Na ta način je dobil Ciceron pisma zarotnikov z nepoškodovanimi pečati²² v roke (in) hitro poklical k sebi kolovodje zarote Gabinija, Statilija, Cetega in Lentula, ki so, nič hudega ne sluteč²³, vsi prišli. Med tem je poslal konzul po nasvetu²⁴ Alobrožanov pretorja Gaja Sulpicija v Cetegovo hišo, naj preišče, je li kaj orožja v njej. Pretor se je vrnil od ondod z ogromnim številom bodal²⁵ in mečev. Potem je sklical Ciceron starejšinstvo v svetišče Konkordije ter z izpovedjo²⁶ poslancev in pismi, (ki) so bila prebrana, zarotnikom dokazal njihovo hudodelstvo. Potem ko so ujeti zarotniki vse svoje nakane priznali, so bili po sklepu starejšinstva pod prosto stražo postavljeni pri senatorju Gaju Terenciju, Ciceron pa je razjasnil ljudstvu proti večeru²⁷ v tretjem govoru proti Katilini, kako je z dokazi premogel zarotnike in kaj je ukrenil senat.

VII. Drugo jutro se je raznesel¹ glas po mestu, da ščuvajo nekateri oproščenci in klijenti Lentulovi priprosto ljudstvo na² oproščanje³ ujetnikov. Brž ko je konzul to nakano⁴ zvedel, je dal brez odloga straže razpostaviti na foru in Kapitoliju. Ker pa z orožjem ščuvanja vendar ni mogel zatreti, je sklical 5. decembra starejšinstvo, da bi določilo, kaj naj se zgodi z onimi zarotniki, ki so bili ujeti. Na tem zboru je bilo zastopano⁵ dvojno mnenje. Prvi za svoje mnenje vprašan je menil novo izvoljeni konzul Decim Junij Silan, da se morajo usmrtiti, ker se jim je dokazalo grozno hudodelstvo. Tisti senatorji, ki so po vrsti za njim glasovali, pristopili so k njegovemu mnenju. Ko je pa Cezar bil za svoje mnenje vprašan, je začel najprej pobijati⁶ Silanov predlog, ker se mu je zdel nepostaven⁷; kajti po Porcijevem in drugih zakonu ni bilo dovoljeno obsojenim državljanom brez priziva na rimsko ljudstvo življenja vzeti⁸, ampak je samo v prognanstvo poslati. Zatorej je predlagal⁹, da naj se posestva zarotnikov prodajo¹⁰, sami pa naj se držijo¹¹ v zaporu po municipijih. Za njim je nasvetoval Ciceron v svojem četrtem govoru, da naj se oklenejo senatorji strožjega predloga, ker bi bila milost¹² brezuspešna¹³. Ko je bil Marko Katon skoraj zadnji za svoje mnenje vprašan, se je zaletel¹⁴ s toliko silo duha in poguma v zarotnike, je sumničal¹⁵ s tako ognjevitostjo govor onih, (ki) so milost priporočili, udeležbe pri zaroti, opisal¹⁶ je tako (živo) nevarnosti, ki so pretile iz požara in razvalin mesta ter iz državnega

prevrata¹⁷, je hvalil takò moško postopanje¹⁸ konzulovo, da se je poprijel¹⁹ ves senat njegovega mnenja, da je treba zarotnike umoriti. Še tisti dan je dal Ciceron po senatovem sklepu vseh pet ujetih zarotnikov v ječo odvesti in v Tulijanu, v neki podzemeljski temnici²⁰, blizu svetišča Konkordije zadržniti²¹. Ko je po izvršeni²² kazni stopil iz ječe pred neštevilno množico radovednega ljudstva²³ in na ves glas zavpil: «Mrtvi so», donela²⁴ je iz tisoč in tisoč grl hvala in slava ljubljenu konzulu.

VIII. Ostalo je samo še, da se upor v Etruriji zaduši, kjer je bil Katilina v kratkem času dve legiji napravil¹ iz prostovoljcev in zaveznikov. Ker je pa iz vse druhali komaj četrti del bil po vojaško² oborožen, je šel Katilina potem, ko je zvedel, da se bliža Antonij z državno vojsko, v hribe, da ne bi dal sovražnikom prilike na boj. Ko je pa prišlo poročilo v tabor, da so bili kolovodje zarote v Rimu usmrčeni, je nastal³ med Katilininimi zavezniki, katere je bilo privabilo upanje na rop in hrepenenje po prevratu, tolik strah, da so večinoma pobegnili⁴. Z ostalimi je hotel Katilina po stranskih potih na tihem jo pobrisati⁵ v prekalpsko Galijo; kajti v etrurskih krajih mu ni bilo več ostati zaradi pomanjkanja žita in drugih rečij. Ker ga je pa od severa nadlegoval⁶ Kvint Metel Celer s tremi legijami in že tudi Petrej, Antonijev podpoveljnik, ni bil daleč sledeč z veliko vojsko, ustavil⁷ se je Katilina ob vznožju gor, odkoder je držala pot⁸ v Galijo. Videč, da je obdan od gor in sovražnih čet, da se mu je v mestu vse ponesrečilo⁹, da nima upanja niti na beg niti na pomoč, je sklenil Katilina bojno srečo poskusiti. Ohrabrivši zbrane vojake z ognjevitim¹⁰ ogovorom je napadel sovražnike pri Pistoriji 6. prosinca leta 62. Takoj v začetku boja padel je Manlij. Na obeh straneh so se bojevali izredno hrabro. Ko je pa Katilina videl, da so njegove čete poražene¹¹ in da je on ostal z malokaterimi, se je zagnal¹² v največjo gnječo¹³ sovražnikov in je bil ondi preboden, hrabro se boreč. Po končanem boju našli so Katilino daleč od svojcev med trupli sovražnikov še malo dihaččega¹⁴ s¹⁵ tisto drznostjo¹⁶ v obrazu, katero je imel živ. Antonij mu je dal kot uporniku¹⁷ glavo odsekati¹⁸ in jo v Rim poslati. Več ko trideset-tisoč Katilininih pristašev je obležalo na bojišču, vsi drugi so bili razgnani¹⁹ na vse strani.

32. Leonida s Šparčani pri Termopilah.

I. Grške dežele¹ starodavnega časa, dasi nekatere zelò majhne, kažejo, koliko moč ima² sloga, mati³ krepke, svobodne države. Tovariš⁴ slogi pa mora biti junaštvo, ki izvira iz iskrene ljubezni do domovine. Mnogo vzgledov te vrste nahajamo ravno med Grki, in imena grških junakov se odlikujejo⁵ v vesoljni zgodovini kakor najsvetlejšje zvezde na nebu. Med najslavnejše može, kateri so se kedaj borili za domovino, se mora gotovo šteti Leonida, šparčanski kralj, čigar junaški⁶ smrti se po pravici čudi ves poznejši svet⁷. Mnogo vojnih druhalij se je usipalo⁸ iz Azije na narode evropske. S posebno hudimi⁹ vojskami so Grke nadlegovali¹⁰ Perzi; najsilnejše trume pa je bil nad nje privedel perzijski kralj Kserks. Njegova armada je, kakor poročajo stari zgodovinarji, bila tolika, da se je po dveh mostih sedem dnij vrstila¹¹ čez Helespont, prehajaje iz Azije v Evropo. Valè¹² se od Kerzoneza dalje proti Greciji čez Tracijo, Macedonijo in Tesalijo, je premagala ta silna druhal vse dežele. Nihče ni mislil¹³ na boj za domovino, v grozi in trepetu¹⁴ so ponujala ljudstva prsti in vode, znamenje udanosti. Drugače pa so postopali¹⁵ Grki. Videč silno nevarnost združijo¹⁶ se vse države na boj zoper Perze s Šparčani na čelu.

II. Meseca julija leta 480. pred Kr. r. ob času, ko so se obhajale sloveče olimpijske¹ igre, počí² glas, da se je utaboril Kserks v ravnini pred termopilsko sotesko³. Hipoma so zasedli Grki sotesko samo. Med njimi je bilo 300 težko oboroženih⁴ Šparčanov, potem nekaj Arkadcev, Korinčanov in drugih iz Peloponeza, iz Bejotije nekaj Tespijcev in Tebljanov, naposled opuntski Lokri in tisoč Fokijanov. Ti narodi so imeli za poveljnike one, (ki) so bili od posameznih držav določeni. Najvrlejši med njimi je bil šparčanski poveljnik kralj Leonida, vodja skupne vojske. Ko so se pa Perzi soteski približevali, je preletel Grke tolik strah, da so začeli misliti na odhod iz soteske. Peloponezci so se hoteli vrniti v Peloponez v obrambo Istma. Ker so bili pa Fokijani in Lokri vsled tega sklepa ogorčeni, je ukrenil Leonida sè svojimi 300 Šparčani ostati in sotesko braniti, ker po drugi poti sovražnik ni mogel dalje proti jugu prodirati.

III. Pač razkači¹ Kserksa predrznost, da hoče peščica Grkov zagraditi² pot njemu, mogočnemu perzijskemu vladarju, ki se mu klanjajo vsi narodi v Aziji tja do Indije, in v čigar kraljestvu je najmanjša dežela večja ko vse grške države skupaj. Najprej pošlje

Kserks jezdeca, ki naj bi pozvedel, koliko jih je in kaj počenjajo. Bil je namreč že v Tesaliji slišal, da je zbrano tukaj majhno krdelo, kateremu na čelu so Šparčani s kraljem Leonido. Ko se je jezdec grškemu taboru približal, ni videl vse vojne, ker je večji del bil postavljen za zidom, katerega so bili Grki zopet popravili. Gledal je samo tiste, ki so stali pred zidom in ti so bili tedaj ravno Šparčani. Pa kako se je začudil, ko je zapazil, da jedni telovadijo, drugi da lase češejo. Ko je vse to natančno pozvedel, se je vrnil zopet mirno, ne da bi ga kdo preganjal, h Kserksu ter mu sporočil, kar je videl.

IV. Ošabnemu Kserksu se je to, kar mu je sporočil oglednik, smešno zdelo. Poklical je brž k sebi Demarata, ki je bil, iz Šparte izgnan, v perzijskem taboru. Ko ga vpraša Kserks, kaj pomeni počenjanje Šparčanov, odgovori Demarat: «Ti možje so prišli bojevat se z nami za sotesko; in na to se pripravljajo. Pri njih je namreč navada glavo in lase olepšati, kedar so namenjeni iti v boj. Vedi pa: Ako premagaš te, ne najdeš nikjer nobenega ljudstva, ki bi se drznilo zoperstavljati se; kajti zdaj se pomikaš zoper najhrabrejše Grke.» Pa ta odgovor Kserksa ni prepričal¹, ravno narobe je menil, da Grki kmalu iz soteske pobegnejo. Velikodušno torej ukaže, naj mu brž orožje izroče. Neustrašen odgovori Leonida temu ukazu: «Pridi po nje!» — Ko je nekdo opomnil, da je Perzov toliko, da solnce zatemnè s svojimi puščicami, reče junak: «Tem boljše, bili se bomo v senci.» Ker se Grki ne ganejo z mesta, pošlje peti dan Kserks hudo razsrjen Mede in Kise, naj mu Grke žive polové in privedejo predenj.

V. Od gore do morja so Grki v gostej vrsti stali mož¹ pri možu; v levej roki držali so ščit, s katerim so se branili, a v desnej imeli so dolgo kopje, s katerim so junaško odbijali napade mehkužnih sovražnikov. Četa za četo² hlapčevskih Perzov se je zgrudila na tla, svobodni Grki pa so nepremakljivo stali ko najmočnejša skala. V Kserksovi armadi je bilo deset tisoč vojakov, ki so bili najhrabrejši med vsemi in so se imenovali «neumrljiva četa». Ker jih je že toliko padlo in niso vsi nič opravili, požene Kserks srdit še te v boj, češ ti bodo sovražnike kar pozobali³. Pa tudi ti niso mogli soteske vzeti, ker niso bili kos Grkom niti v bojni izvedenosti niti v hrabrosti. Nazadnje so bežali izgubivši premnogo ubitih na bojišču. Med tem ko so se ti bojevali, gledal je baje Kserks iz bližine ter prestrašen trikrat skočil⁴ s prestola, ker se

je bal za svoje vojake. Tudi drugi dan je barbarom izpodletelo⁵. Naposled si ni upal nihče več v boj z Grki, tako da so morali četovodje z bičem jih priganjati⁶. Doslej so se udeleževali boja vsi v soteski navzočni Grki zaporedoma⁷, kakor so bili po narodih⁸ postavljeni izvzemši tisoč Fokijanov. Ti pa so bili postavljeni na gori, da bi stezo stražili, ki ni bila Perzom znana.

VI. (Ko) je bil Kserks v silni zadregi¹, kako bi si v tem položaju pomagal², je prišel k njemu neki Grk iz okolice, po imenu Efialt, ter povedal za stezo³, ki je držala skozi gorovje v Termopile. Za lepo plačilo obljubi Perze Grkom za hrbet pripeljati. Razveseljen pošlje Kserks po noči dvajset tisoč vojakov, ki so pod Efialtovim vodstvom celo noč hodili po ozkej stezi. Ko se je danilo, so prišli na vrh gorovja, kjer so, kakor je že bilo rečeno, stražili Fokijani. Iz šumenja listja, po katerem so stopali⁴ Perzi, so spoznali Fokijani, da se bliža sovražnik, in so prijeli za orožje. Perzijski četovodja je ostrmel⁵, ko je zapazil na vrhu oborožene Grke; nadejal se je namreč, da brez ovire prodere v sotesko. Bojé se, da ne bi bili to Šparčani, vpraša Efialta, odkod je straža. Ko je zvedel, da so Fokijani, postavil je Perze v bojni red. Fokijani pobegnejo takoj na strmi vrh, kjer so se pripravljali za boj. Pa Perzi se niso za Fokijane nič brigali, ampak so začeli pomikati⁶ se navzdol, da bi prej ko prej napadli grško posadko v Termopilah.

VII. Grki so zdaj izprevideli, da bodo morali ta dan za domovino umreti. Že po noči so pribežali k njim begunci, ki so jim naznanili prihod Perzov čez goro. Toisto so izporočili ogledniki, ki so zjutraj pritekli z gor. Da ne bi vsi poginili, pošlje Leonida večji del Grkov v domovino, on pa je ostal ondi sè Špartanci in Tebljani meneč, da mu je na vsak način¹ ostati na mestu, ki mu je bilo po ukazu izročeno v obrambo. Tebljane pa je pridržal kot talnike, podtikajoč jim, da niso zanesljivi. Zavezniki so torej odšli vsak v svojo domovino, le Tespijanci, katerih vodja je bil Domofil, se niso dali nikakor pregovoriti, da bi zapustili vrlega poveljnika.

Po odhodu zaveznikov je Leonida ogrnil kraljevi plašč² (ter) daroval bogovom mrtvaško daritev³ za se in za svoje tovariše, ki so praznično⁴ oblečeni čakali končnega boja. Okoli devete ure pred poldnem napade mala grška četa mnogobrojno perzijansko vojsko, in vnel se je strašen boj, v katerem so Šparčani in Tespijani jasno pokazali, kaj zamore kopica hrabrih in svobodnih mož proti neštevilnej množici mehkužnega in hlapčevskega ljudstva⁵.

VIII. Četo za¹ četo so hrabri Grki podrli² na tla, ki so bila vsa namočena³ s krvjo palih sovražnikov. Neutrudljivi⁴ so bili grški sinovi, dokler se jim niso zlomile dolge sulice. Zdaj zgrabijo za meče (in) začnô še bolj udrihati⁵ po glavah besnih Perzov. Nazadnje pa so tudi oni jeli padati mož za možem. Ko se je po junaškem boju zgrudil slavni Leonida, so še živi Šparčani obstopili mrtvo telo ljubljeneega poveljnika ter ga ko divji levi branili, dokler niso do zadnjega popadali.

Tako je Kserks s pomočjo grdega izdajalca premagal četico pogumnih Grkov, ki so se veselega srca⁶ podali tja, odkoder vrniti se, kakor so bili sami prepričani⁷, jim ni bilo namenjeno, in ki so v junaškem boju pobili nad dvajset tisoč Perzov, predno so sami dali življenje za svobodo svojega naroda. Hvaležni potomci so v lepih pesnih prepevali njihovo slavo ter jim na javnih mestih postavljali spomenike. V termopilski soteski na onem mestu, kjer se je Leonida kot lev boril za rešitev svoje domovine, je še dolgo potem spominjal kamenit lev mimoidoče slavnih junakov, a v veliko mramorovo ploščo⁸ so bile vsekane pomenljive besede:

«Lacedemoncem⁹ naznani, popotnik, tu da ležimo
Mrtvi, ker velel takó je domovine ukaz.»

33. Krepost je najboljše blago¹.

Atenčan Ksenofont, o katerem je sporočeno, da so mu dali rojaki lepi priimek «atiška čebela» ali «atiška muza», opisuje svojega učitelja Sokrata v knjigi, ki ima napis «Spomini² na Sokrata», malo dni pred smrtjo tole govorečega svojemu prijatelju Hermogenu: «Vedi, prijatelj, da sem trdno prepričan, da ni do današnjega dne nihče bolje in nihče prijetneje živel od mene. Menim namreč, da najboljše tisti živê, ki se najbolj trudijo³, da postanejo kar najbolj krepostni, najprijetneje pa tisti, ki najbolj uvidevajo, da postajajo od dne do dne popolnejši. Meni so zares bogovi naklonili⁴, da uvidevam to pri sebi.» Iz teh besedij je razvidno, da ni iskal Sokrat sreče v vnanjih dobrinah, v bogastvu, časti, mogočnosti in telesni lepoti, katerih minljivost⁵ je že pač⁶ vsakega⁷ izkušnja učila, ampak le v kreposti. Ako je pa bilo mogoče⁸, da je pogan⁹ to izprevidel, moramo tembolj mi, ki nam sije¹⁰ luč krščanskega razodetja¹¹, prepričani biti o resnici, da je edina krepost vredna, da se prav iskreno za njo potegujemo; saj¹² postajamo po njej podobni

bogu, najpopolnejšemu¹³ bitju. Toda ne pozabite, da to ni krepost, ako iščemo dobro zaradi drugih rečij, ako se n. pr.¹⁴ varuje kdo jeze in poželjivosti¹⁵, ker se boji, da ne bi zbolel, ali če se samo zaradi tega usmili ubogega človeka¹⁶, ker upa, da bo zavoljo bogastva in dobrotljivosti občudovan. Ako hoče¹⁷ krepost zaslužiti ime kreposti, naj se išče sama zaradi sebe. Kdor se ne poganja¹⁸ za krepost tudi tedaj, kedar se mora odreči¹⁹ časti in dabilom, ako mu preti sovraštvo in zaničevanje, tega smemo smatrati za premetenega, nikakor pa za krepostnega (človeka). Tudi v tem oziru nam daje lep vzgled taisti Sokrat, ki je raje trpel²⁰ obrekovanje in zaničevanje, nazadnje celò smrt, kakor da bi odstopil²¹ od svojega od boga mu danega poklica, iskati resnice in delati na to, da postane kar najbolj kreposten.

Pripomnje.

I. del, oddelek A.

1.

¹ auctor sum; prim. § 387. ² Plural § 269. ³ initium, plur. ⁴ Ker je važnejši del sestavljenega pojma prvi, sklada se tukaj atribut z besedo ustanovitev. ⁵ res, plur. ⁶ Substantiv nam. adjektiva, § 267. ⁷ Historična perijoda se pričinja navadno z delom vladalnega stavka, potem sledijo zavisni stavki, proti koncu pa sledi ostali del vladajočega stavka; n. pr. Liv. I, 2, 4: Aeneas, adversus tanti belli terrorem ut animos Aboriginum sibi conciliaret, . . . Latinos utramque gentem appellavit.

2.

¹ Prim. I, 7. ² nič kaj — minime. ³ origo. ⁴ pango z dativom. ⁵ diffidere rebus. ⁶ arma iungere. ⁷ Substantiv nam. adj. § 267. ⁸ magis. ⁹ secundus = ugoden znači to, kar ustreza našim željam; nasprotje: adversus. ¹⁰ čin na zemlji = opus mortale.

3.

I. ¹ origo. ² vulgatissimus 3. ³ porrigi. ⁴ procreare. ⁵ legare. ⁶ tutus sum ab aliqua re. ⁷ sed tamen. ⁸ in custodiam dare. ⁹ alveus. ¹⁰ fluitare. ¹¹ aqua languida ali stagnum lene. ¹² decedere, minui. ¹³ consistere (§ 259).

II. ¹ ad. ² vagitus. ³ cursum flectere. ⁴ Relativen stavek. ⁵ mammas praebere. ⁶ magister. ⁷ lambere. ⁸ haud segniter. ⁹ Pri pasenju črede. ¹⁰ peragrar. ¹¹ validus. ¹² Glagol. ¹³ globus. ¹⁴ ostendere. ¹⁵ origo. ¹⁶ ratum efficere aliquid.

III. ¹ cupido capit me. ² sanctus. ³ bonus. ⁴ parsimonia. ⁵ inmigrare. ⁶ avitus. ⁷ principium. ⁸ discrimen facere. ⁹ templum capere. ¹⁰ venire, se ostendere. ¹¹ altercatione congregi. ¹² ad caedem verti. ¹³ poenam dare. ¹⁴ imperio potiri.

4.

I. ¹ origines primae. ² delectationem habere. ³ peragrar. ⁴ locus herbidus. ⁵ ferox viribus. ⁶ incessus. ⁷ pulchritudine eximius. ⁸ aversus. ⁹ ad primam auroram. ¹⁰ somno excitari. ¹¹ perlustrare oculis. ¹² foras versus. ¹³ confusus atque in incertus animi. ¹⁴ ad desiderium. ¹⁵ vocem reddere. ¹⁶ ulcisci alicuius iniurias.

II. ¹ clava. ² movere. ³ n. obok = caelum. ⁴ sedere. ⁵ remove. ⁶ aditus. ⁷ provenire. ⁸ monstrum. ⁹ ut gratiam referrent, quod. ¹⁰ pestis. ¹¹ eximius. ¹² ministerium. ¹³ antistes. ¹⁴ č. posel = sollemne.

5.

I. ¹ adpetere. ² penuria alicuius rei laborare. ³ civis. ⁴ multitudo. ⁵ aperire. ⁶ sine discrimine. ⁷ avidus. ⁸ uxorem ducere. ⁹ conubium; plur. ¹⁰ dimittere; pass. ¹¹ aperire. ¹² irasci. ¹³ ex industria. ¹⁴ sollemnis. ¹⁵ spectaculum.

II. ¹ mortalis. ² studium. ³ multitudo. ⁴ mirari. ⁵ apparatus. ⁶ mentes deditae sunt. ⁷ discurrere. ⁸ virgo. ⁹ violare. ¹⁰ hospitii foedus.

III. ¹ purgare. ² concitare. ³ novus. ⁴ lente. ⁵ ovare.

IV. ¹ per. ² addere. ³ extra. ⁴ Prim. § 388, 1. ⁵ Kar je bilo prostora (campus). ⁶ utrimque. ⁷ ex iniuria. ⁸ hinc — hinc. ⁹ orba, ae.

V. ¹ silentium fit. ² regnum consociare. ³ imperium. ⁴ transferre. ⁵ populus. ⁶ geminare. ⁷ curia. ⁸ concursus facere.

6.

¹ mittere. ² ulcisci aliquem. ³ per scelus. ⁴ matricidium committere. ⁵ invadere. ⁶ Erinys, yos je grško ime, latinsko Furia. ⁷ ultrix. ⁸ conqueri aliquid ali de aliqua re cum aliquo. ⁹ miseria. ¹⁰ terra Taurica. ¹¹ fines. ¹² inniti. ¹³ vastus. ¹⁴ gradus. ¹⁵ more maiorum. ¹⁶ advena. ¹⁷ Macotis idos. ¹⁸ ora. ¹⁹ Thoans, antis. ²⁰ per auras. ²¹ deponere. ²² locus; plur. ²³ praeesse. ²⁴ terra. ²⁵ evincere. ²⁶ circumfundere. ²⁷ Razodenem se komu = alicui, qui sim, aperio. ²⁸ rapere. ²⁹ solvere (navem). ³⁰ se offerre. ³¹ dirus. ³² regnum adipisci. ³³ in dotem dare, conferre.

7.

I. ¹ tutus. ² eminere. ³ regnum. ⁴ interregnum. ⁵ vl. p. opravljeni = regnare. ⁶ dominus. ⁷ consultissimus. ⁸ dare.

II. ¹ metum inicere alicui. ² efficax. ³ praeficere. ⁴ haud alienus. ⁵ stipendium. ⁶ de. ⁷ Prim. Slov. § 281, 2. ⁸ cum tripudiis. ⁹ vs. obr. zapisane (exscriptus). ¹⁰ sacrum. ¹¹ res divinae. ¹² pr. m. pokopavati: iusta funebria. ¹³ placare. ¹⁴ pectus. ¹⁵ interesse. ¹⁶ caeleste numen. ¹⁷ res humanae. ¹⁸ mihi est congressus cum aliquo. ¹⁹ sacrare. ²⁰ Camenae. ²¹ solus. ²² sollemne. ²³ sacarium. ²⁴ d. beseda = fides. ²⁵ conservare. ²⁶ dedicare. ²⁷ sacrificium. ²⁸ regni tempus.

8.

I. ¹ bellandi cupiditate flagrare. ² ferocia. ³ negare. ⁴ procures. ⁵ clades. ⁶ pr. krvi = sanguis. ⁷ haud displicere. ⁸ recusare. ⁹ cum bona pace. ¹⁰ perstringere. ¹¹ increpare. ¹² fulgere. ¹³ cornuere. ¹⁴ exsultare. ¹⁵ dare. ¹⁶ defigere.

II. ¹ paludamentum. ² male precari, imprecari alicui. ³ commovere. ⁴ lugere. ⁵ proclamare. ⁶ omnibus precibus petere. ⁷ aliquem orbem facere.

III. ¹ neglegere. ² religio; plur. ³ animum dare alicui rei. ⁴ sl. božja = sacra, orum. ⁵ se formare in mores alicuius velut unici exempli. ⁶ prodigium. ⁷ significare. ⁸ incidere in aliquam rem. ⁹ commovere. ¹⁰ longinquus. ¹¹ morbo implicari. ¹² spiritus feroces. ¹³ volvere. ¹⁴ obr. knjiga = commentarius. ¹⁵ occultus. ¹⁶ sacrificium. ¹⁷ sv. opravilo = sacrum.

9.

¹ consentire. ² virtus. ³ ingenium. ⁴ je bila. ⁵ mansuetudo. ⁶ antiquissimum. ⁷ restituere. ⁸ referre. ⁹ instituta sacra. ¹⁰ traducere. ¹¹ differre ab aliquo. ¹² capere, expugnare. ¹³ ad meridiem spectans ali vergens. ¹⁴ adversus et

contrarius alicui loco. ¹⁵ in saxum Capitolini collis excidere cameram. ¹⁶ bila. ¹⁷ imminere. ¹⁸ detertere aliquem ab ali de aliqua re. ¹⁹ sedes. ²⁰ spolia opima. ²¹ amplificare. ²² proferre.

10.

¹ commigrare. ² agere, ducere; pasiv. ³ demittere. ⁴ leniter. ⁵ alis se levare. ⁶ reponere. ⁷ znam razl. peritus sum. ⁸ liberalitas. ⁹ gratia. ¹⁰ tutor. ¹¹ scribere, instituere. ¹² prope puberem aetatem esse. ¹³ consensus. ¹⁴ ambitio. ¹⁵ memor sum. ¹⁶ regnum. ¹⁷ naraščanje države.

11.

I. ¹ industria. ² studium negotii gerendi. ³ interest. ⁴ in ditione ali potestate alicuius esse. ⁵ res venit ad universae rei dimicationem. ⁶ perseverare in aliqua re. ⁷ deficere ad aliquem. ⁸ summo studio adniti. ⁹ duš. napor = animus. ¹⁰ incohare. ¹¹ excolere. ¹² siccare. ¹³ infimus. ¹⁴ interiectus. ¹⁵ ob. stok = cloaca. ¹⁶ testimonio esse. ¹⁷ opes. ¹⁸ mercatus. ¹⁹ commercii locus. ²⁰ taberna. ²¹ privatus. ²² locus aedificandus. ²³ opulentius. ²⁴ instructius. ²⁵ equi. ²⁶ pugiles. ²⁷ delectari aliqua re. ²⁸ prodire (in arenam). ²⁹ mercede conducere.

II. ¹ instituta et leges. ² haud dubius. ³ reprimere. ⁴ ad. ⁵ turba incomposita. ⁶ inserere. ⁷ corpus vivum. ⁸ condicio. ⁹ eludere. ¹⁰ relativni stavek.

12.

¹ Časovni stavek s cum. ² familiaritas. ³ § 240. ⁴ Gerundiv. ⁵ v taki lju-bezni (caritas) in časti. ⁶ loco. ⁷ liberi. ⁸ corona ignea. ⁹ ne pustiti = vetare. ¹⁰ movere. ¹¹ ingnis circumfusus. ¹² decus z dativom. ¹³ insigne regium. ¹⁴ mihi cordi est. ¹⁵ decus. ¹⁶ scintilla. ¹⁷ ingenium. ¹⁸ elucere. ¹⁹ excitare. ²⁰ ingenia. ²¹ ad cultum magnae fortunae. ²² indoles. ²³ velika zaščita — lumen praesidiumque.

13.

I. ¹ opportunitas; abl. qual. Gr. § 231. ² admove. ³ ostium. ⁴ deducere. ⁵ sentire. ⁶ situs. ⁷ dolg obstanek = diurnitas. ⁸ oppositus. ⁹ caecus. ¹⁰ denuntiare. ¹¹ indicium. ¹² fragor. ¹³ sonitus. ¹⁴ advolare. ¹⁵ glagol. ¹⁶ suspicari. ¹⁷ očitno kazati — prae se ferre. ¹⁸ pacatus.

II. ¹ esse. ² precej znaten — quidam. ³ demutatio. ⁴ corruptela. ⁵ v dotiko priti — admisceri. ⁶ novus. ⁷ disciplina. ⁸ importare. ⁹ adventicius. ¹⁰ da ne more v domačih navadah nič nep ... (integer) ostati. ¹¹ relat. stavek. ¹² haerere in. ¹³ mercari. ¹⁴ rapi. ¹⁵ excurrere et vagari. ¹⁶ error. ¹⁷ dissipatio. ¹⁸ invitamentum. ¹⁹ inesse. ²⁰ commoditas. ²¹ adnare. ²² kar domača (suus) polja dajejo (efferre).

III. ¹ abundare. ² pestilens. ³ affere. ⁴ perennis. ⁵ late. ⁶ ex. ⁷ complecti. ⁸ avertere. ⁹ veselje dobiti — impelli ad mercaturas quaestusque pecuniae. ¹⁰ firmare. ¹¹ nativum praesidium. ¹² definire. ¹³ cingere. ¹⁴ fossa. ¹⁵ obicere; abl. abs.

14.

¹ aequalis. ² Gr. § 247, 2. ³ innocens. ⁴ abstinentia. ⁵ post hominum memoriam. ⁶ efficere. ⁷ perferre. ⁸ populi scitum. ⁹ consilium. ¹⁰ aequitas. ¹¹ indulgentia. ¹² Pasiv. ¹³ maritimus. ¹⁴ intemperantia. ¹⁵ se ad alicuius societatem applicare. ¹⁶ arbitrium. ¹⁷ communis. ¹⁸ aerarium. ¹⁹ aedificare. ²⁰ renovare. ²¹ fungi. ²² uti. ²³ decedere. ²⁴ efferre. ²⁵ gratus. ²⁶ ducere in numero.

15.

¹ Thessalonica. ² Na čelu vsakega pisma stoji v latinskem 1. ime pisatelja, potem ime dobitelja (v dativu), nato pa črke s. p. d. (salutem plurimam dicit.): M. Tullius Cicero Attico s. p. d. (M. Tulij Ciceron Atika srčno pozdravlja.) Navadno stojita samo dve črki s. d.: Cicero Attico s. d. (Ciceron Atika pozdravlja.) ³ proficisci. ⁴ Accedit ut. ⁵ nuntius. ⁶ procedere. ⁷ nihil certi habere. ⁸ nisi. ⁹ magnopere timere. ¹⁰ praesto esse. ¹¹ reicere. ¹² accipere (brat Kvint postane subjekt). ¹³ calamitas. ¹⁴ malum, plur. ¹⁵ propediem. ¹⁶ Koncem pisma stoji v latinskem redno dan, katerega je bilo pismo pisano in pa kraj; pred dnevom stoji večkrat D. (= data — epistola).

16.

I. ¹ potiri. ² atrox. ³ iniussu. ⁴ auctor. ⁵ ius. ⁶ praeter. ⁷ corpus armatis circumsaepire. ⁸ suspectus. ⁹ bonis multare aliquem. ¹⁰ imminuere. ¹¹ metum incutere alicui. ¹² cognitiones capitalium rerum exercere. ¹³ solvere. ¹⁴ domesticus. ¹⁵ iniussu. ¹⁶ dirimere. ¹⁷ spem reponere. ¹⁸ caritas. ¹⁹ opes. ²⁰ hospitium ²¹ adfinitas.

II. ¹ bona (cum) pace. ² glagol. ³ ferociter. ⁴ invehi. ⁵ ludificare. ⁶ adfectare imperium in aliquem. ⁷ libertas. ⁸ invectio. ⁹ necem parare. ¹⁰ pro imperio. ¹¹ crimen falsum offerre. ¹² per. ¹³ deversorium. ¹⁴ protrahere. ¹⁵ manifestus. ¹⁶ caput. ¹⁷ ex. ¹⁸ in Romanum imperium cedere. ¹⁹ copias confundere.

III. ¹ bellum movere alicui. ² reficere. ³ amplificare. ⁴ captivus. ⁵ fraus. ⁶ simulare. ⁷ intentus. ⁸ opus. ⁹ ex composito. ¹⁰ Slov. § 338, 3. ¹¹ Abl. absol. Slov. § 380, 2. ¹² adhibere ad ali in aliquid. ¹³ proelium. ¹⁴ Res Gabina. ¹⁵ superiorem esse. ¹⁶ omnia posse. ¹⁷ voce — per litteras, ustmeno — pismeno. ¹⁸ nezanesljiv človek — homo dubiae fidei. ¹⁹ deliberabundus. ²⁰ Abl. absol. ²¹ decutere. ²² Abl. absol. Slov. § 380, 2. ²³ primores civitatis. ²⁴ orbis.

IV. ¹ animum convertere. ² negotium. ³ vovere. ⁴ manubiae Pomptinae. ⁵ faber. ⁶ Zveži stavke z non solum — sed etiam. ⁷ opera. ⁸ ex plebe. Slov. § 264, 4. ⁹ labor. Slov. § 269, 1. ¹⁰ exercere. ¹¹ gravari. ¹² aedificare. ¹³ agere. ¹⁴ purgamentum, Slov. § 269, 1. ¹⁵ se effundere ali effundi in. ¹⁶ indignari. ¹⁷ traducere ad. ¹⁸ opus laboris aliquanto maioris. ¹⁹ praesidium, Slov. § 269, 1. ²⁰ inter. ²¹ prodigium. ²² sacellum. ²³ exaugurare. ²⁴ area. ²⁵ admittere. ²⁶ fanum. ²⁷ omen. ²⁸ accipere. ²⁹ stabilis. ³⁰ fundamenta aperire. ³¹ facies. ³² portendere. ³³ res. ³⁴ elabi. ³⁵ facere. ³⁶ Historični sedajnik nam rabi tudi v latinskem jeziku za preteklo dejanje.

V. ¹ comes in glagol dari — kot spremljevalec pridejan biti. ² baculum corneum. ³ avunculi filius. ⁴ irridere. ⁵ cavatus. ⁶ succedere. ⁷ infimus. V slovenskem stoji šestokrat substantiv, katerega nadomestuje v latinskem adjektiv, n. pr. vrh gore — mons summus. ⁸ specus. ⁹ osculum dare, ferre. ¹⁰ sorti permittere. ¹¹ spectare. ¹² prolabi. ¹³ ditare. ¹⁴ delenire. ¹⁵ popularis. ¹⁶ infestus sum. ¹⁷ incidere. ¹⁸ mentio. ¹⁹ placet. ²⁰ inopinato. ²¹ conscendere. ²² avolare, pergere. ²³ nurus, us. ²⁴ convivium et luxus. V latinskem se rabita včasih dva substantiva v istem sklonu — hendiadys — izmed katerih eden drugega pojasnuje v pomenu genitiva ali adjektiva n. pr. vi atque armis = z orožno silo; memoria et gratia = hvaležen spomin. ²⁵ aequalis. ²⁶ serus. ²⁷ inter. ²⁸ lana. ²⁹ laus penes me est = zaslužim pohvalo kreposti.

VI. ¹ causam esse. ² sr. dejanje = flagitium. ³ vim adferre. ⁴ pudens. ⁵ nobilis. ⁶ iniuria. ⁷ arcessere aliquem. ⁸ vestem lugubrem sumere. ⁹ obtestari. ¹⁰ ulcisci aliquid. ¹¹ defigere. ¹² prolabi. ¹³ cruore manare. ¹⁴ posse. ¹⁵ scele-ratus. ¹⁶ liberorum stirps. ¹⁷ expugnare. ¹⁸ res atrox. ¹⁹ currere. ²⁰ praeco. ²¹ miseria; plur. ²² labor; plur. ²³ opifex. ²⁴ lapicida. ²⁵ bellator. ²⁶ memorare; abl. abs. ²⁷ perpellere. ²⁸ abrogare. ²⁹ iubere. ³⁰ concitare. ³¹ cooriri in aliquem.

17.

I. ¹ invadere. ² caritas ³ per. ⁴ incultus. ⁵ providere. ⁶ coëmere. ⁷ magna vis. ⁸ agitare. ⁹ premere. ¹⁰ extorquere. ¹¹ recipere. ¹² pristinus. ¹³ Prestavi: Če hočejo staro žitno ceno (annona). ¹⁴ armare. ¹⁵ carnifex. ¹⁶ rapere. ¹⁷ peregrinus. ¹⁸ alimentum, plur. ¹⁹ in ius vocare. ²⁰ contemptim. ²¹ pro nocente alicui donare. ²² spiritus hostiles gerere.

II. ¹ intactus. ² suspectus et infensus. ³ vinculum. ⁴ suis insignibus velati. ⁵ mitigare. ⁶ flectere. ⁷ habitus lugubris. ⁸ asper. ⁹ patria. ¹⁰ delenire ¹¹ frangere. ¹² tollere. ¹³ alius — alius. ¹⁴ letum.

18.

¹ ingenium = kar je človeku prirojeno = nadarjenost. ² sequi. ³ habere. ⁴ grassari. ⁵ egere. ⁶ Pasiv. ⁷ cura. ⁸ petere. ⁹ casus. ¹⁰ magnitudo. ¹¹ ars. ¹² pessumdari ad aliquid. ¹³ uti. ¹⁴ libido. ¹⁵ bonum. ¹⁶ torpescere.

19.

I. ¹ repugnare. ² poscere, postulare. ³ oba konca toge v dve gubi nabrati = sinum ex toga facere. ⁴ Napravi plural, ker je bilo več poslancev. ⁵ placere. ⁶ sub hanc vocem. ⁷ succclamare. ⁸ effundere. ⁹ traicere. ¹⁰ perlicere ad. ¹¹ conciliare. ¹² necessarius. ¹³ quinquere mis (navis). ¹⁴ dare; pasiv. ¹⁵ solvere (navem). ¹⁶ omnino. ¹⁷ haud ita. ¹⁸ pro. ¹⁹ in summa. ²⁰ efficere, cogere. ²¹ quidem, enim. ²² imperatoriae virtuti nom iustum pretium tribuere.

II. ¹ concedere. ² commeatu. ³ renovare. ⁴ adpetere ali ver esse coepit. ⁵ statuere. ⁶ firmare. ⁷ ad orientem versus. ⁸ finire. ⁹ victor. ¹⁰ procedere. ¹¹ demissus fractusque. ¹² adspectare. ¹³ remittere. ¹⁴ gravari z infinitivom. ¹⁵ necessarius sum. ¹⁶ regulus. ¹⁷ cum bona pace. ¹⁸ transmittere. ¹⁹ validus. ²⁰ prohibere, arcere aliquem aliqua re. ²¹ reficere, recreare ex ali ab aliqua re. ²² labor.

III. ¹ secundum. ² speculari. ³ occurrere. ⁴ edere proelium. ⁵ atrox. ⁶ alacer. ⁷ omen. ⁸ manus conserere cum aliquo. ⁹ recedere. ¹⁰ contendere. ¹¹ evadere. ¹² conciliare. ¹³ occurrere.

20.

¹ detrimentum accipere. ² defatigatus, confectus. invalidus et aeger. ⁴ celeberr. ⁵ opinio. ⁶ augere. ⁷ fessus. ⁸ otium. ⁹ curare. ¹⁰ atrox. ¹¹ instare. ¹² Prestavi: Galce, stanujoče ob rekah, ki so se stekale v gorenji Pad. ¹³ occupatum esse aliqua re. ¹⁴ coërcere. ¹⁵ rebellare.

21.

¹ (ad-, co-) hortari. ² genus. ³ exigere. ⁴ praemium. ⁵ radix. ⁶ Aegates insulae. ⁷ edere. ⁸ stipendiarius. ⁹ aemulus. ¹⁰ pugnare eo animo. ¹¹ solere. ¹² accendere. ¹³ alacritas. ¹⁴ indignatio. ¹⁵ arma ferre. ¹⁶ veniam dare. ¹⁷ tutelae ducere. ¹⁸ V zahvalo za = pro. ¹⁹ impertire. ²⁰ oppugnatum venire. ²¹ protegere.

22.

¹ consurgere. ² detrimentum. ³ violens. ⁴ terminus. ⁵ possidere. ⁶ parere. ⁷ congerere. ⁸ profecto. ⁹ columna. ¹⁰ Genetiv. ¹¹ exercitus tiro. ¹² circumsedere. ¹³ semestris, e. ¹⁴ alumnus. ¹⁵ non parvi aestimare. ¹⁶ facinus. ¹⁷ animus (plur.). ¹⁸ robur. ¹⁹ iustissimus. ²⁰ fixum esse alicui. ²¹ destinare.

23.

¹ religio. ² animus excelsus. ³ v oblasi imeti = tenere. ⁴ pecunia ⁵ redimere; Gerundiv. ⁶ insitum esse alicui. ⁷ aut vincere aut mori. ⁸ liberare. ⁹ non recte. ¹⁰ fraus. ¹¹ in. ¹² dissolvere. ¹³ veterator. ¹⁴ callidus. ¹⁵ res adfectae. ¹⁶ Na mestu slov. pridevnikov rabi v latinskem substantiva z glagolom esse. ¹⁷ frangere.

24.

I. ¹ pervetustus ali vetustissimus. ² caput. ³ stirps. ⁴ meminisse ali mentionem facere alicuius. ⁵ oriundum esse. ⁶ referre (originem). ⁷ idem. ⁸ adfirmare. ⁹ disciplina. ¹⁰ cultus et humanitas. ¹¹ aemulari aliquid. ¹² aetas media.

II. ¹ sedem stabilem et domicilium collocare. ² verba facere. ³ non alienus. ⁴ aegre ferre. ⁵ studium libertatis. ⁶ continuare. ⁷ tempus. ⁸ magnitudo. ⁹ at vero. ¹⁰ patrius. ¹¹ magnus. ¹² decas, adis.

III. ¹ plane, prorsus. ² absolutus, perfectus. ³ reprehendere. ⁴ patavinitas. ⁵ uti elocutione gentis suae propria. ⁶ običajni govor r. ol. = sermo urbanus. ⁷ describere, imitari. ⁸ veritas. ⁹ studia accensa in aliquem. ¹⁰ viri fortes. ¹¹ lacteus. ¹² ubertas. ¹³ ž. zanimanje = delectatio. ¹⁴ gloria florere. ¹⁵ perspicere. ¹⁶ Gaditanus. ¹⁷ commovere. ¹⁸ terrarum orbis. ¹⁹ conferre. ²⁰ indignari. ²¹ aequare. ²² = ki ni samo čudovite prijetnosti (iucunditas) in vrle (clarissimus) odkritosrčnosti (candor). ²³ supra quam enarrari potest. ²⁴ contio.

25.

I. ¹ ingeniosus. ² cognoscere. ³ introspicere. ⁴ virtus, plur. ⁵ exponere ⁶ spectare. ⁷ ad orientem versus. ⁸ Slov. § 266, prip. ⁹ vini ferax. ¹⁰ alumnus ¹¹ katerega je bil rojen. ¹² Glagol. ¹³ exardere. ¹⁴ communis libertatis propugnator. ¹⁵ partes alicuius suscipere. ¹⁶ res ad ultimum dimicationis venit.

II. ¹ sobrius. ² usu peritus. ³ maturare. ⁴ iuris et rei publicae gerendae prudentia. ⁵ rem publicam capessere. ⁶ se dare alicui rei. ⁷ uriti se v g. v = declamare. ⁸ duci ad. ⁹ apparere. ¹⁰ ingenii vena. ¹¹ videri. ¹² animum excolere. ¹³ sumere. ¹⁴ proficisci; slov. § 302, 2. ¹⁵ Treh let. ¹⁶ virtus poetica. ¹⁷ crescere. ¹⁸ iuvare. ¹⁹ amoenissimus. ²⁰ discere. ²¹ magnificus. ²² rectus.

III. ¹ ex animo vereque. ² spe deici. ³ munere rei publicae fungi. ⁴ cohortari. ⁵ ad rem publicam accedere. ⁶ custodiam agere. ⁷ administrare. ⁸ res hereditaria. ⁹ a proavis. ¹⁰ abnuere. ¹¹ laticlavus. ¹² insigne. ¹³ abhorre ab

aliqua re. ¹⁴ aridus. ¹⁵ munia, orum. ¹⁶ placere. ¹⁷ aetatem contere in aliqua re. ¹⁸ conferre. ¹⁹ usus (et consuetudo). ²⁰ uxorem e matrimonio dimittere. ²¹ familiariter uti cum aliquo. ²² excitare. ²³ forsitan. ²⁴ vitam familiarem agere. ²⁵ sedes, domicilium. ²⁶ vitae societas. ²⁷ affligere, frangere. ²⁸ luctu afficere.

IV. ¹ loca propinqua. ² incultus. ³ commercium. ⁴ spatium. ⁵ potestas mihi erepta est. ⁶ vicem alicuius dolere. ⁷ immunitate donare aliquem. ⁸ Samostalnik. ⁹ animum suum reconciliare cum aliquo. ¹⁰ onerare aliquem aliqua re. ¹¹ commovere. ¹² calamitas. ¹³ praebere, afferre. ¹⁴ agens ¹⁵ benignus. ¹⁶ mollis. ¹⁷ fluere ex. ¹⁸ perpolire. ¹⁹ poëticen attingere; temporalni stavek. ²⁰ oculos alicuius in se convertere. ²¹ heroicus. ²² carminum genus. ²³ tragoediam facere. ²⁴ praestare. ²⁵ dar muze = ingenium. ²⁶ imperare. ²⁷ illustris.

V. ¹ aetas media. ² componere, scribere. ³ mundi origo. ⁴ mutare, convertere. ⁵ non omni ex parte perfectum. ⁶ perpolire. ⁷ relegari. ⁸ veniam dare. ⁹ vitium. ¹⁰ c. zb. = corpus. ¹¹ anni compositio. ¹² religio. ¹³ pars. ¹⁴ continuare. ¹⁵ discessus. ¹⁶ supplicare. ¹⁷ expetere. ¹⁸ venia. ¹⁹ mollis. ²⁰ exprimere. ²¹ dolor. ²² cum — tum. ²³ desiderium ardens. ²⁴ materia. ²⁵ iucundus, suavis. ²⁶ oratio. ²⁷ facetus. ²⁸ elegans. ²⁹ expolire. ³⁰ qua re sublatus. ³¹ stoletja, ki so sledila po Kristovem rojstvu. ³² aetas nostra. ³³ valere ali magni momenti esse ad. ³⁴ artes elegantes.

26.

¹ prius. ² gratulari. ³ de. ⁴ consilia dare. ⁵ fortis. ⁶ operam conferre ad. ⁷ conficere. ⁸ vere. ⁹ laetitia. ¹⁰ gratulatio. ¹¹ ad. ¹² gaudium cumulare. ¹³ nancisci. ¹⁴ dimittere. ¹⁵ recuperare. ¹⁶ splendor. ¹⁷ gratia. ¹⁸ iz mojega pisma. ¹⁹ legem ferre. ²⁰ praesto esse. ²¹ studium. ²² incredibilis. ²³ concursus. ²⁴ ornare. ²⁵ gradus. ²⁶ complere. ²⁷ significare. ²⁸ magnus, superl. ²⁹ plausus. ³⁰ frequentia. ³¹ = množica. ³² in. ³³ res familiaris. ³⁴ perturbatus. ³⁵ litteris committere. ³⁶ praeditus. ³⁷ pietas. ³⁸ glagol. ³⁹ maturare. ⁴⁰ egere. ⁴¹ ordiri; jaz snujem. ⁴² requirere.

27.

I. ¹ pueritiae memoria. ² percussus. ³ glagol. ⁴ exhaurire. ⁵ prosternere. ⁶ atrocitas. ⁷ mercennarius. ⁸ fraus. ⁹ motus. ¹⁰ intercipere ¹¹ stipendium. ¹² miser. ¹³ maerore affligere aliquem. ¹⁴ na o. se pr. traicere; part. fut. ¹⁵ lj. pro-siti = blandiri. ¹⁶ = bodem storil. ¹⁷ fidem dare. ¹⁸ tangere; pas. ¹⁹ alacer.

II. ¹ Glagol. ² mederi, reficere. ³ ducere. ⁴ assidue. ⁵ id agere. ⁶ abripere. ⁷ affinis. ⁸ finem esse alicuius. ⁹ militia. ¹⁰ obniti, adversari. ¹¹ ii, qui sunt in eadem sententia. ¹² succedere in aliquid. ¹³ fortiter ac strenue agere. ¹⁴ studiosus. ¹⁵ carus. ¹⁶ p. vzb. = aliquem in se convertere. ¹⁷ verus. ¹⁸ lineamenta oris. ¹⁹ vigor. ²⁰ patientia. ²¹ primus. ²² uti optime. ²³ discriminare. ²⁴ requiescere ex. ²⁵ maioris momenti. ²⁶ arcessere. ²⁷ = orožje. ²⁸ conspici. ²⁹ ad. ³⁰ inter. ³¹ habilis.

III. ¹ amplus. ² obtruncare. ³ carus; superl. ⁴ comprobare. ⁵ rem gerere. ⁶ iure ac merito. ⁷ dux fortissimus. ⁸ facilitas. ⁹ innocentia. ¹⁰ vir civilibus rebus praestans. ¹¹ sollertia et calliditas. ¹² belli ars. ¹³ investigare. ¹⁴ inquirere. ¹⁵ consilium. ¹⁶ in rem erat. ¹⁷ exploratio. ¹⁸ explorator. ¹⁹ capillus alienus. ²⁰ cavere. ²¹ imperium recusare. ²² capere. ²³ placabilis. ²⁴ consulere. ²⁵ internocivus. ²⁶ adniti. ²⁷ hereditate relinqui. ²⁸ deponere.

IV. ¹ Dopustni stavek; slov. § 344. ² obicere, exprobrare. ³ adstringere. ⁴ infestus; superl. ⁵ argumentum. ⁶ se applicare alicui. ⁷ vindex. ⁸ = da je bil neolikan, a cultu et ab humanitate abesse. ⁹ valere aliqua re. ¹⁰ = o zgodovini. ¹¹ convenire alicui.

28.

I. ¹ adversus. ² iam aetate provectior. ³ fallere. ⁴ negligentia. ⁵ adire. ⁶ res divina. ⁷ ex. ⁸ litteras afferre alicui. ⁹ onerarius. ¹⁰ portare. ¹¹ complere. ¹² sequi. ¹³ succedere. ¹⁴ loca alta. ¹⁵ efficere. ¹⁶ sollers. ¹⁷ pripravo nekaj prenehljaja v. p. intervallum.

II. ¹ ratio belli gerendi. ² esse in invidia. ³ Slov. § 390. ⁴ consilium segne. ⁵ cautum; plur. ⁶ detrimentum inferre. ⁷ aequare. ⁸ decurrere. ⁹ pellicere in aliquid. ¹⁰ circumvenire. ¹¹ supplex. ¹² = da je ... ona meglja dež dala z n. ¹³ sedere. ¹⁴ conatus. ¹⁵ impetus. ¹⁶ ferro atque igni vastare. ¹⁷ alternis imperitare. ¹⁸ infestissimus. ¹⁹ arcessere. ²⁰ viscus; plur. ²¹ Slov. § 269, 5. ²² bellum gerere. ²³ sedere. ²⁴ raptum. ²⁵ considerare. ²⁶ usu captus. ²⁷ alicuius partibus favere.

III. ¹ belli sedem mutare. ² horreo condere. ³ numerum alicuius rei efficere. ⁴ Vulturinus. ⁵ siccitas. ⁶ torridus. ⁷ vehere. ⁸ campus apertus. ⁹ agere. ¹⁰ castra primaria. ¹¹ in occasum. ¹² natus. ¹³ aquator. ¹⁴ bene cedere. ¹⁵ evehi. ¹⁶ esse penes aliquem. ¹⁷ signum proponere.

IV. ¹ clamorem tollere. ² concurrere. ³ instare. ⁴ perrumpere. ⁵ strenuus. ⁶ gladio petere. ⁷ invadere. ⁸ Glagol. ⁹ desinere. ¹⁰ sonitus. ¹¹ madefacere. ¹² incolumis. ¹³ Po rodu in bogastvu slavna. ¹⁴ viaticum. ¹⁵ munificentia. ¹⁶ honorem habere.

Oddelek B.

1.

I. ¹ merere. ² vindex. ³ posse; prim. slov. § 295, 2, op. ⁴ iure iurando adigere. ⁵ tollere. ⁶ invisus. ⁷ odiosus. ⁸ nap. delati = officere. ⁹ contio. ¹⁰ pertinere ad. ¹¹ credere. ¹² solidus. ¹³ naj v. obl. = imperium.

II. ¹ adire aliquem. ² remove. ³ absolvere. ⁴ exonerare. ⁵ munifice. ⁶ includere. ⁷ admiratio. ⁸ multus. ⁹ pati. ¹⁰ vincere.

2.

¹ inclutus. ² egere. ³ oriundus. ⁴ mos. ⁵ vim parare. ⁶ saepire. ⁷ alius — alius; neutrum plur. ⁸ repentinus. ⁹ praecipitare. ¹⁰ decurrere. ¹¹ iter dare. ¹² sustinere. ¹³ trepidus. ¹⁴ minaciter. ¹⁵ provocare. ¹⁶ circumspectare. ¹⁷ conicere. ¹⁸ conari. ¹⁹ detrudere. ²⁰ fragor. ²¹ propitius. ²² superincidere.

3.

¹ Theraci. ² species una; abl. kval. ³ saevire. ⁴ limus. ⁵ trahere. ⁶ excitare. ⁷ agitare. ⁸ implere. ⁹ facies locorum. ¹⁰ utrimque. ¹¹ alius. ¹² obvium esse inter ... ¹³ priredni stavek. ¹⁴ crimini dare, criminari. ¹⁵ Pasiv.

4.

I. ¹ mirari. ² in. ³ propraetor. ⁴ adhibere. ⁵ inspicere. ⁶ is quidem. ⁷ videre. ⁸ prim. Sal. b. Jug. c. 17. ⁹ deserta. ¹⁰ a septemtrione. ¹¹ importuosus. ¹² Plur. ¹³ dissolvere; pas. ¹⁴ nisi. ¹⁵ ž. izg. interire.

II. ¹ relat. st. ² habere. ³ supra. ⁴ post. ⁵ loca solis ardoribus exusta. ⁶ superioribus temporibus fuere, qui. ⁷ fingere. ⁸ postquam. ⁹ interpret. ¹⁰ monumentum. ¹¹ res obscurae. ¹² illustrare. ¹³ regnare. ¹⁴ Pharaones. ¹⁵ gentes vere Ariac. ¹⁶ indigena. ¹⁷ conubium. ¹⁸ oriri, cooriri. ¹⁹ possidere. ²⁰ palus Tritoniaca. ²¹ discordia civilis. ²² Libyphoenices; še raji pa Latinee oba dela sestavljenke s que zveže, n. pr. Persarum Medorumque imperium. ²³ frangere et comminuer.

5.

¹ oriri. ² peragrar. ³ virgultis obsitus. ⁴ locus patens. ⁵ licenter. ⁶ cibus; prest. hrana jim je bila... ⁷ humi pabulum. ⁸ palari. ⁹ pernoctare. ¹⁰ cogere. ¹¹ satiatum esse aliqua re. ¹² vagus. ¹³ cogere. ¹⁴ clarus. ¹⁵ militare, stipendia facere. ¹⁶ mentionem facere. ¹⁷ infrenatus nec stramentis insidens. ¹⁸ bellicus. ¹⁹ vagus. ²⁰ vitium. ²¹ dispositus. ²² studere. ²³ perfidiosus. ²⁴ c. 54. ²⁵ callidus. ²⁶ ferus. ²⁷ velox. ²⁸ gerundiv.

6.

I. ¹ matrona. ² maturus. ³ generosus. ⁴ mihi nihil potius est. ⁵ quam ut... ⁶ glagol. ⁷ elatius se gerere. ⁸ oriundus ex. ⁹ litterae. ¹⁰ tradere; prim. slov. § 386, 3. ¹¹ disciplina. ¹² ornamentum. ¹³ deliciae. ¹⁴ adolescere. ¹⁵ tueri et defendere. ¹⁶ fame laborare. ¹⁷ causa. ¹⁸ honestus. ¹⁹ consilium.

II. ¹ similis. ² tam — quam. ³ error; sing. ⁴ longe praestare. ⁵ gen. ⁶ praemunire. ⁷ repetere. ⁸ Italicus. ⁹ extendere. ¹⁰ vetare. ¹¹ cavere. ¹² constituere. ¹³ replere. ¹⁴ transferre. ¹⁵ parvus. ¹⁶ immotus. ¹⁷ tranquillus. ¹⁸ quietus. ¹⁹ continuare. ²⁰ propositus. ²¹ impugnare. ²² socius. ²³ Slov. § 297, 1. ²⁴ gladio transfigere. ²⁵ mirus. ²⁶ magnificus.

7.

I. ¹ res militaris; gen. ² obtinere. ³ absumere; pas. ⁴ aetate provectus. ⁵ delectari aliqua re. ⁶ fratris filius. ⁷ frater patruelis. ⁸ agere tempus. ⁹ removere. ¹⁰ adpetere. ¹¹ tentare. ¹² n. m. industria. ¹³ v. v. pietas. ¹⁴ agere. ¹⁵ accendere. ¹⁶ pro certo habere.

II. ¹ in unum convenire. ² disceptare. ³ natura ferox. ⁴ exprobrare. ⁵ verbum. ⁶ placere. ⁷ fieri. ⁸ suadere. ⁹ insidias facere, parare. ¹⁰ minister. ¹¹ per insidias. ¹² sequi. ¹³ copiae. ¹⁴ Slov. § 336, 2, op. 2. ¹⁵ peritia belli gerendi. ¹⁶ bonum honestumque. ¹⁷ aliquem munibus explere.

III. ¹ pollere. ² vindicare. ³ Pas. ⁴ iustus. ⁵ niti pro. ⁶ contemnere. ⁷ impugnare. ⁸ Slov. § 240. ⁹ largitio. ¹⁰ via; sing. ¹¹ efficere. ¹² incultus. ¹³ ad sententiam perducere aliquem. ¹⁴ animum intendere in aliquid. ¹⁵ invadere. ¹⁶ Odvisni stavek s cum. ¹⁷ pervenire ad aliquem.

IV. ¹ haud longe a. ² multitudo. ³ togatus. ⁴ negotiari. ⁵ prohibere. ⁶ invadere. ⁷ in animo habere. ⁸ malle. ⁹ Slov. § 247, op. 4. ¹⁰ discedere. ¹¹ potius. ¹² spernere. ¹³ obviam ire. ¹⁴ prohibere a. ¹⁵ decedere. ¹⁶ Pas. ¹⁷ contendere.

V. ¹ str. p. auctoritas. ² pecuniae, largioni resistere. ³ frustra. ⁴ obsidione defessi. ⁵ p. gr. m. excruciat.

8.

I. ¹ Pas. ² modeste. ³ certamen. ⁴ retinere. ⁵ decedere. ⁶ aemula. ⁷ sv. vl. imperium. ⁸ tollere. ⁹ remove; pas. ¹⁰ incedere. ¹¹ res secundae. ¹² p. pr. tolerare. ¹³ acrioribus stimulis. ¹⁴ exquirere. ¹⁵ in libidinem vertere. ¹⁶ Inf. hist. ¹⁷ abstrahere. ¹⁸ solutus. ¹⁹ agitare.

II. ¹ urgere; pas. ² diripere. ³ sine modestia; izrazi jednako «brezmeren». ⁴ materies. ⁵ subvertere. ⁶ nihil pensi habere. ⁷ reperti sunt, qui. ⁸ pessum dare. ⁹ acerbius. ¹⁰ vseh. ¹¹ quo — eo. ¹² crudelis. ¹³ perturbatio. ¹⁴ statum civitatis ordinare.

9.

I. ¹ atrox. ² se subtrahere, eripere. ³ adventare. ⁴ placere. ⁵ hac in causa. ⁶ colere.

II. ¹ firmitas et constantia. ² firmus. ³ occurrere. ⁴ consilium militare. ⁵ integer, incorruptus. ⁶ factiosus. ⁷ abstrahere; pas. ⁸ ingredi. ⁹ angustiae. ¹⁰ familiaris. ¹¹ facere, pacisci. ¹² negotium. ¹³ socius et administer. ¹⁴ per saturam. ¹⁵ comprobare. ¹⁶ imperare. ¹⁷ integer. ¹⁸ sordidus. ¹⁹ ignominiam iniungere, inurere alicui. ²⁰ dignitas.

III. ¹ animus. ² rogare; slov. § 389. ³ sequi. ⁴ flagitiosus. ⁵ invadere. ⁶ = je rastla. ⁷ largitio. ⁸ incendere. ⁹ indicium. ¹⁰ Slov. § 239. ¹¹ rationem facti sui probare. ¹² = pokoren biti.

IV. ¹ cultus quam maxime miserabilis. ² producere. ³ iuvare. ⁴ minister. ⁵ intercedere. ⁶ infestus. ⁷ adcondere. ⁸ = je bil. ⁹ petere. ¹⁰ discurrere. ¹¹ manifestus; slov. § 239, op. 6. ¹² fidem publicam iterponere. ¹³ gravis.

10.

¹ contionari. ² subvertere. ³ venalis. ⁴ socordia. ⁵ allicere. ⁶ Quirites. ⁷ obviam ire. ⁸ in imperio nati. ⁹ niti. ¹⁰ imperium. ¹¹ Glagol. ¹² caedes. ¹³ finem facere. ¹⁴ z. p. = lex. ¹⁵ ludibrium. ¹⁶ inultus. ¹⁷ occupare. ¹⁸ inmanis. ¹⁹ Slov. § 257. ²⁰ esse. ²¹ quaestus. ²² magnificus. ²³ incedere. ²⁴ sacerdotium. ²⁵ munus civile. ²⁶ napravit. ²⁷ plane non dubitare. ²⁸ cadere. ²⁹ segnis. ³⁰ improbus.

11.

I. ¹ mittere. ² renovare. ³ re bene gesta. ⁴ contendere. ⁵ novus. ⁶ oriri. ⁷ vir regendae civitatis peritus. ⁸ certare de. ⁹ effeminare. ¹⁰ concupiscere; slov. § 301. ¹¹ toliko prijetnosti (delectatio). ¹² ne multa dicam. ¹³ prosperius.

II. ¹ modestia. ² patiens. ³ moram adferre alicui. ⁴ sunt, qui... ⁵ z. v. = propraetor. ⁶ vanitas. ⁷ extremum. ⁸ facere. ⁹ planities limosa. ¹⁰ formidinem addere. ¹¹ cupidine caecus ob. ¹² amentiam augere. ¹³ saltuosus. ¹⁴ trames. ¹⁵ quiescere. ¹⁶ pati. ¹⁷ pacisci cum aliquo. ¹⁸ salvum dimittere aliquem. ¹⁹ kakor se mu je bilo poljubilo.

12.

I. ¹ familia. ² intentum esse. ³ conformare. ⁴ excolere. ⁵ Slov. § 335, op. 2. ⁶ otium conterere. ⁷ z brezskrbnostjo in brezdelnostjo. ⁸ memoriam sui quam maxime longam efficere. ⁹ fluxus. ¹⁰ petere. ¹¹ adversus. ¹² honor. ¹³ favere. ¹⁴ fungi. ¹⁵ stare adversus aliquem. ¹⁶ Glagol. ¹⁷ se applicare et adiungere ad aliquem. ¹⁸ turpe.

II. ¹ officium. ² praesentia animi. ³ favorem alicuius sibi conciliare. ⁴ munus, res. ⁵ ornare. ⁶ conciliare animum alicuius. ⁷ quamquam — tamen. ⁸ pecuniam exprimere. ⁹ irritus. ¹⁰ = je Cezar s svojim vplivom dosegel, da ni bil obsojen. ¹¹ vitae rationes plane convertuntur. ¹² se remove a publicis negotiis. ¹³ conferre ad. ¹⁴ filius sororis.

III. ¹ historiam ad artem atque praecepta revocare. ² mores. ³ positum esse in aliqua re. ⁴ describere. ⁵ sequi. ⁶ gravis. ⁷ imitari atque exprimere. ⁸ Glagol. ⁹ integritas. ¹⁰ aequare. ¹¹ veritas. ¹² exaequare. ¹³ paulatim. ¹⁴ multum temporis consumere in. ¹⁵ perpolire. ¹⁶ sermo. ¹⁷ abruptus. ¹⁸ sententia. ¹⁹ demere. ²⁰ = brez pomote (detrimentum) misli (sensus). ²¹ immortalis. ²² acutus. ²³ sermonibus aliquid usurpare. ²⁴ novitatis cupiditas. ²⁵ oblectare. ²⁶ priscum vocabulum.

13.

I. ¹ mons. ² sustinere. ³ perdere. ⁴ ira. ⁵ apparere. ⁶ finis. ⁷ nuntiare. ⁸ prodigium. ⁹ spernere. ¹⁰ cura, plur. ¹¹ aquae caelestes. ¹² in altitudinem crescere. ¹³ sciscitari. ¹⁴ portendere. ¹⁵ offerre, pas. ¹⁶ propior. ¹⁷ canere. ¹⁸ haruspex. ¹⁹ = je. ²⁰ obicere. ²¹ excidium. ²² revocare. ²³ spiritu divino instinctus. ²⁴ disciplina. ²⁵ dare, pas. ²⁶ substantiv. ²⁷ abundare. ²⁸ levis.

II. ¹ spectare. ² adferre. ³ congruere. ⁴ vates. ⁵ continere; slov. § 321, op. b. ⁶ manare. ⁷ flumen. ⁸ rigare; slov. § 305, op. ⁹ rivus. ¹⁰ dissipare. ¹¹ extinguere. ¹² insistere. ¹³ memor. ¹⁴ dare. ¹⁵ amplus. ¹⁶ instaurare. ¹⁷ patrius. ¹⁸ cura alicuius rei omittitur. ¹⁹ facere. ²⁰ emitte. ²¹ crateris ora. ²² puteus. ²³ cuniculum facere perfodientem. ²⁴ massa sulphurea. ²⁵ aperta, orum. ²⁶ cernatus lacus. ²⁷ alveus. ²⁸ plana, orum.

III. ¹ fatalis. ² confirmare animum alicuius. ³ rationem habere alicuius rei, spectare aliquid. ⁴ opus. ⁵ subterraneus. ⁶ finem habere. ⁷ intermittere. ⁸ anceps. ⁹ apparatus. ¹⁰ pergere ad. ¹¹ mirari. ¹² incommodum. ¹³ signum. ¹⁴ pompa sollemnis, ali religiosissime. ¹⁵ continuus. ¹⁶ inferre. ¹⁷ nihil vix aliud. ¹⁸ aliquid, integrum ali incolume relinquere.

IV. ¹ inmensus. ² consilium, plur. ³ venire. ⁴ so bila polna. ⁵ mater. ⁶ supplicatio; plur. ⁷ adventus. ⁸ obviam effundi. ⁹ honorare. ¹⁰ excedere. ¹¹ iunctus (equis). ¹² rite. ¹³ gratus. ¹⁴ splendor. ¹⁵ abalienare. ¹⁶ iugum. ¹⁷ insolentia. ¹⁸ in religionem trahere. ¹⁹ aequiperare. ²⁰ deferre in.

14.

¹ magistratus. ² praeficere. ³ acer. ⁴ populi partes. ⁵ innocentia. ⁶ magnus. ⁷ = v vojskovanju izkušena. ⁸ accedere. ⁹ adiumentum. ¹⁰ lixa. ¹¹ coll. singular. ¹² iumentum. ¹³ circumire. ¹⁴ confirmare. ¹⁵ moderari. ¹⁶ sr. poti = inter. ¹⁷ ambitio. ¹⁸ plane alium facere. ¹⁹ ingenium mobile. ²⁰ artes.

15.

¹ = naglost in strogost. ² genus. ³ prospere, feliciter. ⁴ extenuare. ⁵ turma — manipulus. ⁶ providere; pas. ⁷ locus. ⁸ manum conserere. ⁹ rudis. ¹⁰ remittere, omittere. ¹¹ alacer. ¹² aerumna, plur. ¹³ pro.*

16.

¹ grandis natu. ² disciplina puerilis. ³ = ni bila strogost vzgoje večja. ⁴ cogere. ⁵ = se je dajalo starosti ... ⁶ honestus. ⁷ hic. ⁸ communis. ⁹ honorabilis. ¹⁰ adpetere. ¹¹ decedere. ¹² deducere — reducere. ¹³ ita — ut. ¹⁴ ob-servare. ¹⁵ superlativ obekrat. ¹⁶ moratus. ¹⁷ aetas. ¹⁸ honoratus. ¹⁹ quin etiam. ²⁰ pasiv. ²¹ = ker so bili poslanci. ²² certus. ²³ supinum. ²⁴ recipere. ²⁵ multi-plex. ²⁶ plausum dare.

17.

I. ¹ non desistere. ² Slov. § 275. ³ per. ⁴ occultus. ⁵ tractus par. ⁶ = reki bližnje kraje. ⁷ frequentare. ⁸ vastus. ⁹ itinere converso. ¹⁰ ignarus. ¹¹ imminere. ¹² subsidium, plur. ¹³ transversis principiis.

II. ¹ transversus. ² committere. ³ maxime diversi. ⁴ substantiv; asperitas — insolentia. ⁵ evadere. ⁶ reprimere. ⁷ ingens.

18.

¹ graviter. ² loqui. ³ superstitio. ⁴ fundere. ⁵ funditus. ⁶ nec vero. ⁷ Slov. § 390, 1. ⁸ velle. ⁹ est enim sapientis. ¹⁰ glej 7. ¹¹ res caelestes. ¹² praestans. ¹³ natura. ¹⁴ suspicere. ¹⁵ propagare. ¹⁶ stirpes. ¹⁷ persequi. ¹⁸ haruspex. ¹⁹ de caelo tangitur aliquid. ²⁰ ostenti simile. ²¹ necesse est. ²² plurumque. ²³ consistere — licet.

19.

I. ¹ ad caelum ferre. ² str. rednost = severitas. ³ animus belli ingens ⁴ mens divina. ⁵ portendere. ⁶ revocare. ⁷ amplius. ⁸ ostendere aliquid.

II. ¹ exagitare. ² animus contemptor. ³ per amicitiam. ⁴ animum gerere supra. ⁵ laedere. ⁶ ratus. ⁷ conficere.

III. ¹ criminoze loqui. ² impellere. ³ Slov. § 336, 2. ⁴ = ljudstvo. ⁵ Slov. § 302, 3, op. ⁶ exagitare. ⁷ inanis. ⁸ insectari aliquem. ⁹ persequi iniurias. ¹⁰ opifex. ¹¹ undique concurrere. ¹² rusticis parentibus natus. ¹³ cupientissimus.

IV. ¹ graviter invehi in aliquem. ² decernere. ³ volens. ⁴ frustra sperare. ⁵ = prednikov. ⁶ capite censi. ⁷ genus. ⁸ augere. ⁹ dog. resnica = constat. ¹⁰ egentissimus. ¹¹ conspectum fugere.

20.

¹ = najhujše zlo. ² impatiens. ³ decernere.

21.

I. ¹ rem male gerere. ² in maximum periculum et extremum paene discrimen adductum esse. ³ ne vem si pomagati = consilium non expedit. ⁴ conservare. ⁵ propitius. ⁶ aequaliter. ⁷ momentum afferre ad victoriam. ⁸ iuvare. ⁹ = so. ¹⁰ magna multitudo. ¹¹ consulere. ¹² libenti et parato animo (radovoljno in p.). ¹³ pertinaciter.

II. ¹ pertimescere. ² dubius. ³ promptus et paratus. ⁴ quod. ⁵ secum reputare. ⁶ = beg ložji in hitrejši napravijo. ⁷ insistere. ⁸ solum. ⁹ proeliari; krik bojevnikov. ¹⁰ Slov. § 231 a. ¹¹ iubere. ¹² deficere. ¹³ opimus. ¹⁴ insuperabilis. ¹⁵ ad. ¹⁶ vado transire.

22.

I. ¹ adiuuare in aliqua re. ² studium. ³ agitare. ⁴ licentius. ⁵ gerere
⁶ facere. ⁷ tutari. ⁸ mihi placet = meni je ljubo. ⁹ potiri.

II. ¹ in gratiam habere aliquid. ² dignus. ³ advenire. ⁴ negitare. ⁵ fatigare.
⁶ ex. ⁷ amictus. ⁸ circumdatus.

23.

¹ legum lator ali auctor. ² domus. ³ superbus. ⁴ pretiosus. ⁵ gemma, ae.
⁶ res cara. ⁷ simplex rectusque. ⁸ pergrauiter ferre. ⁹ indignabundus. ¹⁰ probare.
¹¹ = da so te besede resnične. ¹² zapove (iubere), da naj stopi na gromado
(rogum inscendere). ¹³ alligare. ¹⁴ = kaj te besede pomenijo.

24.

¹ perseverare bellare. ² deferre alicui regnum. ³ principem esse. ⁴ Ablativ.
⁵ ostendere. ⁶ consulere. ⁷ praetor. ⁸ mihi non satis constat ali pa mirari. ⁹ ut.
qui . . . s konjunktivom. ¹⁰ victoriae nomine. ¹¹ obsequi. ¹² nihil est quod.
¹³ direktni govori naj se latinijo indirektno.

25.

¹ mercatus. ² habere. ³ apparatus. ⁴ celebritas. ⁵ petere. ⁶ nobilitas.
⁷ quaestus. ⁸ ducere; pasiv. ⁹ quoddam genus eorum . . ¹⁰ ingenuus. ¹¹ plausus.
¹² = zaradi gledanja. ¹³ perspicere. ¹⁴ agere. ¹⁵ item. ¹⁶ celebritas. ¹⁷ natura.
¹⁸ pro nihilo habere. ¹⁹ natura. ²⁰ intueri. ²¹ studiosus. ²² liberalis. ²³ acquirere
aliquid. ²⁴ longe. ²⁵ contemplatio.

26.

¹ unus. ² sanctus. ³ excipere. ⁴ editus. ⁵ sustinere. ⁶ abdicare; pasiv.
⁷ operire. ⁸ Slov. § 281, 2. ⁹ prorogare. ¹⁰ extendere. ¹¹ subire. ¹² rigescere.
¹³ in torrentes praecipitari. ¹⁴ disturbare. ¹⁵ at. ¹⁶ cogere. ¹⁷ foenus. ¹⁸ misereri.
¹⁹ pastus; plur. ²⁰ viscus; plur. ²¹ vena; plur. ²² metallum; plur. ²³ gemma.
²⁴ iners. ²⁵ adhibere. ²⁶ exercere. ²⁷ sollertia. ²⁸ admiratio.

27.

I. ¹ acies. ² res summa. ³ beneficium. ⁴ detrahare. ⁵ contendere. ⁶ Slov.
§ 382, prip. ⁷ ad ancoram. ⁸ hospes. ⁹ novus. ¹⁰ corrogare. ¹¹ = za potrebne
troške (sumptus). ¹² navis actuaria. ¹³ vhod zabr. = excludere. ¹⁴ magnum
capitis periculum mihi est. ¹⁵ perferre. ¹⁶ tollere. ¹⁷ societas v kolekt. pomenu.
¹⁸ vacuus.

II. ¹ Ablativ. ² per. ³ pariter. ⁴ Slov. § 312, 3. ⁵ necessitudines regni.
⁶ pro. ⁷ aetas. ⁸ in procuratione esse. ⁹ despiciere fortunam alicuius. ¹⁰ liberaliter.
¹¹ = (ko) se je bilo tajno sklenilo (consilium inire). ¹² praefectus. ¹³ appellare.
¹⁴ verbis alicuius. ¹⁵ vadosus. ¹⁶ praesagire. ¹⁷ navicula. ¹⁸ vsi so molčali.
¹⁹ loqui coepisse. ²⁰ admiratione magna adfectus. ²¹ silentium altissimum. ²² por-
rigere. ²³ infigere. ²⁴ ferire. ²⁵ urgere. ²⁶ tempus. ²⁷ obvolvare. ²⁸ aequo animo.
²⁹ mortifer.

III. ¹ lamentari. ² corruere. ³ abscidere. ⁴ libertus. ⁵ comedere. ⁶ visendi cupidus. ⁷ multitudo. ⁸ ablueri. ⁹ sanguinem effundere. ¹⁰ materia. ¹¹ frangere. ¹² accedere. ¹³ = ki hočeš sežgati (cremare). ¹⁴ quaerendo exsequi. ¹⁵ socium ali adiutorem fieri alicuius rei. ¹⁶ sepultura. ¹⁷ laxare animum.

28.

¹ efferari. ² permagnus. ³ seditiones commovere. ⁴ purus. ⁵ integer. ⁶ omnes labores conferre ad. ⁷ pecuniam accipere. ⁸ praeceptum. ⁹ angiportus (gen. us). ¹⁰ obviam fieri, congredi cum aliquo. ¹¹ obtendere. ¹² baculum. ¹³ transversus. ¹⁴ emere. ¹⁵ farina. ¹⁶ fidissimus. ¹⁷ allicere. ¹⁸ porticus. ¹⁹ quaestiuncula. ²⁰ instruere ad aliquid. ²¹ res.

29.

¹ Cius. ² vulgatus. ³ pacisci. ⁴ merces. ⁵ pugil. ⁶ solere. ⁷ abnegare. ⁸ digredi et exire in. ⁹ frequens. ¹⁰ grande convivium. ¹¹ adhibere. ¹² exciere; pasiv. ¹³ desiderare. ¹⁴ egredi. ¹⁵ Ariclinium. ¹⁶ confundere. ¹⁷ requirere. ¹⁸ discernere. ¹⁹ discumbere. ²⁰ suus.

30.

I. ¹ artifex, princeps. ² conciliare. ³ fortiter. ⁴ effingere. ⁵ efferre. ⁶ pluvia; plur. ⁷ exundare. ⁸ gurgis. ⁹ gignere. ¹⁰ Plural.

II. ¹ adesse. ² credere. ³ extorquere. ⁴ transversum ferre aliquem. ⁵ rapere. ⁶ inesse. ⁷ studium. ⁸ fides. ⁹ illaboratus. ¹⁰ intentus. ¹¹ Slov. § 247, 2. ¹² ferre. ¹³ felix. ¹⁴ dicere; pasiv. ¹⁵ glagol. ¹⁶ habere. ¹⁷ spectare. ¹⁸ scire. ¹⁹ proficere.

31.

I. ¹ genus. ² imbuere, implere aliquem aliqua re. ³ corrumpi. ⁴ effuse. ⁵ dissipare. ⁶ obrui. ⁷ gratum esse. ⁸ discordia civilis. ⁹ iuventutem exercere. ¹⁰ sororis vir. ¹¹ cuiusvis rei simulator ac dissimulatio. ¹² magistratus. ¹³ facere. ¹⁴ sortiri. ¹⁵ vexare. ¹⁶ depelli a. ¹⁷ reum esse. ¹⁸ vi agere. ¹⁹ societatem facere. ²⁰ sui similis. ²¹ sacra sollemnia facere. ²² sumere. ²³ signum, quod convenit. ²⁴ ad irritum cadere.

II. ¹ ferox. ² scelus. ³ rem publicam opprimere. ⁴ homo prodigus. ⁵ d. pismo = tabula. ⁶ proscribere. ⁷ da jim bode dal priliko (copia) ropati in moriti. ⁸ ferre. ⁹ libido. ¹⁰ saluti est alicui, quod. ¹¹ rumor emanat. ¹² studia hominum accendere ad. ¹³ partes alicuius sequi. ¹⁴ polluere. ¹⁵ quamvis. ¹⁶ turbulentus. ¹⁷ repulsam ferre.

III. ¹ at vero. ² repulsa. ³ furor. ⁴ infestum esse. ⁵ vastare aliquid. ⁶ mens. ⁷ allicere aliquem ad se. ⁸ exagitare. ⁹ pecuniam mutuam sumere. ¹⁰ fides. ¹¹ sollicitare. ¹² in causam suam perducere. ¹³ nihil inexpertum omittere. ¹⁴ praesidium. ¹⁵ astutia. ¹⁶ cavere. ¹⁷ Glagol. ¹⁸ constituere. ¹⁹ placere. ²⁰ referre. ²¹ habere. ²² excitare. ²³ debilis. ²⁴ triumphare. ²⁵ descendere. ²⁶ lorica insignis. ²⁷ depellere, reprimere.

IV. ¹ movere. ² = vojna. ³ vigiliis et custodias habere. ⁴ dare. ⁵ causa z gerundivom. ⁶ vitare. ⁷ custodia. ⁸ Slov. § 347, e. ⁹ constrictum teneri. ¹⁰ vigilans. ¹¹ inter falcarios. ¹² nihil temporis. ¹³ excludere.

V. ¹ vitare. ² tanta frequentia. ³ ira iusta victus. ⁴ inveli in aliquem. ⁵ praestolari. ⁶ aquila. ⁷ perniciosus — funestus. ⁸ opprimere. ⁹ = je napisano.

¹⁰ adsedere. ¹¹ causa z gerundijem. ¹² dissimulare. ¹³ vultum demittere. ¹⁴ supplex. ¹⁵ Glagol. ¹⁶ conservare. ¹⁷ civis inquilinus. ¹⁸ obstrepere. ¹⁹ prorumpere. ²⁰ furibundus. ²¹ cum. ²² assumere. ²³ iudicare. ²⁴ dilectum habere. ²⁵ praesidio esse.

VI. ¹ = kaj da počenjajo in nameravajo (agere et moliri). ² dva sinonimna glagola (sentire et videre). ³ acer. ⁴ kakor je bil K. naročil. ⁵ usui esse. ⁶ actio; plur. ⁷ invidia. ⁸ imponere. ⁹ filius familias. ¹⁰ percellere. ¹¹ auctoritatem publicam inserere. ¹² testes manifesti sceleris naneisci. ¹³ temeritas. ¹⁴ remedium quaerere. ¹⁵ fenus iniquum, grave. ¹⁶ maria et montes. ¹⁷ per. ¹⁸ simulare. ¹⁹ studium. ²⁰ Katere so zarotniki z lastno roko pisali. ²¹ diluescere. ²² signum integrum. ²³ suspicari. ²⁴ admonitus. ²⁵ sica. ²⁶ indicium. ²⁷ ko se je že mračilo (advesperascere).

VII. ¹ divulgare. ² ad. ³ eripere. ⁴ = da se to pripravlja. ⁵ proferre. ⁶ impugnare. ⁷ alienus a re publica. ⁸ animam eripere. ⁹ censere. ¹⁰ publicare. ¹¹ habere. ¹² indulgentia. ¹³ irritus. ¹⁴ invehit. ¹⁵ suspectum facere aliquem. ¹⁶ exponere. ¹⁷ commutatio rei publicae status. ¹⁸ m. postopanje = virtus. ¹⁹ transire in. ²⁰ camera. ²¹ laqueo gulam frangere. ²² supplicium sumere. ²³ radovednežev (mirari). ²⁴ agere.

VIII. ¹ explere. ² instructus armis militaribus. ³ invadere. ⁴ dilabi ⁵ per-fugere. ⁶ urgere. ⁷ considerare. ⁸ descensus. ⁹ adversus. ¹⁰ acer. ¹¹ fundere. ¹² incurrere. ¹³ confertus; superl. ¹⁴ spirare. ¹⁵ retinere. ¹⁶ ferocia. ¹⁷ civium parricida. ¹⁸ abscidere. ¹⁹ discere.

32.

I. ¹ civitas. ² inesse. ³ genetrix. ⁴ socia. ⁵ praeclarum esse. ⁶ clarus. ⁷ = potomci. ⁸ invadere. ⁹ gravis. ¹⁰ premere. ¹¹ traduci. ¹² progredi. ¹³ im-memor. ¹⁴ metu fractus et debilitatus. ¹⁵ gerere, facere. ¹⁶ societatem facere ad.

II. ¹ Olympia, orum. ² oriri. ³ saltus Thermopylarum. ⁴ gravis armatura.

III. ¹ iram alicuius. ² obstruere.

IV. ¹ fidem habere.

V. ¹ iunctus. ² agmen. ³ delere et concidere. ⁴ prosilire. ⁵ non succedere. ⁶ virgis caedere. ⁷ deinceps. ⁸ generatim.

VI. ¹ incertus ali dubius sum. ² consilium capere. ³ semita, ae. ⁴ incedere. ⁵ obstupescere. ⁶ descendere.

VII. ¹ omnino. ² paludatus. ³ inferias instituere. ⁴ rite. ⁵ civis.

VIII. ¹ omnis. ² aliquem ad terram affligere. ³ madefacere. ⁴ assidue dimi-care. ⁵ percutere aliquid. ⁶ alacer. ⁷ arbitrari. ⁸ lamina marmorea ali marmoris. ⁹ Znani distihon po Ciceronovem prevodu.

33.

¹ = da se ima krepost predpostavljati vsakteremu posestvu (bonum, plur.). ² memorabilia. ³ agere. ⁴ concedere. ⁵ caducus. ⁶ haud scio an. ⁷ nemo non. ⁸ fieri potest. ⁹ homo ethnicus. ¹⁰ frui. ¹¹ doctrina. ¹² relativni zaimek s quippe. ¹³ supremus. ¹⁴ ut. ¹⁵ libido. ¹⁶ samo homo. ¹⁷ Konj. periphr. ¹⁸ studiosus sum. ¹⁹ abstinere. ²⁰ ki je raji hotel obrekovan (de fama sua detrahi), zaničevan biti in celò umreti. ²¹ kakor da bi odstopil (absistere) od tega, kar mu je bog zaukazal (curam ali cuius rei deferre).

Slovar.

A.

Agamemnon *Agamemno* ali *Agamemnon*, *ōnis*
 Apolon *Apollo*, *inis* (bog luči in glasbe)
 Artemida *Artemis*, *idos* (boginja, sestra Apolonova)
 avgurovati *augurare* (opazovati proročne ptice ali druga znamenja)
 azil *asylum* (zavetje, bogu posvečen kraj, kamor so pribežali trpinčeni sužnji ali ljudje, ki so kaj zakrivali).

B.

bahati s čim *ostentare aliquid*
 begun *domo* ali *patria profugus*
 besen *saevus*, *ira incensus*
 bivališče *sedes*
 blažiti *mitigare*; *placare*; *alicuius animum sedare*
 bližnji *propinquus*
 blodenje *error*
 bojišče *locus pugnae*
 bojna vrsta *acies instructa*
 boriti se *contendere*
 braniti se (kaj storiti) *nolle*
 brezdelnost *neglegentia*
 brez premisleka *haud cunctanter*
 brezskrbnost *socordia*
 brezuspešen *irritus*
 brigati ne se za koga *neglegere aliquem*.

C.

cena *pretium*
 centurija *centuria* (= 100 glav; c. so bile oddelki, v katere je kralj Servij Tulij razdelil ljudstvo; v vojski pa je bil načelnik takega oddelka *centurio* = stotnik).

D.

dalenji *amotus*, *remotus*
 dam (= pustim) *pati*
 ded *avus*
 delati se *simulare*, *prae se ferre*
 dodatek *appendix*, *additamentum*
 dolina (= ravnina) *planities*, *locus aequus*, *aequum*, *planum*
 določiti *statuere*
 dovršiti *perpetrare*, *perficere*
 druhal *copia*
 država trojanska *res Troiana*
 državljanski *civilis*
 dvojčki *gemini*.

E.

Elicij *Elicius* (Jupitrov priimek).

F.

Feretrij *Feretrius* (Jupitrov priimek).

G.

glas; sè vsemi glasovi skleniti *communi sententia statuere*
 glumec *histrion*, *actor scaenicus*

gnati (naprej) *abigere*
godrnjati *fremere*, murmurare
gostoljubno *hospitaliter*
govedo *bos*
grlo *iugulum*.

H.

hiteti *discurrere*
hlapčevski *servilis*
hrepeneti po čem *affectare aliquid*
hudobija *maleficium*
hudodelstvo *scelus*.

I.

imeniten *egregius*
imenovati po kom *a nomine aliqui-*
cuius appellare
izginiti *dilabi*
izgovoriti si *pacisci*
izkrcati se *egredi (navi)*
izneveriti se *deficere ab aliquo*
izkušnja *experimentum*
izolikati *excolere*
izporočiti *referre*
izprehajati se *ambulare, inambu-*
lare
izprositi *impetrare; petere*
izreden *unicus*
izvzemši *praeter*.

J.

jastreb *vultur*.

K.

kanal *fossa*
kaznovati *vindicare*
Kis *Cissus, i*
konjuški *equester*
krečiti *confirmare*

kreposten *virtute praeditus* ali
ornatus; probus
krik *clangor*
krivičen *iniquus*
Kunaksa *Cunaxa, orum*.

L.

lastnost *ars*
ločiti se v *discedere in aliquid*
lukumon *lucumo, onis* (s tem pri-
imkom so nazivali Etruski svoje
kralje, duhovnike in prvake).

M.

manjkati *abesse*
Med *Medus*
mejiti na *finitimum esse, adiacere*
alicui loco, attingere locum
mehkužen *effeminatus, emollitus*
mnogoletni = mnogih let
mučiti *exagitare*.

N.

nadaljevati vojno *perseverare in*
bello; p. bellare
nadlegovati *fatigare*
nakloniti *dare*
naklonjen sem *faveo*
naklonjenost *benevolentia, favor*
nalašč *consilio; consulto*
nameravati *animo agitare*
napasti *impetum facere in aliquem;*
aggredi; petere
napasti se *concurrere*
napovedati *indicare*
napredovati (= rasti) *progredi,*
procedere
naročiti *praecipere*
naredba *edictum; decretum; lex*

naseliti se *sedem sibi deligere*
 nasilnik *tyrannus*
 nasladnost *gaudium*
 nasledovati *succedere*
 nasprotovati *impugnare*
 nastati *oriri*
 nastopiti (noč) *adesse*
 nasvet *suasio; monitus*; po tvojem
 nasvetu *te hortante*
 natančno *diligenter*; *accurate*;
 penitus, plane
 navdati s strahom *metum inicere*
 alicui
 navdajati = biti
 navdušenje *animus*
 navesti *proferre*
 nejasen *obscurus*
 nemudoma *quam maturrime*
 nepremakljiv *immobilis*; n. stati
 immobilem manere
 nesramnost *flagitium, impudentia*
 neusmiljeno (= strašno) *atrociter*;
 infeste
 neustrašen *impavidus, intrepidus*
 nevolja *invidia*
 nezgoda *casus, casus adversus ali*
 tristis
 nezmožen *imbecillus*
 nož *culter, tri.*

O.

ob jednom *simul; uno tempore*;
 eodem tempore simul
 oblast *imperium*
 obraščen *vestitus*
 obravnava *iudicium*
 obred *ritus; sacrum*
 obsegati *continere, complecti, com-*
 prehendere

obširno *late, pluribus verbis*
 obvarovati, *servare, prohibere ali-*
 quem aliqua re
 odbijati (napad) *sustinere*
 oddajati *reddere*
 oddati *tradere*
 oddelek (vojske) *manipulus*
 odhod *discessus*
 odkriti *pandere*
 odlagati *cunctari*
 odločilni boj *bojevati decertare*
 odlomek *reliquiae*
 odnesti *deferre*
 odnošaj *mos*
 odpraviti *tollere*
 odpuščenje *venia*
 odrastel *puber*
 odreči (de) *negare*
 odvadba *desuetudo*
 odvaditi *deducere ab aliqua re*
 odvesti čez *traducere*
 ognjišče *focus*
 ohraniti se *integrum manere*
 oklepati *claudere, cingere, circum-*
 dare
 okolica *loca, quae circum sunt*
 omahljiv *mobilis*
 onemoglost *imbecillitas*
 opravičiti se *purgare se*
 opraviti *curare*
 opunski *Opuntius*
 oslabljati *deminuere*
 osvojiti (= vzeti) *rapere.*

P.

palica *baculum*
 pete odnesti *integrum abire*
 Pilajmen *Pylaemenes*
 pleča *humeri*

plemenit <i>generosus</i>	pozidati <i>aedificare</i>
pleniti <i>praedam agere ex</i>	poznanjevalec <i>iudex</i>
plodovit <i>ferax, fecundus</i>	pravno stališče <i>ius causae</i>
plodovitost <i>fecunditas</i>	prebresti <i>transire</i>
podati se <i>capi, expugnari</i>	predložiti komu <i>referre ad aliquem</i>
podedovan <i>traditus</i>	prednost dati <i>praeferre</i>
podivjati <i>efferari; corrumpi</i>	pregnati <i>pellere, depellere</i>
podkupiti <i>corrumpere</i>	pregovoriti dati se <i>flecti</i>
pogoditi <i>invenire, explorare</i>	prehiteti <i>antevenire</i>
pogubiti se <i>interire</i>	preobrat (državni) <i>res novae</i>
pokazati se <i>apparere</i>	prepričati se (= zvedeti) <i>cognoscere</i>
poklicati <i>evocare</i>	preseliti se <i>migrare, demigrare</i>
pomagati <i>adiuvare</i>	prestol <i>solium; (= kraljestvo)</i>
pomen <i>gravitas</i>	<i>regnum</i>
pomiriti <i>pacare</i>	pretiti <i>imminere; impendere</i>
ponižati se <i>frangi</i>	preveč <i>nimum</i>
ponižno prositi <i>supplicare</i>	previdnost <i>prudencia; consilium</i>
popoln <i>sanctus</i>	približevati se <i>adventare</i>
popraviti <i>restituere</i>	priboriti si (dostojanstvo) <i>sibi parere</i>
porabiti <i>insumere; consumere; uti</i>	pridobiti <i>reciperare; pr. (prostor)</i>
porušiti <i>evertere; diruere</i>	<i>occupare</i>
posadka <i>praesidium</i>	pridružiti se <i>applicare se, adiungere se alicui ali ad aliquem</i>
poslanstvo <i>legatio</i>	prihiteti <i>concurrere; venire</i>
pospešvati <i>favere; indulgere; studere; adiuvare</i>	prijazno <i>benigne</i>
posrečiti se <i>bene cedere; feliciter evenire</i>	prikazati se <i>apparere</i>
postaja <i>statio</i>	prikazen (čudna) <i>prodigium</i>
postaviti se v bojno vrsto <i>dirigere aciem</i>	prilomastiti nad koga <i>invadere, incurrere in aliquem; progredi ad</i>
postelja <i>stratum; na smrtni postelji = umirajoč</i>	pripisovati komu kaj <i>tribuere alicui aliquid</i>
potegniti <i>trahere</i>	priporočba <i>suffragatio</i>
potolažiti (v žalosti) <i>consolari; (pomiriti) animum sedare, placare, lenire</i>	pritiskati (= napasti) <i>petere</i>
potrtn <i>sollicitus</i>	pritrditi <i>addicere</i>
poveljnik sem <i>praesum</i>	privabiti <i>illicere</i>
povzročiti <i>excitare, commovere</i>	prizanesti <i>ignoscere, veniam dare; indulgere</i>

priznavati *fateri*
 prognati in *exsilium eicere*; *ex-*
pellere
 propasti (pri volitvi) *repulsam*
ferre, accipere
 prorokovanje *sors*.

R.

rajni brat *fratris Manes*
 ravan *planities; locus equus*
 ravno toliko kakor *nihilo magis*
quam
 razdejati *destruere; diruere; de-*
moliri
 razkačiti *accendere*
 razkosan *dispersus*
 razkriti *aperire*
 raznesti *divulgare*
 razširiti *proferre*
 raztezati se *oriri*
 raztrgati *scindere (vestem)*
 res *sane; profecto*
 rešilna pot *salus*
 rodbina *familia*
 rodbinski *domesticus*
 rojak *popularis; civis*
 rojstni kraj *patria*.

S.

sestajati = biti
 sestrič *frater amitinus; patrīs*
sorore natus
 sila *necessitudo*
 sklepati *iungere*
 skrivaj *secreto; occulte*
 slovesen *celebratus*
 slučajno *forte; casu* (po na-
 ključju); *fortuito*

smešen *ridiculus*
 soroden *propinquus; necessarius;*
cognatus; memor (narava)
 spačenost (= popačene šege)
mores corrupti depravatique
 sposobnost *virtus*
 spoštovan *honoratus; honore florens*
 spraviti *transferre*
 sprijazniti se s kom *aliquem sibi*
amicum facere
 spuntati se *rebellare*
 spustiti se v beg *fugam capessere*
 sramota *ignominia; flagitium; v*
 sramoto spraviati *afficere ali-*
qua re
 srednje poti *medius*
 stalen *stabilis*
 stan *ordo*
 steza *trames*
 starejšina *senator*
 steber *columna*
 stopinja *vestigium*
 stopiti črez bregove *effundi super*
ripas
 stopiti med *procedere inter*
 stranska pot *trames*
 strast *cupiditas; temeritas*
 strašen (boj) *atrox*
 stražiti *excubias ali vigilias agere*
 stric *patruus* (očetov brat); *avun-*
culus (materin brat)
 surov *ferox*
 svobodno rojen *liber, ingenuus*

Š.

še le *demum*
 štiridneven = za štiri dni in
quadriduum
 škarje *novacula*

T.

takoj *subitus; repentinus*; adv.
subito; repente; improvise
 tako rekoč *fere; prope*
 tajen *secretus*
 tedanji = tistega časa
 telovaditi *corpus exercere*
 težnja *studium*
 tolmačiti *interpretari*
 trajen *firmus*
 trojčki *trigemini*
 truditi se *operam dare; niti;*
contendere, ut
 trumoma *confertim*
 tujec *advena; peregrinus.*

U.

uboj *caedes*
 udanost *deditio*
 udariti *icere*
 ugajati *placere*
 uiti *fugere, effugere*
 uleči se *procumbere*
 umikati se *recipere se*
 uničiti *opprimere*
 upor *seditio*
 upreti *niti*
 usoden (knjiga) *Sybillinus*
 uspeh *eventus, exitus*
 uteči *elabi*
 utrditi *adfirmare.*

V.

varovati se *cavere, vitare*
 varuh *custos*
 važen *gravis; magnus; magni*
momenti
 vdan *impiger*
 vdati se po kom *in mores et in-*
stituta alicuius abire

veden *assiduus*
 Vejski *Vejentanus*
 veličasten *magnificus, splendidus*
 Veneti *Veneti, orum*
 vera *religio*
 vežbati *exercere*
 vhod *aditus*
 videz (na videz) *dicis causa; specie,*
in speciem
 vladati *administrare*
 vnet *acer*
 vnet za koga *favere*
 vojni *militaris; bellicus*
 votlina *spelunca*
 vpeljati *instituire*
 vreči (v vodo) *mittere*
 vriniti *dispertire*
 vršiti se *fieri*
 vsako leto *annuus*
 vzgojitelj *educator*
 vznemiriti *motum animi facere*
 vzprejeti *accipere, audire.*

Z.

začeti *committere (proelium); in-*
cohare, incipere (bellum)
 zadoščenje *res repetita*
 zadreviti se v *irruere in*
 zadržek *impedimentum; brez za-*
držka nulla re retardante ali
retardatus
 zadušiti *sedare, comprimere*
 zahvaliti se *grates agere*
 zalezovati *insidiari; insidias pa-*
rare
 zamolčati *reticere*
 zaročiti *despondere*
 zarod *proles, liberi*

zasesti *occupare*; *complere*
zasmeh(ovanje) *ludibrium*
zaspati *somnum capere*
zatreti *interficere*
zbrati se *convenire*; *confluere*
združitev *factio*
zgodovinsko delo *historia*
zmago slaviti *triumphare*
zmernost *temperantia*
zmešati *conturbare*

znižati *levare, minuere*
zveza (prijateljska) *amicitiae necessitudinesque*
zveza vojske z reko = da se ne bi vojska od reke ločila (*dirimere*).

Ž.

živeti v prognanstvu *exulare*
življenjepis *vita, vitae descriptio*.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIJINICA



00000465175

